

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК

**Україна в координатах Східного
партнерства: пошук геополітичних
пріоритетів крізь призму національної
безпеки**

збірник матеріалів інтернет-конференції
(Львів, 24 березня 2022)

ЛЬВІВ - 2022

Україна в координатах Східного партнерства: пошук геополітичних пріоритетів крізь призму національної безпеки: матеріали інтернет-конференції.
- Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. – 106 с.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Матеріали інтернет-конференції опубліковано в рамках реалізації проєкту
ERASMUS+ J.MONNET MODULE
«Ініціатива ЄС Східне партнерство: можливості для України»
№ 619891-EPP-1-2020-UA-EPPJMO-MODULE

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein

Матеріали інтернет-конференції розкривають формування геополітичних пріоритетів України в контексті її участі в ініціативі ЄС «Східне партнерство» крізь призму національної безпеки. Йдеться про безпекову компоненту Східного партнерства; правові механізми забезпечення регіональної безпеки; російсько-українську війну та особливості воєнного часу; економічний вимір Східного партнерства; перспективи розвитку Асоційованого тріо; євроскептицизм та вплив націоналізму на процес розширення Європейського Союзу; перспективи набуття України статусу кандидата на членство в ЄС тощо. Збірник матеріалів є корисним для науковців, викладачів, студентів, представників органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, які цікавляться питаннями євроінтеграції та зовнішньої політики Європейського Союзу.

Матеріали подано в авторській редакції

©ІГСН, НУЛП, 2022

ЗМІСТ

Вайда Ю. «SHARP POWER»: ВИКЛИК ЧИ ЗАГРОЗА ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ.....	6
Гетьманчук М. ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ПРОЦЕС РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	9
Демчишак Р. ПОЛІТИКА СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЄС У КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ РЕГІОНУ ЦСЄ ТА ПСЄ.....	13
Івасечко О. «ДЕФІЦИТ БЕЗПЕКИ» СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА: ПОТРЕБА БЕЗПЕКОВОЇ «НАДБУДОВИ» ДЛЯ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА (EASTERN PARTNERSHIP SECURITY COMPACT).....	16
Івасечко О., Здоровега М. НОВІТНІ БЕЗПЕКОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ ВИКЛИКАМ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА.....	20
Івасечко О., Калинчук Х. ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗПОЛЬОТНОЇ ЗОНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НОВОЇ ФАЗИ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ: МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ТА ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ.....	24
Ільницька У. ІНІЦІАТИВИ ЄС У ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ У ВИМІРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА.....	27
Карпчук Н. EUVSDISINFO ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ЄС У КРАЇНАХ СХІДНОГО СУСІДСТВА Й ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ.....	31
Кириченко М., Отамась І. ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЕС У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	34
Кліпкова О. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	37
Коновалова М. МЕХАНІЗМИ ТА РОЛЬ НЕПРЯМОГО ЛОБЮВАННЯ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.....	40
Крищишин О.	

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА..	43
Кузьменко В. ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄС: ВІД МРІЙ ДО РЕАЛЬНОСТІ.....	46
Лемко Ю. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЦІУМУ.....	48
Мартиненко Б. ПОЗИЦІЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ЩОДО ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ.....	50
Олієвська М. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	53
Орлов С. РОСІЙСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ДИНАМІКА НАРАТИВІВ.....	56
Радь П. ОКРЕМІ РЕГІОНАЛЬНІ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В ЄВРОПІ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ.....	60
Remez R. EASTERN PARTNERSHIP REGION AS A SPHERE OF INFLUENCE OF THE EUROPEAN UNION AND THE RUSSIAN FEDERATION.....	63
Соколовський О. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СЛОВАЧЧИНИ.....	66
Сухорольська І. ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ:УРОКИ ДЛЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	69
Тишкун Ю. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СУБ'ЄКТНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ГЛОБАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ.....	72
Турчин Я. ПИТАННЯ ПРИШВИДШЕНОЇ ПРОЦЕДУРИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....	75
Хацевич Д. ПОЗИЦІЯ КИТАЮ ЩОДО ВІЙНИ РОСІЇ В УКРАЇНІ.....	81
Хім'як О, Табунщик Г, Пархоменко А. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЄКТУ WORK4CE.....	84
Шмагай І., Рослонь Д. ПЕРСПЕКТИВА ВІДНОВЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ЄС З РЕСПУБЛІКОЮ	

БІЛОРУСЬ У МЕЖАХ ІНІЦІАТИВИ ЄС «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО».....	86
Герич А. ЗАГРОЗА З БОКУ РФ НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ЄС: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ.....	90
Шумська М. РИНКОВА ЕКОНОМІКА КРАЇН «АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО» ТА РІВЕНЬ ВПРОВАДЖЕННЯ УГОДИ ПВЗВТ ЗГІДНО ІНДЕКСУ СХП 2020-2021.....	91
Яблонська А. ПОЛЬЩА ЯК ГУМАНІТАРНИЙ ХАБ У РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНО- СХІДНОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	96
Якимчук М. ВПЛИВ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ НА СПІЛЬНУ ЗОВНІШНЮ ТА БЕЗПЕКОВУ ПОЛІТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	99
Яцишина Д. ПОЗИЦІЯ «АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО» ЩОДО ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНІ.....	102

Вайда Ю.,
студентка Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
Науковий керівник: Дорош Л. О., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

«SHARP POWER»: ВИКЛИК ЧИ ЗАГРОЗА ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ?

Для того, щоб найбільш вигідно та ефективно сформулювати громадську думку та забезпечити хороше сприйняття на міжнародній арені, держави використовують найрізноманітніші інструменти ведення зовнішньої політики. Найкращим прикладом для підтвердження цієї думки є практика застосування та особливості використання такого інструменту як «sharp power» («гостра сила»). Дослідження цього явища проводилося останні 10 років, але сам термін «sharp power» ввійшов у науковий вжиток у 2017 році. Його використали дослідники Національного фонду на підтримку демократії (National Endowment for Democracy) – Крістофер Волкер та Джессіка Людвіг у науковій праці «Sharp power: Rising Authoritarian Influence». З того часу термін «sharp power» активно використовують у наукових роботах. «Sharp power» – це метод ведення зовнішньої політики держави, який базується на маніпулятивному гібридному впливі однієї держави на політичну систему іншої держави [5].

Прикладами держав, які активно використовують інструменти «sharp power», стали Російська Федерація та КНР. Звісно, представники цих країн здійснюють чимало видів діяльності, які підпадають під класифікацію громадської дипломатії або м'якої сили, але все-таки більше прослідковується досить активне використання інструментів «sharp power» [4]. Кожна з цих країн намагається переконати міжнародне суспільство в тому, що ситуація у їх країні є цілком нормальною та відповідає всім нормам міжнародних принципів та міжнародного права, навіть попри те, що факти говорять зовсім інше. Тому їх недемократичний вплив на громадськість інших країн описують терміном «sharp power» для того, щоб закцентувати увагу на тому, що вплив цих держав проникає в демократичне суспільство як «голка» та «коле» в наболіле місце.

Європейський Союз став одним із основних «плацдармів» для використання «sharp power» Китаєм та Росією, адже це об'єднання є однією із найбільш впливових структур у світі і можливість збільшити власну сферу впливу за рахунок держав-членів ЄС є шансом для авторитарних держав. Хоч КНР та РФ використовують різні інструменти гострої сили, вони однаково користуються відкритістю демократичного світу, тоді як повністю ізолюють власні суспільства від будь-якого зовнішнього впливу. Основною метою авторитарних держав на європейському просторі є прагнення проникнути у внутрішні державні сфери певних країн та мати вплив для прийняття потрібних

для них рішень.

Інструменти «sharp power» Російської Федерації. Найбільш використовуваним інструментом «sharp power» Російської Федерації на європейському просторі є поширення необхідного контенту через міжнародні засоби масової інформації, особливо телеканали та інтернет-ресурси. Основним елементом цього методу ведення зовнішньої політики виступає активна маніпулятивна діяльність, спрямована на те, щоб «вколоти» в наболіле місце суспільства. Це ми можемо побачити в багатьох країнах-членах Європейського Союзу, до прикладу: у Польщі активно діють різні веб-сайти, які транслюють інформацію із російських новин. Ці сайти, здебільшого, зареєстровані на польських приватних підприємців та, навіть, фізичних осіб для того, щоб польський читач або глядач міг довіритися цьому сайту [5]; у Франції телеканал Russia Today France, який напряду зв'язаний із російськими владними колами, найбільш активно з-поміж усіх телеканалів транслював протести «жовтих жилетів». За офіційними даними на Youtube-каналі було виставлено 1900 роликів про протести, які і без цього активно обговорювали в суспільстві [3].

Прояви «sharp power» Китайської Народної Республіки. КНР, насамперед, використовує «sharp power», щоб виправдати свій режим, створити призму позитивного уявлення про Китай. Для досягнення такої цілі КНР досить ефективно маніпулює європейською спільнотою, особливо в деяких країнах, де є досить багато протиріч між прихильниками демократичного розвитку держави та прихильниками авторитаризму (до прикладу Угорщина, Італія). Китайський уряд хоче зобразити свою країну як успішний приклад економічного розвитку без демократичних політичних інститутів, і показати, що така практика є реальною і будь-яка країна може досягнути таких же успіхів. Основним інструментом «sharp power» КНР виступають фінансовані державою дослідницькі центри, такі як Інститути Конфуція, які під культурною дипломатією стають основними пропагандистами Пекіну, адже найбільша кількість таких центрів розміщені саме в Європі (найбільша кількість інститутів є у Великій Британії – 29 у вишах та 148 класів у школах по всій країні, найменша кількість у Польщі, там працює 5 закладів такого типу) [2]. Більшість дослідників кваліфікують цю інституцію, як інструмент громадської дипломатії Китаю, більшість дій якого є нешкідливими для світу та демократії, але насправді ми можемо побачити зовсім інше [4]. За офіційними даними, Інститут Конфуція займається популяризацією китайської мови та організацією культурних заходів, таких як «Дні китайської культури», проте не варто забувати, що Китай є авторитарною державою, в якій без дозволу влади нічого не відбувається. Прикладом підтвердження такого факту є те, що після відвідин Далай-ламою Словаччини у 2016 році, через деякий час підрозділ Інституту Конфуція за сприянням китайського посольства розгорнув там виставку під назвою «Китайська історія: Китайський Тибет» [5].

Враховуючи активне використання інструментів «sharp power» такими країнами, як Російська Федерація та Китайська Народна Республіка, Європейський Союз розпочав активну кампанію протидії фейкам та дезінформації, а отже ця кампанія скерована і на протидію «sharp power»

авторитарних держав. Першою країною, яка «оголосила боротьбу», стала Франція. У 2018 році Франція оголосила «Паризький заклик до довіри та безпеки в кіберпросторі», який закликає до співпраці зі зловмисним втручанням з боку іноземних акторів, така ініціатива покликана вберегти спільний інформаційний простір від проявів «sharp power» [4]. Більше тисячі національних і місцевих чиновників, промислових груп доєдналися до ратифікації цієї ініціативи. Варто зазначити й те, що деякі із зацікавлених сторін сформувавши власні спільноти для подальшого просування принципів кібербезпеки, що було викладено в «Паризькому заклику».

До схожих дій вдалася і Швеція, країна застосовує так звану концепцію повної оборони. У рамках цієї концепції уряд Швеції проводить комплексне навчання населення для боротьби із фейками та дезінформацією, які поширюють інші держави. Важливим кроком стало й те, що Шведське агентство з надзвичайних ситуацій зробило розсилання всім родинам буклет з рекомендаціями щодо того, як громадяни повинні захистити себе від неправдивої інформації та кібератак, а також багатьох інших загроз [4]. Така ініціатива покликана захистити країну не тільки на державному рівні, а й на рівні громадянського суспільства, адже чим більше громадяни країни обізнані в цій сфері тим важче іншим країнам ними маніпулювати.

В останні роки і ключові інституції Європейського Союзу занепокоєні різким збільшенням випадків іноземного втручання на європейському просторі. У жовтні 2020 року Європарламент ухвалив резолюцію, яка засуджує іноземне втручання у вибори та дезінформацію населення країн ЄС. Варто зауважити, що президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляйен дала своїм комісарам мандат на захист демократичних систем та інститутів ЄС від «зовнішнього втручання», у такий спосіб розпочато інституційну боротьбу із гострою силою [4].

Отже, ми можемо висновувати, що «sharp power» виступає загрозою для Європейського Союзу, хоча досить багато країн розпочали активну протидію зовнішньому втручання та реально оцінюють усі можливі загрози збільшення випадків такої діяльності, всередині організації є досить багато протиріч на тему «гострої сили» Російської Федерації та КНР, оскільки, деякі країни-члени підтримують політику цих держав. До прикладу, можна додати декілька елементів, які будуть обов'язковими для виконання не тільки для країн-членів ЄС, а й для країн, які мають на меті приєднатися до організації. Це повинні бути: 1) відкрита інформація про явище «гострої сили» не тільки в інтернет-ресурсах, а й на телебаченні та радіо, оскільки, досить багато громадян Європейського Союзу, особливо старшого віку, надають перевагу класичним видам ЗМІ, відтак потрібно розробити спеціальні програми, які інформуватимуть про те, що під культурною дипломатією чи звичайним випуском новин деякі держави можуть маніпулювати населенням іншої країни; 2) формування спільного органу швидкого реагування на можливі гібридні загрози. Звісно, такою діяльністю займаються різні інституції ЄС, але в сучасних реаліях постійних кібератак та жорсткого інформаційного впливу потрібно створити одну координаційну інституцію, адже «гостра сила» базується не тільки на дезінформації та фейках,

в арсеналі авторитарних держав є досить багато інших варіантів «sharp power».

Література

1. Інститути Конфуція або Великий брат стежить // StopFAKE.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stopfake.org/uk/instituty-konfutsiya-abo-velykuj-brat-stezhyt/>.
2. Ніколя Тензер: пропагандисти «RussiaToday» прагнуть залякати своїх критиків в Європі // Центр стратегічних комунікацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://spravdi.gov.ua/nikolya-tenzer-propagandysty-russia-today-pragnut-zalyakaty-svoyih-krytykiv-v-yevropi/>.
3. Berzina K. Conceptualizing Foreign Interference in Europe / Berzina K. Soula E. // Alliance For Securing Democracy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://securingdemocracy.gmfus.org/wp-content/uploads/2020/03/Conceptualizing-Foreign-Interference-in-Europe.pdf>.
4. Nasadiuk S. Chinese Leadership: From ‘Soft Power’ to ‘Sharp Power’ / Serhii Nasadiuk // Adastra [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/chinese-leadership-from-soft-power-to-sharp-power>.
5. Walker C. China’s Foreign Influence and Sharp Power Strategy to Shape and Influence Democratic Institutions // Walker Christopher // National Endowment for Democracy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.congress.gov/116/meeting/house/109462/witnesses/HHRG-116-IG00-Wstate-WalkerC-20190516.pdf>.

Гетьманчук М.П., д. і. н.,
професор кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ПРОЦЕС РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Націоналізм існує та розвивається в багатьох формах, а тому їх не можна громадити під однією вивіскою «екстремізму». Хоч націоналізм не цілковито демократичний чи ліберальний рух, але заперечення центральних положень націоналізму може стати на перешкоді поступу до захисту прав людини й демократії. Певні зміни в дослідженні проблеми націоналізму започаткували у 1980-х роках зарубіжні дослідники Е. А. Геллнер та Б. Андерсон [2; 4]. Невипадково в західній історіографії дефініція націоналізму стала наближена до класичного визначення Е. Геллнера, що націоналізм – це теорія політичної легітимізації, яка ставить собі за мету, щоб етнічні та політичні кордони збіглися [4, с. 156]. Саме ідеї цих вчених з початку 2000-их років почали використовувати, розвивати та піддавати перегляду в працях американських дослідників Р.

Брубейкера, Л. Гринфелд, Т. Еріксена, інших вітчизняних і зарубіжних вчених [3; 5; 7].

Щоб збагнути помилковість більшості критичних закидів на адресу націоналізму, зазначає відомий англійський дослідник Е.Д. Сміт, необхідно виділити головні положення цієї доктрини й головні ідеали націоналістичних рухів: 1) світ поділений на нації, кожна з яких має власний характер і долю; 2) нація є джерелом будь-якої політичної влади, і лояльність нації перевищує всі інші лояльності; 3) щоб бути вільними, люди мають ідентифікуватися з певною нацією; 4) щоб бути самобутньою, кожна нація має бути автономною; 5) задля миру й справедливості на землі, нації мають бути вільними і захищеними [8, с. 207-208]. Основні ідеали, що випливають з цих положень, три: національна ідентичність, національна єдність і національна автономія. Політична програма націоналізму загалом передбачає здобуття нацією держави та злиття національної ідентичності з ідентичністю територіальною відповідно до принципу національного самовизначення. Мета націоналізму – зробити громадянську або етнічну націю критерієм держави, підкорити державу волі нації і змусити її виражати цю волю. Національна держава так само, підкреслює Е.Д. Сміт, черпає свою могутність і засоби до існування з домінантного етносу, навколо якого вона сформувалася і якому допомогла злитися в єдине ціле [9, с. 16-19].

Не похитнуло повною мірою позицій національної держави й націоналізму загалом, як на нашу думку, і перехід чималої кількості її повноважень до структур більшого масштабу. Можна констатувати, що до цього часу жодне регіональне чи континентальне міжнародне утворення не здатне скласти конкуренцію наявним національним державам у змаганнях за лояльність громадян і в здатності мобілізувати населення. Зважаючи на неослабну силу національної ідентичності та помітну слабкість альтернативних ідентичностей більшого масштабу, перспективи виходу поза межі нинішнього національного облаштування Європи і світу є достатньо проблематичними. Розглядаючи проблему виживання чи відмирання національної держави в глобальну епоху, слід зауважити таке: 1) національна держава продовжує залишатися єдиною міжнародно визнаною структурою політичного об'єднання (тільки вона допускається до ООН та інших міжнародних органів); 2) після 1991 р. принаймні 18 нових національних держав було визнано «державами спадкоємцями», а це сталося після сорокарічного періоду відмов з боку наддержав надавати подібний статус; 3) чималим є спектр сучасних національних держав (з домінтим етнічним ядром; етнічно розділені держави; держави з панівним ядром, але значними етнічними та національними меншинами); 4) в основному тільки національна держава до цього часу залишається основною єдиною ареною для розв'язання етнічних проблем [8, с. 146 - 148]. Етнічний націоналізм, який сьогодні виступає причиною дроблення усталених національних держав, аж ніяк не спростовує принцип національної організації світу, а продовжує його.

За цих обставин вести мову про переважання лояльності до ЄС над лояльністю до своєї національної держави не випадає. Можна лише припустити, що в ситуації вибору національна ідентичність може виявитися не такою вже

непорушною, особливо, коли вибір здійснюється в умовах падіння довіри до національних політичних лідерів, яке останніми роками спостерігається в багатьох країнах Європи. Криза довіри призводить й до того, що часто перевага національної ідентичності над локальною штучно утримується за допомогою мобілізаційної потуги мас-медіа. Сучасна практика засвідчує, що лише єдності економічного інтересу, який лежить в основі інтеграційних зусиль урядів європейських держав, справді буває недостатньо, щоб лояльність до ЄС перемогла над лояльністю до своєї національної держави [3; 4].

Вищезазначені причини зумовлюють ріст націоналізму в країнах Європи, особливо в умовах абсорбції Європейським Союзом нових членів. Серед причин такої ситуації можна виділити такі: 1) реакція населення на загрозу обмеження національного суверенітету країн-членів ЄС у процесі європейської інтеграції (особливо в разі прийняття Конституції ЄС) і різкого збільшення міграційних потоків до найбільш розвинених країн-членів ЄС з менш розвинених нових членів; 2) тенденцію до зростання націоналізму та ізоляціонізму продовжує провокувати сьогодні і такий феномен, як легальна і нелегальна масова міграція до ЄС з країн Азії та Африки; 3) націоналізм в Європі отримав новий поштовх для свого подальшого розвитку після розпаду соціалістичної системи. В колишніх посткомуністичних країнах, які пережили і переживають період економічного занепаду та кризи (деякі з них ще й досі не вийшли з кризи), націоналістичні настрої охопили значні прошарки населення; 4) зростання націоналізму в колишніх посткомуністичних країнах вплинуло на активізацію націоналістичних партій і угруповань в старих країнах-членах ЄС. Націоналістичні сили в ЄС – це насамперед зареєстровані політичні партії та об'єднання, а також неформальні угруповання (військово-спортивні союзи тощо). Серед таких політичних партій перш за все – Національний фронт (Франція), Націонал-демократична партія (Німеччина), Національний фронт (Бельгія), Партія свободи (Австрія), Республіканський громадський рух (Іспанія), Триколірне полум'я (Італія), Британська національна партія (Великобританія), Партія національного відродження (Португалія), Йоббік («Рух за кращу Угорщину»), Партія свободи (Фінляндія) та ін. [1].

Націоналісти мають своє представництво в Європарламенті (27 мандатів із загальної кількості місць). Хоч у кожній країні ЄС націоналізм має свої особливості, можна виділити спільні риси, що об'єднують сьогодні націоналістів європейських країн: 1) антиглобалізм та антиамериканізм, а також євроскептицизм (тобто погляд на ЄС як один із компонентів світового глобалізаційного проекту, який спрямований на знищення національного суверенітету країн-членів та їх національних культур); 2) відстоювання концепції «Європи націй» (тобто Європи як співдружності незалежних і рівноправних країн, об'єднаних християнськими і європейськими цивілізаційними цінностями); 3) вкрай негативне ставлення (особливо серед націоналістів Західної Європи) до подальшого збільшення членів ЄС, яке на їх думку планується космополітичною бюрократією; 4) негативне ставлення до мігрантів з країн «інших цивілізацій» (Азії та Африки); 5) расизм та антисемітизм (в деяких політичних національних рухах з ознаками нацизму); 6)

традиціоналізм (відстоювання традиційних релігійних, моральних, культурних цінностей європейських народів); 7) реваншизм (незадоволення станом сучасних державних кордонів та відстоювання права на їх мирний перегляд). Так, радикальні ультраправі націоналістичні партії Німеччини ставлять питання про повернення земель, переданих Польщі та СРСР після Другої світової війни. Угорські націоналісти вимагають повернення Трансільванії, а румунські - перегляду кордону з Україною.

Націоналістичні тенденції в посткомуністичних країнах Східної Європи тісно пов'язані із євроскептицизмом. Націоналістичні політичні рухи в цих країнах належать до євроскептиків. У Польщі до їхнього складу входять партії «Самооборона», Національний фронт «Вітчизна», Християнсько-національний союз. Такі ж політичні партії існують у Румунії (партія «Велика Румунія»), Угорщині (партія Йоббік «Рух за кращу Угорщину»), Чехії (Демократична громадянська партія, Республіканська партія). Небезпеку сучасного «космополітичного» варіанту інтеграції в межах ЄС вони вбачають у тому, що: 1) сучасний варіант інтеграції ЄС призведе до знищення національної ідентичності нових країн-членів ЄС; 2) членство в ЄС східноєвропейських країн негативно вплине на їхні економіки, зробить їх залежними від більш розвинених членів Євросоюзу (призведе до другосортного членства).

Вступ колишніх посткомуністичних країн до ЄС – це цілком закономірне явище. Однак у цьому випадку важко погодитися з поширеною думкою, що вступ до ЄС нових членів є виконанням «копенгагенських критеріїв». Насправді жодна з центральноєвропейських і балтійських країн – нових членів ЄС не виконала цих критеріїв у повному обсязі. Абсорбція цих країн до ЄС, зазначають українські дослідники, найвірогідніше була запланована ще до появи будь-яких копенгагенських критеріїв [9, с. 8 - 9]. Найбільш вірогідно це стало заповненням вакууму, що утворився після розпаду СРСР та комуністичної системи, і повернення ситуації в Європі на ті позиції (у економічному сенсі), які існували ще до Першої світової війни.

У цьому контексті представники польських та чеських радикальних партій націоналістичної орієнтації стверджують, що розширення ЄС на Схід реалізується головним чином Німеччиною і об'єктивно сприяє німецькій політичній та економічній експансії. Вони звертають увагу на те, що найбільшими інвесторами в Польщі, Угорщині, Чехії та Словаччині є німецькі та австрійські фірми, які підтримують уряди Німеччини та Австрії. Це, вважають вони, можна пояснити виключно бажанням Німеччини та Австрії відновити (принаймні економічно) германську «Серединну Європу», тобто взяти під свій контроль території колишніх Германської і Австро-Угорської імперій. З іншого боку, після Другої світової війни 8 млн. німців було силою переселено з Польщі та Чехословаччини на сучасну територію Німеччини. Вороже ставлення до них поляків та чехів спричинили смерть десятків тисяч німців [10, с. 1092]. Тому не дивно, що й сьогодні ці історичні події підживлюють реваншистські настрої серед німецьких націоналістів стосовно Польщі і Чехії. Можна лише констатувати, що територіальні питання ще надовго залишаться полем конфронтації для німецьких та польських, угорських і румунських націоналістів,

але в межах ЄС.

Література

1. Альянс европейских национальных движений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwici/1726466>.
2. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування про походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон; пер. з англ. – К.: Критика, 2001. – 271 с.
3. Брюбейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Р. Брюбейкер; пер. з англ. – Львів: Кальварія, 2006. – 280 с.
4. Геллнер Е. Нації та націоналізм / Е. Геллнер // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолискип, 2006. – С. 156 - 169.
5. Грінфелд Л. Типи націоналізму / Л. Грінфельд // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолискип, 2006. – С. 525 – 536.
6. Еріксен Т. Етнічність, раса, клас і нація / Т. Еріксен // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолискип, 2006. – С. 236 – 243.
7. Сміт Е.Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Е.Д. Сміт; пер. з англ. – К.: Ніка – Центр, 2006. – 320 с.
8. Сміт Е.Д. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія / Е.Д. Сміт; пер. з англ. – К.: К.І.С., 2004. – 170 с.
9. Фомін С. Україна поза ЄС: критичний погляд на оптимістичні концепції // Єврооптимізм та європесимізм в українській зовнішньополітичній риторичі. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – С. 7 – 11.
10. Фукуяма Ф. Кінець історії? Філософія політики: Хрестоматія в 4 т. – К.: Знання, 2003. – Т. 4. – С. 7 – 28.

Демчишак Р.Б., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м.Львів, Україна

ПОЛІТИКА СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЄС У КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ РЕГІОНУ ЦСЄ ТА ПСЄ

Повномасштабна війна РФ проти України як вагомий виклик міжнародному правопорядку найбільш виразно за період незалежності актуалізувала проблему геополітичного вибору України. Метою пропонованого дослідження є з'ясування взаємозв'язку між процесом трансформації геополітичного позиціонування регіону ЦСЄ і ПСЄ та розвитком політики Східного партнерства ЄС, одним із адресатів якого також є Україна.

Зовнішньополітичний курс країн Східної Європи початку 1990-х років,

заснований на пріоритетності ідей європейської та євроатлантичної інтеграції, отримав назву «втеча зі Сходу на Захід». Більшість західних сусідів України до 2004 р. оформили членство як у НАТО (Польща-1999 р.), так і в ЄС (Польща-2004 р.). Водночас ще 1990-му році керівництво посткомуністичної Польщі представило східний вектор зовнішньої політики, сутність якого полягала в тому, щоб ставитися до майбутніх східних сусідів як до незалежних та рівноправних партнерів. Східну політику Польщі можна трактувати як таку, що була спрямована не лише на створення зони безпеки проти Росії в пострадянському просторі, але й формування регіонального лідерства Речі Посполитої. Розглядаючи вступ до ЄС як повернення до спільного європейського дому, керівництво Польщі намагалося в нових міжнародних реаліях поєднати східний вектор зовнішньої політики держави із політикою ЄС щодо розширення. 26 травня 2008 р. в Брюсселі Польща та Швеція представили спільну пропозицію щодо поглиблення східного напрямку політики ЄС, яка отримала назву «Східне партнерство ЄС». Ініціатива стосується шести країн-адресатів: України, Молдови, Грузії, Азербайджану та Вірменії, а також передбачено технічну та експертну співпрацю з Білоруссю.

Головною ідеєю Східного партнерства стало посилення процесів демократизації в країнах Східної Європи та Південного Кавказу, створення умов для подальшого процесу наближення східних партнерів до ЄС. У рамках Східного партнерства пропонуються різноманітні форми політичного та економічного співробітництва, як-от: створення політичної асоціації; запровадження зон вільної торгівлі; лібералізація візового режиму; скасування віз у довгостроковій перспективі; об'єднувальні цінності, норми та правові стандарти; посилення співпраці у сфері енергетичної безпеки [5, s.241].

У процесі реалізації політики Східного партнерства ЄС ставала очевидною залежність успішності перспектив цього проекту від цілої низки факторів, зокрема: 1) внутрішньополітичних процесів у країнах-адресатах; 2) зовнішньополітичних пріоритетів Польщі, що трансформувалися внаслідок впливу як внутрішньої політики, так і тенденцій розвитку міжнародної системи; 3) еволюції геополітичного позиціонування регіону ЦСЄ та ПСЄ.

У перше десятиріччя перебування в складі ЄС посткомуністичні країни Східної Європи позиціонували себе частиною спільного європейського дому, не акцентуючи уваги на субрегіональних відмінностях. Подальший розвиток міжнародної системи та внутрішніх суспільних процесів змінив зовнішньополітичну поведінку згаданих міжнародних акторів. Російська агресія проти України 2014 р., яка актуалізувала питання колективного захисту країн ЦСЄ та ПСЄ, збіглася в часі із посиленням тенденцій до націоналізму та ізоляціонізму в зовнішній політиці країн регіону.

З приходом до влади в 2015 р. партії «Право і справедливість» Польща щораз виразніше демонструє стриману позицію щодо перспектив подальшої політичної інтеграції в рамках ЄС та одночасне відновлення амбіцій регіонального лідерства, декларуючи одним з головних пріоритетів – зміцнення зв'язків з державами Центральноєвропейського регіону. Країна виступає ініціатором міжнародних проектів регіонального (субрегіонального щодо ЄС)

рівня. Ще в 2014 р. утворився формат «Бухарестської дев'ятки», куди увійшли країни Вишеградської групи – Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина; країни Балтії – Естонія, Латвія, Литва; а також країни ПСЄ – Болгарія та Румунія. 25 серпня 2016 р. в хорватському місті Дубровник 12 держав-членів ЄС («Бухарестська дев'ятка» плюс Австрія, Хорватія та Словенія) задекларували свою прихильність до більш тісної співпраці з перспективою утворення субрегіонального об'єднання «Тримор'я». Ця ініціатива стала важливим елементом зовнішньої політики Польщі, поєднавши основні позиції, важливі для субрегіону: м'яке дистанціювання від процесів жорсткої централізації в рамках ЄС; розвиток інфраструктурних проєктів, зокрема пов'язаних із енергетичною безпекою (використання СПГ-терміналів Польщі і Хорватії, протидія «Північному потоку 2») [1, с.28].

Водночас розбіжності між так званими «старою Європою» та «ною Європою» (за визначенням міністра оборони США Дональда Рамсфелда 2003 р.) проявилися також у відсутності підтримки країнами ЦСЄ та ПСЄ безпекових ініціатив лідерів ЄС, зокрема Франції, щодо створення суто європейських оборонних проєктів. Держави Балтії, Польща та Румунія традиційно політично орієнтувалися на США та євроатлантичне союзництво в рамках НАТО і з упередженням ставилися до альтернативних ініціатив, розглядаючи вище названі нові субрегіональні об'єднання як консолідацію східного флангу Північноатлантичного Альянсу.

Аналіз субрегіональних ініціатив Польщі (у рамках ЦСЄ та ПСЄ) дозволяє говорити «про поступове формування альтернативного простору політичної та ділової активності в межах ЄС, який має власне бачення ролі керівних органів Євросоюзу, демонструє відданість принципам євроатлантичного партнерства та виявляє схильність до автономізації та навіть опору процесам посилення централізації в ЄС» [1, с.29].

Вищеописана еволюція геополітичного позиціонування країн регіону ЦСЄ та ПСЄ разом зі зміною порядку пріоритетності міжнародних ініціатив Польщі, помножені на розбіжності в зовнішньополітичному курсі окремих країн-членів ЄС, суттєво загальмували процес реалізації проєкту «Східне партнерство ЄС». Водночас співзвучність проєкту із східним вектором зовнішньої політики Польщі та щораз більша російська загроза стали тими факторами, що запобігли його повному припиненню. З огляду на нові міжнародні реалії пріоритетності набуває безпекова складова проєкту. Спробою «реінкарнації» програми Східне партнерство ЄС стала оприлюднена в 2019 р. «Стратегія Тріо 2030» (підтримувана Литвою та Польщею), яка стосувалася трьох країн-адресатів, які вже мають статус асоційованих членів ЄС – України, Молдови та Грузії [2]. У підсумковій декларації останнього шостого саміту Східного партнерства (грудень 2021 р.) йшлося про посилення співпраці у сфері безпеки, діалогу в рамках Спільної безпекової та оборонної політики ЄС, наміри щодо сприяння мирному вирішенню конфліктів та запобіганню їм [4].

Повномасштабна війна Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., та реакція на неї міжнародного співтовариства загалом, навіть ЄС і окремих його країн-членів матиме, на наше переконання, одним із наслідків

чергову зміну геополітичного позиціонування країн регіону ЦСЄ та ПСЄ. Враховуючи розбіжності в зовнішньополітичному курсі окремих країн-членів ЄС (попри однотайність у засудженні російської агресії) можемо припускати посилення субрегіональних тенденцій та євроатлантичних орієнтацій країн ЦСЄ та ПСЄ. Перспективи Східного партнерства як спільної ініціативи ЄС залежатиме від однотайності країн-членів, а також від масштабів повоєнної трансформації міжнародної системи. Звідси, країни ЦСЄ та ПСЄ, передусім Польща, у будь-яких варіантах підтримуватимуть програму «східного партнерства, або ж пропонуватимуть схожі альтернативи, релевантні новим міжнародним реаліям.

Література

1. Мир та безпека. Концепція зовнішньої політики України (робочі матеріали за підсумками 2019 р.) / За ред. Сергія Корсунського та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15890.pdf>
2. Максак Г. Східне партнерство: перспективи багатостороннього виміру / Г. Максак // Українська призма: Рада зовнішньої політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://prismua.org/ear-multilateral/>
3. Нагорняк І. Ініціатива ЄС Східне партнерство: засади створення, розвитку та перспективи зміни / І. Нагорняк [Електронний ресурс] // European political and law discourse – 2018. – Vol. 5. – P. 20-27. – Режим доступу до джерела: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2018/2018-5-5/05.pdf>
4. «Східне партнерство» бере курс на безпеку та вирішення конфліктів [Електронний ресурс] / Німецька хвиля. – Режим доступу до джерела: <https://www.dw.com/uk/skhidne-partnerstvo-bere-kurs-na-bezpeku-ta-vyrishennia-konfliktiv/a-60144662>
5. Zakrzewska S. Miejsce Białorusi w Europejskiej Polityce Sąsiedstwa / Sylwia Zakrzewska // Polska polityka Wschodnia a współpraca zagraniczna województwa Warmińsko-Mazurskiego; pod redakcją W. Kotowicza. – Olsztyn, 2013. – S. 237-250.

Івасечко О.Я., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

«ДЕФИЦИТ БЕЗПЕКИ» СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА: ПОТРЕБА БЕЗПЕКОВОЇ «НАДБУДОВИ» ДЛЯ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА (EASTERN PARTNERSHIP SECURITY COMPACT)

Погіршення безпекової ситуації на периферії Європи за останнє десятиліття посилює очікування лідерів країн, головно, «Асоційованого тріо» щодо внеску ЄС у запобігання криз, стабілізацію та розбудову миру. Вимоги до ЄС щодо

врегулювання криз як військових, так і цивільних перманентно зростають, але все ще бракує необхідних інструментів і політичної волі для колективних дій. Хоча ЄС зміцнив свої оперативні структури та можливості на папері, однак держави-члени Об'єднання недостатньо послуговуються ними.

Сьогодні Європейський Союз безперечно є важливим гравцем у міжнародних відносинах, однак прихильність останнього до політики «мультилатералізму» та «м'якої сили» робить офіційний Брюссель «аутсайдером» у глобальних та регіональних подіях. Не прослідковувалось дієвості та рішучості ЄС щодо війни в Сирії та Лівії, відсутність дипломатії Об'єднання навколо Нагірно-Карабахського конфлікту.

Одним із пріоритетів ініціативи ЄС «Східне партнерство» є стабільність у шести країнах-адресатах Східної Європи. Однак, стабільності в цьому регіоні немає. Грузія, Молдова, Вірменія, Азербайджан втягнуті в територіальні конфлікти, Україна зазнала збройного вторгнення Росії з 24 лютого 2022 року, а Білорусь втратила імідж «оплоту» стабільності. Важливо зазначити, що особливу увагу на шостому саміті «Східного Партнерства» (16.12.2021 р.) було приділено саме питанням безпеки. У підсумковій декларації СхП фіксується положення про намір підтримувати мирне вирішення конфліктів та попереджати їх виникнення. Комюніке містить інформацію про посилення співпраці у сфері безпеки, а також діалогів і практичної співпраці в рамках Спільної безпекової та оборонної політики ЄС. Йдеться в документі і про протидію гібридним загрозам і кібератакам[1].

З огляду на це, ЄС перейшов від дещо оборонного порядку денного «стійкості» до більш амбітної зовнішньополітичної позиції. Президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн, Верховний Представник ЄС із зовнішньої політики Жозеп Боррель та низка держав-членів наполягають на створенні такого ЄС, який буде більш амбітним на глобальній арені. Лідери країн ЄС закликають до цього по-різному. Для прикладу, У. Фон дер Ляєн говорить про необхідність побудови більш геополітичної Європи; Ж. Боррель закликає ЄС використовувати «мову сили», а Президент Франції Еммануель Макрон виступає за більш стратегічно автономну Європу і у будь-який спосіб намагається підтримати зовнішньополітичні амбіції Європи. Очевидно, існує широкий консенсус щодо того, що Європі необхідно дотримуватись чіткішої позиції в міжнародних справах [5].

Попри намагання посилити можливість та інтеграцію всередині ЄС у безпековій та військовій сферах, а також задекларовану нинішньою Європейською Комісією мету стати більш «геополітичним» гравцем і виступати на міжнародній арені «мовою сили», у випадку як загалом країн-учасниць Східного Партнерства, так і України загалом ЄС продовжує позиціонувати себе насамперед як «цивільну силу» (civilian power), надаючи перевагу забезпеченню «м'якої безпеки» («soft security»), аніж підтримці компонентів традиційної «hard security» [3].

Такий підхід з боку ЄС щодо управління конфліктами в регіоні Східного партнерства ґрунтується на пріоритетності розбудови т. зв. «стійкості» (resilience) країн - «здатності держав і суспільств до реформування, а отже і

здатності витримувати та відновлюватися після внутрішніх і зовнішніх криз», і разом з тим змінюватися та набувати нових рис у результаті отриманого шоку.

Спільна комунікація ЄК і Європейська служба зовнішньої діяльності щодо майбутнього СхП після 2020р., а також відповідні висновки Ради ЄС фіксують положення лише про мирне вирішення та про посередницьку роль ЄС у вирішенні конфліктів.

З одного боку, ЄС акцентує увагу на співпраці в інших сферах, яка покликана зміцнити «стійкість» країн: забезпечення демократії, прав людини, верховенства права, гендерна рівність; боротьба з організованою злочинністю. Офіційний Брюссель дотримується позиції, що розбудова ефективних і підзвітних інституцій та дотримання демократичних норм і практик є запорукою стабільності і стійкості держав й суспільств, а отже їх безпеки.

З іншого, ЄС пропонує своїм східним партнерам безпекову співпрацю в таких напрямках, як-от: *протидія тероризму, запобігання радикалізації, протидія гібридним загрозам, кібербезпека, а також заявляє про готовність посилювати діалог щодо безпеки та покращувати співпрацю в рамках Спільної політики безпеки і оборони ЄС (СПБО)*. На сьогодні цей набір політик є «найменшим спільним знаменником» для країн-членів щодо можливої співпраці ЄС зі східними сусідами в безпековій сфері, включно з Україною.

Особливої значущості сьогодні набуває потреба створення «Eastern Partnership Security Compact» – безпекової «надбудови» для СхП, що включала би Україну, Грузію та Молдову [2]. Безпекова «надбудова» СхП диктується «дефіцитом» безпеки ЄС в регіоні Східного Партнерства [4].

Варто відзначити, що з моменту започаткування ініціатива ЄС Східне партнерство не враховувало безпекові проблеми регіону, а саме: виклики безпеці, що випливають із затяжних конфліктів, гібридних загроз і «слабких місць» у секторах національної безпеки, які у свою чергу негативно позначаються на проведенні внутрішніх реформ. І керівництво країн Східного партнерства, і аналітики дедалі частіше стверджують, що такий підхід є неприпустимим. «Дефіцит безпеки» так чи інакше необхідно вирішувати в рамках Східного партнерства. Усвідомлюючи наявні геополітичні ризики, Франція серед інших стверджує, що включення безпеки та оборони може бути «небезпечним і контрпродуктивним» для Східного партнерства. Офіційний Брюссель акцентує увагу на «стійкості», а не «безпеці», проте закликав до «посилення підтримки діалогів та співпраці з питань безпеки» у 2020 році. З огляду на це, питання щодо безпекового виміру Східного партнерства, посідало чільне місце на порядку денному саміту СхП 2021 року, де обговорили переваги та недоліки взаємодії Східного партнерства з кожним із трьох аспектів дефіциту безпеки (затяжні конфлікти, гібридні загрози та співробітництво у сфері безпеки та оборони).

Вдаючись до потрактування «Eastern Partnership Security Compact», слід зауважити, що це «Угоди про безпеку». Йдеться про нову можливість для офіційного Брюсселю та держав-членів ЄС працювати спільно задля зміцнення мережі стратегічних партнерств Європи. За допомогою таких договорів інституції та держави-члени ЄС разом із кількома третіми країнами, близькими

до Об'єднання, мають на меті активізувати свою співпрацю в питаннях безпеки, розвідки та оборони [6].

ЄС має намір імплементувати цей Договір про безпеку Східного партнерства як пілотний проект, або ж разом із аналогічно структурованими ініціативами з ключовими партнерами на Близькому Сході та в Африці. Такий договір передбачає узгодження фондів та інституцій ЄС із можливостями держав-членів, які мають намір активізувати співпрацю у сфері безпеки у Східній Європі. Це може охоплювати Постійне структурне співробітництво (PESCO) або, можливо, робочу групу Європейської Комісії на зразок міжвідомчої групи підтримки України. Фінансування має відбуватись через поєднання фінансової та інституційної підтримки ЄС, а також добровільних внесків держав-членів. Мета створення ініціативи обумовлена, головню, ускладненням та дестабілізацією сусідства з ЄС за допомогою різних «гібридних» тактик. Угода про безпеку має бути зосереджена на таких сферах, як-от: *співпраця спецслужб, кібербезпека, співпраця у сфері «м'якої безпеки» у сфері безпеки та оборони, співпраця у сфері «жорсткої» безпеки, апаратна співпраця, співпраця у сфері контролю над озброєннями*[5].

Отже, доцільно, на наш погляд підсумувати все вище зазначене позицією сучасних зарубіжних дослідників Г. Гресселя та Н. Попеску, яка полягає в тому, що незалежно від дебатів про «нову архітектуру європейської безпеки», безпека створюється не за допомогою круглих столів і дипломатичних нот протесту, а за допомогою структур, які стримують агресію, запобігають таємним операціям, захищають державні інституції та верховенство права. «Стовпами стабільності» в сусідніх з ЄС є сильні держави, побудовані на основі стійких інститутів безпеки та оборони. Такі інституції захистили б ці країни не лише від корупції та бідності, а й від гібридних загроз та підривної діяльності. І вони будуть відповідати інтересам ЄС у тому, щоб зробити східне сусідство більш стабільним і стійким до зовнішнього тиску на безпеку.

Література

1. «Східне Партнерство» бере курс на безпеку та вирішення конфліктів // DW. – 16.12.2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.dw.com/uk/skhidne-partnerstvo-bere-kurs-na-bezpeku-ta-vyrishennia-konfliktiv/a-60144662>
2. Мартинюк В. Безпека Східного Партнерства: цілі ЄС та просування України / В. Мартинюк// VoxUkraine. – 28.03.2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://voxukraine.org/bezpeka-shidnogo-partnerstva-tsili-yes-i-prosuvannya-ukrayini/>
3. Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації [Електронний ресурс]. 2021. – Режим доступу до джерела: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf
4. Deen B. The Eastern Partnership Three dilemmas in a time of troubles. Dilemma 3: Should the Eastern Partnership address the security deficit?/ Bob Deen Wouter Zweers Iris van Loon // Clingendael Report. - January 2021. - P.14-20.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2021-01/the-eastern-partnership.pdf>

5. Gressel G. The best defence: Why the EU should forge security compacts with its eastern neighbours / Gustav Gressel, Nicu Popescu // European Council on Foreign Relations. Policy Brief. – 3 November 2020. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://ecfr.eu/publication/the-best-defence-why-the-eu-should-forge-security-compacts-with-its-eastern-neighbours/>

6. Gustav C. Gressel – EU Security Compact for the Eastern Neighbourhood: Why unity of command is an issue in politics too / Gustav C. Gressel // Clingendael Report. European Council on Foreign Relations (ECFR). - 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.clingendael.org/pub/2021/the-eastern-partnership/annex-3/>.

Івасечко О.Я., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Здоровага М.В., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

НОВІТНІ БЕЗПЕКОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ ВИКЛИКАМ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Сьогодні безпекова складова ініціативи ЄС Східне партнерство (далі СхП) не повною мірою відповідає тим викликам і загрозам, які стоять перед країнами-учасницями, зокрема Україною. Як слушно зауважив керівник робочої групи Української національної платформи Форуму громадянського суспільства СхП Віталій Мартинюк, в документі “Східне партнерство: 20 очікуваних досягнень Східного партнерства до 2020 року” не окреслено безпекових цілей України, а лише відображено ціль ЄС - безпека та стабільність східних кордонів. Винятком стало нещодавнє (у червні 2017 року) включення в документ терміну “гібридні загрози”, проте не вказано джерела загроз - РФ, без чого складно вживати заходи протидії цим загрозам, які, на його думку, мають “обмежений характер” [4, 5]. Насамперед, це пояснюється тим, що ЄС створювався не як військовий, а як економічний союз, а тому питання безпеки для нього охоплюють лише внутрішній (невійськовий) вимір і спрямовані здебільшого на зміцнення секторальних можливостей [1]. Натомість у НАТО підхід до проблеми посилення безпеки у Східній Європі більш чіткий - Альянс відкрито ідентифікує РФ джерелом загроз із Сходу. Водночас агресивна мілітаристська політика РФ щодо України все ж таки змусила Євросоюз врахувати нові безпекові виклики та наявні загрози геополітичним умовам у країнах Східної Європи. Зокрема,

проблеми безпеки на глобальному рівні висвітлено в Глобальній стратегії ЄС «Спільне бачення, спільна дія: сильніша Європа» (EU Global Strategy «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe»), що представлена Верховною представницею CFSP Федерікою Могеріні у 2016 році. Для СхП ця стратегія закріплює такі три пріоритети: 1) безпека Союзу, 2) стійкість держав і суспільств; 3) комплексний підхід до врегулювання криз та конфліктів [11]. Стійкість стала основою для досягнення п'яти цілей Партнерства на період після 2020 року: стійкі та інклюзивні економіки; підзвітні установи; верховенство права та безпека; стійкість до навколишнього середовища та клімату; стійка цифрова трансформація; стійкі, справедливі та інклюзивні суспільства» [7].

Однак де-факто, це зумовило лише актуалізацію співпраці та координації дій ЄС з НАТО [8]. Результатом такої співпраці стала підписана у червні 2016 року «Спільна декларація ЄС-НАТО», в якій визначено термін «гібридних загроз» та розроблено заходи протидії таким гібридним загрозам. Так, згідно цього документу, гібридні загрози - це поєднання примусової та підривної діяльності, традиційних і нетрадиційних методів (тобто дипломатичних, військових, економічних, технологічних), які можуть бути скоординовано використані державними чи недержавними суб'єктами для досягнення конкретних цілей, залишаючись на рівні нижче порогу формально оголошеної війни [8]. До нових загроз у ЄС відносять: нелегальну міграцію, тероризм, пропаганду, кібер-загрози, завдання шкоди критичній інфраструктурі та нестабільність енергопостачань.

Так, в аналітичній записці Atlantic Council зауважено, що відповіддю на геополітичні загрози з боку РФ може стати відновлення *переговорів щодо вступу України та Грузії до Альянсу*. Прецедент Бухарестського саміту НАТО ще у 2008 році, де Україні та Грузії пообіцяли членство в НАТО, по-суті, дав зрозуміти справжні наміри РФ (відбулась агресія проти Грузії у 2008 році, згодом – анексія Криму та військове вторгнення в Україну). Відновлення переговорного процесу щодо вступу цих країн до НАТО може стати альтернативою їх безпеки [2]. Певне відсторонення ЄС у нагальних питаннях безпеки України, окрім небажання остаточно розірвати відносини з Росією, значною мірою обумовлене й відповідними внутрішніми викликами, серед яких варто виокремити такі: 1) зосередження ресурсів ЄС на своїх внутрішніх викликах через складні процеси виходу з COVID-кризи; 2) «втому» країн-донорів від надання допомоги; 3) дезінтеграційні процеси в ЄС та двосторонні непорозуміння України з окремими країнами-членами ЄС [6].

Також варто розуміти, що безпека країн СхП не залежить виключно від ЄС чи НАТО. На здатність країн СхП протистояти зовнішнім гібридним загрозам впливають також такі чинники, як-от: відсутність міжнародних механізмів та гарантій безпеки; внутрішня інституційна слабкість та високий рівень корупції; кланово-олігархічна модель цих держав; слабкість їхньої економіки та демократичних інститутів тощо.

Можемо стверджувати, що основним джерелом загроз для безпеки всього регіону СхП і ЄС нині є збройне вторгнення Російської Федерації в Україну від 24 лютого 2022 року. Росія нині цілеспрямовано використовує окремі

інструменти гібридної війни, які були випробувані в Україні у своїй зовнішній політиці й щодо інших європейських країн, головно тих, які в певний період історичного минулого входили до складу соціалістичного табору.

Отже, з огляду на вищевказані новітні безпекові трансформації, доцільними способами протидії цим новим викликам, на нашу думку, є: по-перше, потреба інституалізації безпекового виміру СхП шляхом створення окремої міждержавної платформи, що надасть більших безпекових гарантій для України, Грузії та Молдови; по-друге, більш поглиблене розширення співпраці та діалогу на рівні як формальних, так і неформальних інституцій країн-учасниць СхП; по-третє, успішна євроінтеграція України як ефективний опір російської континентальної експансії та приклад для інших країн СхП [3].

Підсумовуючи, варто зосередитись на рекомендаціях щодо підвищення ефективності безпекового виміру Східного партнерства. Так, експертки Центру європейської політики Йонела Марія Чіолан і Аманда Пол наводять такі рекомендації щодо підвищення ефективності СхП [10]:

1) “М'який стовп безпеки” - у своєму майбутньому Стратегічному компасі ЄС має зосередитись на важливості стабілізації східного сусідства та розпочати діалог із питань безпеки та оборони, посилити свою участь у зтяжних конфліктах.

2) “Східне партнерство на двох швидкостях” - ЄС повинен просувати інтеграційні процеси з Асоційованою трійкою із одночасним залученням інших держав СхП. Сприяти посиленню двосторонніх напрямків співпраці, так і багатостороннього, зокрема щодо спільних викликів.

3) “Покращена стратегічна комунікація ЄС” - ЄС має покращити інформування країн-адресатів про досягнення та переваги СхП.

4) “Підвищена стійкість до дезінформації” - офіційний Брюссель повинен посилити заходи протидії онлайн-кампаніям дезінформації та допомогти державам-партнерам створити стійкі стратегії для боротьби з дезінформацією та фейковими новинами.

Література

1. 20 ключових завдань на період до 2020 року. Моніторинг – ситуація в лютому 2020 року // Портал «Сусідство ЄС». - 19.06.2020. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/publications/20-klyuchovikh-zavdan-na-period-do-2020-roku-monitoring-situaciya-v>

2. Долинська С. Східному партнерству десять років: що отримала Україна і чи буде ЄС переглядати свою політику / С. Долинська // Сьогодні. 2019. 12 січня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/vostochnomu-partnerstvu-desyat-let-hto-poluchila-ukraina-ibudet-li-es-peresmatrivat-svoyu-politiku-1205243.html>

3. Максак Г. Східне партнерство – перспективи багатостороннього виміру / Геннадій Максак // Україна і Східне партнерство: візія 2025 року. Аналітичне дослідження / [за редакції М. Хилька]. — К: ГО «Рада зовнішньої

політики “Українська призма”, Офіс Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2021. - С. 6-12.

4. Мартинюк В. Безпека для Східного партнерства: які зміни варто лобіювати Україні // Європейська правда. 2017. 20 листопада. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/11/20/7073879/>

5. Мартинюк В. Безпека Східного Партнерства: цілі ЄС та просування України / В. Мартинюк// VoxUkraine. – 28.03.2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://voxukraine.org/bezpeka-shidnogo-partnerstva-tsili-yes-i-prosuvannya-ukrayini/>

6. Рабінович М. Співпраця заради розвитку в Україні: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://voxukraine.org/spivpratsya-zaradi-rozvitku-v-ukrayini-silni-ta-slabki-storoni-mozhливosti-ta-zagrozi/>

7. Східне партнерство після 2020 року: Посилення стійкості – Східне партнерство, що забезпечує результати для всіх // Портал «Сусідство ЄС». - 19.03.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/publications/skhidne-partnerstvo-pislya-2020-roku-posilennya-stiykosti-skhidne#>

8. Україна стає невід'ємним елементом поясу східноєвропейської безпеки, від гібридних загроз до співпраці в безпековій сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.ucipr.org.ua/ua/med-a/research-updates/ukra-na-sta-nev-d-mnim-elementom-poyasu-sh-dno-vropeysko-bezpeki-v-d-gibridnih-zagro-z-do-sp-vprac-v-bezpekov-y-sfer>

9. Україна: підсумки 2017 та виклики 2018 // Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. - 2017. – Режим доступу до джерела : http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/ukr_2017_2018.pdf

10. Paul A. Lessons from the Eastern Partnership: Looking back to move forward. [Електронний ресурс] / А. Paul, І. Ciolan // Eastern Partnership. – 14.12.2021. – Режим доступу до джерела: <https://www.epc.eu/en/Publications/Lessons-from-the-Eastern-Partnership-Looking-back-to-move-forward~44d130>

11. What is EU's strategy for the Eastern Partnership and how will it be affected by coronavirus? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://english.radio.cz/what-eus-strategy-eastern-partnership-and-how-will-it-be-affected-coronavirus-8100228>

Івасечко О.Я., к.політ.н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
Україна, м. Львів
Калинчук Х.В.,
студентка Національного університету «Львівська політехніка»
Україна, м. Львів

ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗПОЛЬотної ЗОНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НОВОЇ ФАЗИ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ: МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ТА ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ

Загострення нової фази російсько-української війни від 24.02.2022 р. інтенсифікувало актуальність проблеми створення безпольотної зони над Україною. Це питання систематично порушує керівництво України, в тому числі в його особистих зверненнях до лідерів США, Німеччини та інших провідних країн Заходу. На офіційному рівні такого рішення наразі не досягнуто через небажання світових лідерів вступати в пряме військове протистояння з Росією. Проте, в дійсності ситуація набуває щораз загрозливого характеру. Причому, не тільки у сфері поступового просування переговорів між Україною та її західними партнерами зі згаданого питання, але й на рівні реальних дій.

Передусім, необхідним вважається визначення сутнісного наповнення дефініції «безпольотна зона» (“no fly zone”). Отож, згідно з міжнародним законодавством *безпольотна зона або заборонена для польотів зона, визначається як територія, чи район, встановлений військовою силою, над якими деяким літакам заборонено літати. Зазвичай, такі зони створюються над територіями країн, де відбуваються конфлікти, та, насамперед, стосуються авіації сторони, яка здійснює агресію.*

Ключовою метою запровадження «безпольотної зони», що вводиться та контролюється іншими країнами є, головню, зменшення кількості жертв серед мирного населення, а також скорочення масштабів руйнувань цивільної інфраструктури в районі конфлікту та його подальшого припинення. Із врахуванням конкретних умов для такого типу «воєнного режиму» можуть застосовуватись різні методи, а саме: *спостереження за ситуацією; здійснення попереджувальних атак для запобігання можливих порушень; знищення літаків-порушників тощо.*

Введення безпольотних зон мали місце в країнах, які потерпали від тих чи тих конфліктів, як-от: Ірак, Боснія та Герцеговина, Лівія.

Кейс Іраку. В 1991 році в результаті нападу Іраку на Кувейт, США та учасники антиіракської коаліції, запровадили дві безпольотні зони над територією Іраку після війни в Перській затоці. Перша «*північна зона*» була націлена для попередження нападів режиму Іраку С. Хусейна на курдів, а «*південна зона*» – для захисту шіїтського населення країни. В цій акції брала участь бойова авіація офіційного Вашингтону та країн-союзників. Акція була

санкціонована ООН, а її тривалість сягла 2003 року.

Кейс Боснії та Герцеговини. У 1992 році в рамках ООН, а саме Радою Безпеки ООН, прийнято резолюцію № 781, згідно з якою вводилася заборона на несанкціоновані польоти військових літаків у повітряному просторі Боснії (складова частина Боснії та Герцеговини – однієї з республік колишньої Югославії), де на той час тривала громадянська війна. Під час операції Sky Monitor, яка тривала до 1995 року, *сили НАТО спостерігали за повітряною ситуацією без застосування сили.*

Кейс Лівії. Згідно резолюції РБ ООН, у 2011 році безполітну зону було встановлено над Лівією, у зв'язку з початком силових дій проти опозиції урядового режиму країни на чолі з М. Каддафі. Резолюція передбачала припинення дій урядових військ із ураження цивільних об'єктів. Виконання акції забезпечувалось силами НАТО, які знищували як літаки, так і аеродроми військ М. Каддафі. Наслідком таких дій стало повалення його влади [5].

Примітно, що світ підтримує заборону польотів в Україні. Як свідчать оприлюднені дані, 74% американців погоджуються, що США та їхні союзники по НАТО повинні запровадити в Україні заборонену для польотів зону. Натомість, НАТО уникає таких заходів, остерігаючись прямої конфронтації («без чобота на землі») з Росією.

На наш погляд, доцільно презентувати позицію Генерального секретаря Північноатлантичного альянсу Єнса Столтенберга щодо запровадження «безпольотної зони» в Україні. На екстреній зустрічі НАТО з міністрами закордонних справ держав-членів Альянсу в Брюсселі 4 березня 2022 р. було відхилено запит офіційного Києва щодо запровадження безпольотної зони над Україною [3]. Як відзначив Є. Столтенберг «НАТО – це оборонний Альянс. Наше ключове завдання – зберігати безпеку наших 30 країн-членів. Ми не є частиною цього конфлікту, і маємо відповідальність забезпечити, що він не загостриться і не пошириться за межі України. Бо це принесе ще більшу небезпеку та руйнування із ще більшими людськими стражданнями. НАТО не прагне війни з Росією» [6].

На відміну від позиції офіційного Вашингтону про неможливість закрити українське небо, оскільки це потенційно створить передумову для протистояння між двома ядерними державами, Курт Волкер – колишній спецпредставник США по Україні, экс посол США при НАТО зазначив, що США разом із союзниками по НАТО можуть забезпечити безпольотну зону над Україною – попри занепокоєння, що будуть втягнуті у прямий конфлікт з Росією. Варіант К. Волкера полягає в підході, що українській стороні потрібно більше ракет («Стінгер», «Джавелінів»), основних боєприпасів, допомогу в забезпеченні протиповітряної оборони, запровадженні безпольотної зони. Початково, це потрібно робити над Києвом та Західною Україною за участю союзників, зокрема, Великої Британії, Польщі, можливо Туреччини. Необхідно запобігти, головне, атакам по цивільному населенню та об'єктам критичної інфраструктури, зокрема АЕС [1].

***Альтернативні варіанти введення «NoFlyZone» в Україні без
безпосередньої участі НАТО***

Отже, які є можливі варіанти практичного вирішення проблеми?

1). Збільшити постачання ракет «земля-повітря» Stinger, якими українська армія вміє ефективно користуватися. Саме ними знищено майже 100 російських літаків. Ракета Stinger коштує 120 000 доларів. Росія має близько 4000 військових літаків. Відтак, надавши 20 000 «Стінгерів» (по 5 на літак), що обійдеться в декілька мільярдів доларів (підррахунки економіста Девіда Клінгінгсмита), США можуть допомогти українській армії знищити весь російський авіапарк без прямої участі США та «без черевиків НАТО на землі».

2). США та інші союзники України повинні постачати системи протиповітряної оборони, у тому числі не лише малих, а й середніх і великих висот. Захід (Ізраїль, Корея, Америка) розробив ефективні сучасні зенітні системи, які можна розгорнути на заході України.

3). Забезпечити Україну списаними винищувачами західної авіації. ЄС уже обговорює надання Україні винищувачів МіГ-29 та Су-35. Українські льотчики вміють ними керувати. Крім того, США могли б надати Україні штурмовики А-10, якими, завдяки попереднім програмам обміну військовими в Україні, невелика кількість пілотів також вміє керувати (порада посла К. Волкера). Крім того, є значна кількість списаних літаків F-14, F-15, F-16, F-18, які можна було б надати Україні.

4). США та НАТО могли б самостійно запровадити заборону для польотів зону як гуманітарну місію, щоб забезпечити захист цивільного населення від російських повітряних бомбардувань. Безпольотна зона може охоплювати Київ і Західну Україну, але не поширюватися далі на схід, щоб уникнути наближення до російських кордонів (пропозиція К. Волкера). Така зона слугуватиме лише для гуманітарних цілей, і жодні літаки чи безпілотники США чи НАТО не будуть брати участь у бойових діях проти російських сухопутних військ, за винятком самооборони в разі обстрілу [4].

Також, варто зазначити, що дипломатичний кореспондент Джеймс Лендейл репрезентував 5 сценаріїв завершення війни Росії в Україні, серед яких: **коротка війна; довга війна; європейська війна; дипломатичне рішення та повалення режиму Путіна** [2].

Можемо резюмувати наступне, хоча НАТО не запроваджує безпольотної зони над Україною, все таки держави-члени Альянсу на двосторонньому рівні докладають максимум зусиль для надання фінансової/військової/гуманітарної/допомоги Україні у збройному протистоянні агресії Росії, так званій «спеціальній військовій операції Росії проти України з метою демілітаризації та денацифікації». Репрезентовані варіанти та сценарії не є несумісними – деякі елементи кожного з них можуть об'єднатися, і в підсумку дати різні результати. Відносини Росії із зовнішнім світом будуть іншими. Ставлення Європи до безпеки зміниться. І ліберальний, заснований на міжнародних правилах порядок, можливо, відновить функцію, заради якої його створили.

Література

1. Безполітну зону над Україною зробити можливо – Курт Волкер // Укрінформ. – 01.03.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3417195-bezpolitnu-zonu-nad-ukrainou-zrobiti-mozливо-kurt-volker.html>
2. Лендейл Д. Війна Росії в Україні: п'ять сценаріїв її завершення / Д. Лендейл // BBC News. – 03.03.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60594791>
3. НАТО не погоджується забезпечити безпольотну зону над Україною//Galinfo. – 04.03.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/news/nato_ne_pogodzhuietsya_zabezpechyty_bezpolotnu_zonu_nad_ukrainoyu_381683.html
4. Роман Шеремета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/roman.sheremeta.7>
5. Січень І. Безпольотна зона над Україною / І. Січень // Борисфен Інтел: Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень. – 03.03.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bintel.org.ua/analytics/bezpolotna-zona-nad-ukrainoyu/>
6. У НАТО виступили проти запровадження безпольотної зони над Україною // Voanews. – 04.03.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/nato-bezpolotna-zona-pozyziya/6470165.html>

Ільницька У.В., к. політ н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ІНІЦІАТИВИ ЄС У ПРОТИДІІ ГІБРИДНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ У ВИМІРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Витоки формування Європейської інформаційної безпекової політики та політики комунікацій із протидії кіберзлочинності, інформаційному тероризму, гібридним інформаційним загрозам та викликам сягають ще кінця ХХ століття. Інформаційна безпека розглядається Європейським Союзом як особливий стан інформаційних мереж і систем, що забезпечує належний рівень захисту цілісності, доступності, достовірності та конфіденційності інформації та високого рівня протидії зовнішнім інформаційним негативним впливам, гібридним викликам й загрозам. Пріоритетними напрямками політики ЄС у сфері інформаційної безпеки є: створення та застосування програм захисту інформаційного простору; розробка інституційної та нормативно-правової баз, що встановлюють визначення правопорушень у сфері інформаційних технологій

та обумовлюють кримінальну відповідальність; забезпечення високого рівня обізнаності населення про ризики, загрози й способи захисту інформаційних систем та мереж від небажаних наслідків. Основна мета безпекової інформаційної політики ЄС – посилити діалог Європейського Союзу з міжнародними організаціями та державами-учасниками, країнами-партнерами з питань інформаційної безпеки, встановлюючи норми та стандарти в інформаційній безпековій сфері.

З метою гарантування інформаційної безпеки ще у 1990-і роки на рівні ЄС було ухвалено комплекс відповідних нормативно-правових актів щодо правового регулювання телекомунікацій та захисту інформації. Важливою подією стало видання Європейською комісією у 2001 році документа «Мережева і інформаційна безпека: пропозиції для європейської політики», де розміщено аналіз ситуації та основних тенденцій у сфері забезпечення інформаційної безпеки, а також пропонувалися ключові підходи до її забезпечення на Європейському просторі.

У 2004 році з метою боротьби з дезінформацією, кіберзлочинністю та створення системи інформаційної безпеки було засновано агентство мережевої та інформаційної безпеки *ENISA* (European Network and Information Security Agency – ENISA). Місією ENISA є формування ефективної, скоординованої системи боротьби з інформаційними загрозами, кібертероризмом, дезінформацією та вдосконалення мережевої та інформаційної безпеки в європейському просторі. ENISA тісно співпрацює з Європолем та Європейським центром протидії кіберзлочинам (*European Cyber Crime Centre*).

Розширення Європейського Союзу в 2004 році зумовило активізацію співпраці та партнерських відносин ЄС зі Східноєвропейськими країнами у вимірі політики Східного партнерства, зокрема – у сфері інформаційної безпеки та протидії дезінформації, інформаційним та гібридним викликам. Східне партнерство є однією з потужних платформ інтеграції європейської спільноти, посилення спільної безпеки, інформаційної безпеки та координації й узгодження міждержавної співпраці у протидії інформаційному тероризму.

Інформаційно-комунікативні стратегії ЄС у межах ініціативи Східне партнерство спрямовані на об'єктивне інформування країн-партнерів щодо політики ЄС та діяльності її інституцій, забезпечення позитивного позиціонування ЄС, популяризацію європейських цінностей, підтримку ідеї європейської інтеграції в державах-адресатах СП та протидію дезінформації, негативним інформаційним та гібридним викликам і загрозам.

У червні 2015 р. Європейська Рада представила «*План дій щодо стратегічної комунікації*» [10]. Основними ідеями документа є: ефективне спілкування та просування політики ЄС у просторі Східного сусідства; зміцнення загального медіа-середовища в країнах Східного сусідства й країнах-членах ЄС; покращення спроможності ЄС реагувати на пропаганду, дезінформацію, яку поширюють зовнішні суб'єкти та протидіяти гібридним та інформаційним загрозам [11]. У другій половині 2015 р. структурами Європейського Союзу, з метою формування системи інформаційної безпеки, створено «*Глобальну стратегію зовнішньої політики і безпеки ЄС*».

Значення інформаційно-комунікативної політики Європейського Союзу в межах ініціативи Східного партнерства зростає в контексті інформаційної агресії та поширенню дезінформації Російською Федерацією. У 2015 р. з метою протидії інформаційним і гібридним викликам й загрозам, в ЄС створено регіональні групи зі стратегічних комунікацій, які працюють за різними організаційними принципами. Нині їх функціонує три: Оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій *СтратКом-Схід (East StratCom Task Force)*; Арабський СтратКом (Arabic StratCom Task Force; Stratcom South Task Force), спрямований на регіон північної Африки; Консультативна група стратегічних комунікацій по Сирії (Syria Strategic Communications Advisory Team - SSCAT) [3].

Для формування системи інформаційної безпеки та інформаційно-комунікаційної взаємодії Європейського Союзу з країнами Східного партнерства створено *Оперативну робочу групу зі стратегічних комунікацій СтратКом-Схід (East StratCom Task Force)*, яка активно співпрацює зі східноєвропейськими державами (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова й Україна) з метою об'єктивного інформування, пояснення та позиціонування політики Європейського Союзу в країнах Східного партнерства, здійснення двосторонніх комунікацій, а також для спростування дезінформації, що надходить з боку Російської Федерації та російськомовних мас-медіа; для протидії негативним інформаційним впливам та гібридним викликам і загрозам; подання об'єктивної інформації, забезпечення доступу до перевірених джерел інформації, а також підтримки незалежних медіа в регіоні Східного партнерства. Щотижня випускають «*Огляд дезінформації*» і «*Дайджест дезінформації*». Робочою групою East Stratcom Європейської служби зовнішніх справ (European External Action Service East Stratcom Task Force) створено *сайт EUvsDisinfo.eu*, який є частиною кампанії «*ЄС проти дезінформації*», орієнтованої на виявлення, прогнозування та реагування на прокремлівську пропаганду та дезінформацію. Крім того, для протидії фальшивим, фейковим новинам та дезінформації 23 листопада 2016 р. Європейський Парламент схвалив Резолюцію «*Стратегічні комунікації ЄС як протидія пропаганді третіх сторін*»[3]. Робоча група East Stratcom систематично розробляє комунікаційні продукти й кампанії, спрямовані на боротьбу з кіберзлочинністю та інформаційним тероризмом; спростування фейкових повідомлень та дезінформації.

З метою протидії пропаганди, дезінформації, інформаційним та гібридним загрозам, поширенню Російською Федерацією інформаційних компроматів, Європейським Союзом у співпраці з НАТО було створено *Європейський Центр протидії гібридним загрозам*. Основна мета діяльності Центру – координація зусиль між ЄС і НАТО та набуття практичних навичок у протидії дезінформації, пропаганді, маніпуляціям, а також узагальнення досвіду держав-учасниць та країн-учасниць Східного партнерства в протидії гібридним та інформаційним загрозам. Основні напрями діяльності Європейського Центру протидії гібридним загрозам: розробка нових ідей та підходів до дослідження сучасних гібридних загроз; обмін практичним досвідом адекватного реагування на інформаційні та гібридні виклики; здійснення освітньо-просвітницької діяльності; організація спеціальних подій, спрямованих на формування партнерського діалогу та

презентування результатів діяльності у протидії кіберзагрозам, інформаційному тероризму та негативним інформаційним й гібридним впливам.

Масштабність процесу реалізації ініціативи ЄС «Східне партнерство» в Україні, прагнення України захистити свій інформаційний простір та державний інформаційний суверенітет зумовлюють необхідність імплементації інформаційно-комунікативних стратегій ЄС в Україні, вивчення та досвіду впровадження європейського досвіду в боротьбі з дезінформацією, інформаційними та гібридними викликами й загрозами, розвиток нормативно-правової бази для електронних комунікацій, а також приєднання України до інформаційної та кібербезпекової політики ЄС.

Література

1. Багатосторонні платформи Східного партнерства [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/shidne-partnerstvo/bagatostoronni-platformi-shidnogo-partnerstva>.
2. Карпчук Н.П. Засади комунікаційної політики: досвід країн-членів Європейського Союзу [Текст]: Монографія / Наталія Петрівна Карпчук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 440с.
3. Карпчук Н. П. Стратегічна комунікація ЄС як засіб у боротьбі з дезінформацією / Н.П. Карпчук // «Політичне життя». -- Донецький Національний університет ім. В.Стуса. – 2019. -- Вип 1. Стор 52-57. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/7FD5~1/AppData/Local/Temp/6423-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-12900-1-10-20190401.pdf>
4. Макаренко Є. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3117/2798 (дата звернення: 11.02.2019).
5. Мережа регуляторних органів електронних комунікацій країн Східного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=370&language=uk>
6. Оновлення Європейської політики сусідства / Політика Східного Партнерства [Електронний ресурс]. -- Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>
7. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 779-р [Електронний ресурс] – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779-2017-%D1%80#Text>
8. Східне партнерство [Електронний ресурс] // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>.
9. Communicating Europe in Partnership, 2007 [Electronic resource]. –

Available at: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0568en01.pdf 220 Ibidem

10. European Council conclusions, 19-20 March 2015. URL [Electronic resource]. – Available at: <https://www.consilium.europa.eu/media/21888/european-council-conclusions-19-20-march-2015-en.pdf> (дата звернення: 20.02.2019).

11. Questions and Answers about the East StratCom Task Force. URL: [Electronic resource]. – Available at: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/2116/-questions-and-answers-about-the-east-stratcom-task-force_en (дата звернення: 15.02.2019).

Карпчук Н.П., д. політ н., професор,
завідувач кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

EUvsDISINFO ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ЄС У КРАЇНАХ СХІДНОГО СУСІДСТВА Й ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ

У березні 2015 р. Європейська Рада доручила Високому представнику в співпраці з інституціями ЄС та державами-членами розробити План дій щодо стратегічної комунікації, який був представлений у червні 2015 р. й мав три основні цілі: ефективне спілкування та просування політики ЄС щодо Східного сусідства; зміцнення загального медіа-середовища в країнах Східного сусідства й країнах-членах ЄС, включаючи підтримку свободи мас-медіа й зміцнення незалежних медіа; покращення спроможності ЄС прогнозувати, вирішувати та реагувати на діяльність з дезінформації, яку поширюють зовнішні суб'єкти [3].

Саме для того, щоб допомогти споживачам інформації переконатися у вірогідності інформаційних джерел, створено сайт EUvsDisinfo.eu [4], який є частиною кампанії, орієнтованої на краще прогнозування, розгляд і реагування на прокремлівську дезінформацію. Кампанію «ЄС проти дезінформації» проводить Робоча група East Stratcom Європейської служби зовнішніх справ (European External Action Service East Stratcom Task Force), створена після того, як у березні 2015 р. глави держав та урядів ЄС наголосили на необхідності оскарження поточних кампаній з дезінформації з боку Росії [5]. Мета його діяльності – допомогти споживачам інформації переконатися у вірогідності інформаційних джерел. EUvsDisinfo є єдиною загальнодоступною міжнародною базою даних дезінформації.

Експерти EUvsDisinfo звітують і аналізують тенденції дезінформації, пояснюють і виправляють дезінформаційні меседжі й підвищують обізнаність про дезінформацію, продуковану з боку російської держави, російської мови та мас-медіа. Аналітики проводять щотижневий «Огляд» дезінформації, за допомогою якого вже визначили та склали базу з більше 13000 випадків дезінформації (станом на січень 2022 р.) [2]. «Огляд» підтримує і пропагує також сторінка EUvsDisinfo Facebook і обліковий запис у Twitter

(Twitter@EUvsDisinfo).

Експерти сайту фіксують випадки дезінформації й де вона з'явилася, проте не завжди пов'язують її з Кремлем. Намагаючись бути об'єктивними, огляди аналізують повідомлення, а не його творця. EUvsDisinfo доповнює базу даних великою кількістю власних аналітичних статей про різні аспекти дезінформації; збирає й рекомендує звіти, дослідження й статті інших авторів з цього питання; навчає інституції ЄС, уряди держав-членів, журналістів і дослідників на цю тему, а також регулярно бере участь у конференціях, щоб поділитися своїм досвідом. Інформаційні продукти EUvsDisinfo регулярно цитують і використовують політики, уряди, державні установи, дослідники, аналітичні центри й журналісти в Європі та за її межами.

Щотижневий «Огляд дезінформації» (Disinformation Review) як головний продукт EUvsDisinfo зорієнтований на підвищення обізнаності про дезінформацію. Однак, через те, що «Огляд» розкриває останні дезінформаційні повідомлення у мас-медіа, він не може вважатися офіційною позицією ЄС. Аналітики наголошують, що не займаються контрпропагандою; їх головне завдання – виправляти дезінформацію [2].

Дезінформація є серйозною проблемою, бо використовується Кремлем як засіб набуття влади в російській і зовнішній політиці. Проте дезінформація також може бути смішною, недолугою, коли ті, хто намагається ввести в оману глядачів, помиляються і викриваються, зокрема: 1) у 2018 р.: російське державне телебачення показало бойові сцени з Сирії, які насправді виявилися кадрами комп'ютерної гри «Arma 3»; російське державне телебачення показало, що лідер Північної Кореї Кім Чен Ин посміхається, потискуючи руку міністру закордонних справ Росії, але посмішку було додано за допомогою Photoshop; російське медіа інтерв'ювало данських політиків, які згодом не могли розпізнати власні слова, коли почули переклад російською; 2) у 2019 р.: Кремлівський пропагандист Д. Кісельов заявив, що РФ – світовий лідер зі свободи слова; одне з російських видань заявило, що європейці рятуються в Росії від «агресивної сексуальної освіти, гомосексуальної диктатури, ювенальної юстиції»; викрили російські медіа, які маніпулювали з перекладами міжнародних коментаторів; 3) у 2021 р.: під час інтерв'ю білоруського парламентаря на польсько-білоруському кордоні, який розповідав про скрутне становище людей, що там опинилися, за його спиною видно було озброєних силовиків в уніформі й масках, що утримували в полоні мігрантів; відсутність делікатесів на Різдвяному столі європейців та «голодні заколоти» через брак далекобійників, спричинений Brexit тощо [1; 6].

«Огляди» дезінформації РФ викрили такі оманливі й фальшиві повідомлення [1; 2; 6]:

1) Україна: фальшиві звинувачення, що Україна є агресором на Донбасі і в Керченській протоці; Україна знову презентувалася як «невдала держава», оскільки було подано неправильні твердження про плани України закрити свої атомні електростанції через брак урану; МЗС України звинуватили в служінні інтересам олігархів й Україна невдовзі досягне вершини списку країн з найбільшим боргом; весь процес із наданням «томосу» ПЦУ є передвиборчим

трюком і не зовсім реальним документом; фальшиве відео, на якому українські військові начебто розстрілюють мігрантів з Білорусі; «англосакси» підштовхують Україну до війни з Росією; Президент В. Зеленський не спроможний приймати самостійні рішення тощо;

2) Литва: 13 січня литовці відзначали ніч у 1991 р., коли радянські війська намагалися придушити відновлену незалежність країни. Захищаючи свою свободу, люди чинили опір радянським агресорам, які використовували спеціальні війська і танки; загинуло 14 беззбройних цивільних осіб. Прокремлівська дезінформація подавала ці події в іншому й цинічному світлі, стверджуючи, що 14 людей було вбито земляками-литовцями. Окрім цього, Парламент Литви видав щорічну премію Свободи семи борцям за свободу – лісовим братам, які чинили опір радянській окупації наприкінці Другої світової війни. Намагаючись дискредитувати боротьбу за незалежність країн Балтії та вибілити історію радянської окупації, віддавна прокремлівські медіа наклеюють на Балтійських лісових братів ярлик нацистських співробітників. Риторика було оновлено відповідно до сучасних тенденцій, оскільки лісові брати були позначені як терористи. Дезінформатори також використали нагоду похвалити режим Сталіна як «не кривавий і дуже гуманний»; нелюдське ставлення Литви до мігрантів з Білорусі, яких тримають у концтаборах; Литва може зіткнутися з ісламістськими терактами у відповідь на її «відверто фашистські дії» (останній меседж широко поширював державний канал Білорусі);

3) Македонія: планова поява нової Республіки Північна Македонія надихнула прокремлівські мас-медіа стверджувати, що країна була змушена змінити свою назву через вимоги в контексті вступу до НАТО, що ніби-то викликало масові протести;

4) Грузія, лабораторія в Грузії, яка є частиною Національного центру з контролю за захворюваннями та громадського здоров'я (NCDC), що почав функціонувати в серпні 2013 р., тривалий час перебувала в епіцентрі відкритих теорій змови. Центр Luga є авторитетним закладом у лабораторній мережі NCDC і служить референс-лабораторією для системи охорони здоров'я Грузії. У січні 2019 р. в російських медіа з'явилися бездоказові заяви, що біологи з американської військової медичної групи і деякі приватні підрядники могли проводити таємні експерименти над грузинами і що майже 100 осіб загинули, бо безкоштовна програма ліквідації гепатиту С не йшла, як планувалося;

5) Білорусь: Захід керує акціями протесту в Білорусі; США прагнуть убити А. Лукашенка (теорії змови); Білорусь врятувала Європу й запобігла вибуху бомби, коли дала дозвіл літаку Ryanair приземлитися в аеропорту Мінська; Захід прагне встановити в Білорусі русофобський режим тощо.

Література

1. ДЕЗИНФОРМАЦІЯ 2021: ДЕСЯТЬ НЕЛОВКИХ МОМЕНТОВ. URL: <https://euvsdisinfo.eu/ru/>
2. Disinformation Review. URL: <https://euvsdisinfo.eu/disinfo-review/>
3. European Council conclusions, 19-20 March 2015. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21888/european-council-conclusions-19-20->

march-2015-en.pdf

4. EU vs Disinfo. URL: <https://euvsdisinfo.eu/about/>
5. Questions and Answers about the East StratCom Task Force. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/2116/-questions-and-answers-about-the-east-stratcom-task-force_en
6. What Happened in 2021. URL: <https://euvsdisinfo.eu/what-happened-in-2021>.

Кириченко М. О., д. філос. н.,
член-кореспондент Академії наук вищої освіти України,
ректор ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

м. Київ, Україна

Отамась І. Г., к. істор. н.,
завідувач відділу наукової роботи,
доцент кафедри професійної і вищої освіти
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
м. Київ, Україна

ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Галузева інтеграція – це обширний, багатовекторний процес, який спрямований до поетапного будівництва сучасної Європи в Україні. Протягом останніх 4-5 років цифровізація економіки та суспільства стали одними із пріоритетів політики Східного партнерства, які продовжують привертати увагу основних зацікавлених сторін як з Європейського Союзу (ЄС), так і в більшості країн Східного партнерства. У травні 2019 року Європейський Союз офіційно запустив в Україні нову програму «EU4Digital: Підтримка цифрової економіки та суспільства у Східному партнерстві», яка формально спрямована на розширення переваг Єдиного цифрового ринку ЄС для України та інших країн Східного партнерства. Європейською експертною спільнотою відзначено Україну за активну цифрову трансформація для пріоритетів розвитку держави [1].

Діджиталізація має значний вплив на ринок праці, а також умови роботи та навички. Так, у стратегії «Employment and Skills Aspects of the Digital Single Market Strategy» (2015 р.) Європейського парламенту зазначено, що працівники все більше потребуватимуть як загальних, так і спеціальних цифрових навичок для виконання завдань на роботі для потенційного приросту продуктивності [2].

Нещодавні досягнення в розвитку цифрових навичок (eSkills), які бачать європейські партнери, включають запуск онлайн-освітньої платформи «Дія. Цифрова освіта» та затвердження урядом Концепції розвитку цифрових компетенцій [3]. Приєднання України та інших країн Східного партнерства до

деяких наукових, інноваційних та технологічних ініціатив і програм: European Open Science Cloud (EOSC), European High Performance Computing Joint Undertaking [4, 5].

Для підтримки стійкої та ефективної адаптації систем освіти та навчання країн-членів ЄС для цифрової ери прийнято «План дій щодо цифрової освіти (2021-2027)». План дій цифрової освіти: пропонує довгострокове стратегічне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної європейської цифрової освіти; розглядає виклики та можливості пандемії COVID-19, що призвело до безпрецедентного використання технологій для цілей освіти та навчання; підтримка цифровізації педагогічних засобів навчання та забезпечення інфраструктури, необхідної для інклюзивного та стійкого дистанційного навчання. Для досягнення цих цілей у Плані дій визначаються дві пріоритетні сфери:

1. Сприяння розвитку високопродуктивної цифрової екосистеми освіти. Для цього потрібно: компетентні викладачі та персонал, що обслуговує у використанні цифрової техніки; високоякісний навчальний контент, зручні інструменти та безпечні платформи, які дотримуються правил електронної конфіденційності та етичних стандартів.

2. Підвищення цифрових навичок та компетенцій для цифрової трансформації. Для цього потрібно: базові цифрові навички та компетенції з раннього віку; цифрова грамотність; комп'ютерна освіта; знання та розуміння технологій, таких як штучний інтелект[6].

План дій з цифрової освіти є ключовим фактором для реалізації бачення створення Європейського простору освіти до 2025 року. Він сприяє досягненню цілей (European Skills Agenda) [7], (European Social Pillar Action Plan) [8], (2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade) [9].

9 березня 2021 року Європейська комісія представила бачення та шляхи цифрової трансформації Європи до 2030 року. Комісія пропонує цифровий компас для цифрового десятиліття ЄС, який розвивається навколо чотирьох основних моментів (рис. 1):

1. Skills: Basic Digital Skills: min 80% of population.
2. Secure and sustainable digital infrastructures: **connectivity**: Gigabit for everyone, 5G everywhere; **cutting edge Semiconductors**: double EU share in global production; **data - Edge & Cloud**: 10,000 climate-neutral highly secure edge nodes; **computing**: first computer with quantum acceleration.
3. Digital transformation of businesses: tech up-take: 75% of EU companies using Cloud/AI/Big Data; innovators: grow scale-ups & finance to double EU Unicorns; late adopters: more than 90% of SMEs reach at least a basic level of digital intensity.
4. Digitalisation of public services: key Public Services: 100% online; e-Health: 100% of citizens having access to medical records; Digital Identity: 80% of citizens using digital ID.

Понад 3,5 мільярда людей мають доступ до Інтернету. Цей рівень зв'язку вплинув на взаємодію суспільства та аналіз світу навколо себе. Тому не дивно, що ці тенденції цифрової трансформації також сильно вплинули на індустрію

освіти.

Однією з найбільш надихаючих тенденцій цифрової трансформації, яка спостерігається в освіті, є покращення доступності уроків і навіть програм для навчання студентів різного віку. Студенти, які можуть мати вади, які перешкоджають доступу до певних типів інформації, виявлять, що технологія може допомогти усунути ці бар'єри. Наприклад, програми перетворення тексту в мовлення та програми, які транскрибують продиктований вміст, можуть допомогти покращити можливості всіх учнів отримувати доступ до інформації, представленої в закладах освіти [10]. У провідних закладах освіти визнано топ-8 тенденцій цифрової трансформації в освіті: 1. Покращена доступність до технологій. 2. Персоналізовані підходи до навчання. 3. Віртуальна реальність. 4. Хмарні технології для навчання. 5. Включення Інтернет речей у середовище закладів освіти. 6. Безпека цифрових пристроїв. 7. Навчання цифровому громадянству. 8. Великі дані [10].

Рис. 1. Цифровий компас для цифрового десятиліття ЄС, який розвивається навколо чотирьох основних моментів

Цифровізація й автоматизація докорінно змінили навички, потрібні випускникам закладів освіти. Тема, яку розглядаємо, є вкрай важливою для майбутнього розвитку і самого існування будь-якої держави. В підсумку необхідно наголосити, що модернізація освіти, формування нових навичок у студентів в Україні та світі, які забезпечують безпеку інформації та держави сьогодні є актуальною темою в соціально-економічному розвитку суспільства.

Література

1. Digitization: the situation in Ukraine and relations within the Eastern Partnership [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prismua.org/en/ear-digitalization/>
2. National standards for essential digital skills. Department for Education. [[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/909932/National_standards_for_essential_digital_skills.pdf

3. Цифрова освіта. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.diia.gov.ua/>

4. European Open Science Cloud (EOSC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eosc-portal.eu/>

5. European High Performance Computing Joint Undertaking. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eurohpc-ju.europa.eu/>

6. Digital Education Action Plan (2021-2027). [[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital/education-action-plan>

7. European Skills Agenda. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en>

8. European Social Pillar Action Plan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en

9. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en

10. Top 8 digital transformation trends in education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/digital-transformation-trends>

Кліпкова О. І., к.е.н.,
доцент кафедри менеджменту та соціального забезпечення
Університету банківської справи
м. Львів, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Реалізація формалізованої концепції управління людськими ресурсами в кожній країні становить основу для впровадження змін та реалізації пріоритетних та стратегічних напрямів розвитку.

Дослідник цього питання Р.В. Гріффін стверджував, що управління людськими ресурсами в багатьох організаціях свого часу було визначено як надзвичайно важливе завдання. Це пов'язано зі визнанням того, що людські ресурси є цінним засобом підвищення ефективності підприємницької діяльності та із усвідомленням витрат, пов'язаних з їх неналежним управлінням [1, с. 441].

Сучасну концепцію управління трудовими ресурсами в Європі заклала англійська промислова революція, що спричинила розвиток індустріального суспільства [2]. За словами А. Почтовського, стратегічне управління людськими

ресурсами знайшло своє відображення в концепції управління людськими ресурсами, розробленої в США у 1980-х роках. Такий підхід базувався на сприйнятті співробітників того часу, не лише з позиції джерела витрат, а й як ресурсу знань, навичок та здатностей отримання бізнесом конкурентних переваг [3, с. 37].

У Республіці Польща протягом останнього століття ставлення до самого працівника постійно змінювалося, що в кінцевому підсумку вплинуло на формування національних концепцій управління людськими ресурсами. Зважаючи на це можна виділити три фази змін у сфері управління людськими ресурсами:

1. Оперативна (1900–1945 рр.).

Перша фаза – це операційна фаза, де відділ кадрів відповідав за управління персоналом, а в його завдання входили набір, ведення кадрової документації, облік робочого часу, прогулів, відпусток, звільнення з роботи і найчастіше також адміністрування заробітної плати [4].

2. Тактична або управлінська фаза (1945–1980 рр.).

Друга фаза - тактична, також відома як управлінська. В цій фазі відділ кадрів функціонував як штатний підрозділ і виконував додаткові завдання, такі як-от: надання консультацій та підтримки членам правління й лінійним керівникам, збір та обробка інформації, необхідної для складання плану працевлаштування, а також підтримка контактів із ринком праці.

3. Стратегічна (1980-ті й пізніше) та квазілінійна (1990-ті й пізніше) фази.

На останній фазі, стратегічній, відділ кадрів, що функціонує як підрозділ персоналу, відповідав за розробку кадрової стратегії, інтегрованої із загальною (діловою, економічною) стратегією підприємства. Слід підкреслити, що в 1990-ті роки спостерігалася тенденція до перетворення кадрової функції із звичайної на квазілінійну. Результат цього стала тісна співпраця між менеджерами з персоналу та лінійними керівниками.

Оцінка окремих стратегій, концепцій, програм та заходів щодо управління персоналом у Словаччині здійснюється на основі 16 принципів:

1. Принцип підтримки розвитку людських ресурсів [5].
2. Екологічний принцип.
3. Принцип саморегуляційного та госпрозрахункового розвитку.
4. Принцип ефективності.
5. Принцип розумної достатності.
6. Принцип превентивної обережності та передбачливості.
7. Принцип поваги до потреб і прав майбутніх поколінь.
8. Принцип внутрішньопоколінної, міжпоколінної та глобальної рівності прав жителів Землі.
9. Принцип культурної та соціальної цілісності.
10. Принцип ненасильства.
11. Принцип емансипації та участі.
12. Принцип солідарності.
13. Принцип субсидіарності.
14. Принцип допустимих помилок.

15. Принцип оптимізації.

16. Принцип соціального, етичного та екологічно безпечного управління, прийняття рішень, управління та поведінки.

Стратегічний підхід до управління людськими ресурсами в Чеській Республіці вважається ознакою організації, що розвивається у довгостроковій перспективі. Він побудований на основі довгострокового планування діяльності в цій сфері. Це дозволяє запобігти низці критичних ситуацій шляхом оцінки, планування та реалізації потреб організації в людських ресурсах. Як наслідок відбувається подальший зсув від адміністративної роботи до діяльності, пов'язаної з розвитком співробітників, що істотно впливає на методи їх роботи та на істотні зміни в організації, які ймовірно, відбудуться в майбутньому [6].

Історія управління людськими ресурсами в Угорщині розпочалася після австро-угорського компромісу 1967 року. Поясненням цього є факт, що одним із найважливіших економічних наслідків компромісу став швидкий розвиток угорської промисловості через формування людського трудового потенціалу на підприємствах країни.

Прагматичний підхід до управління людськими ресурсами в румунських організаціях базувався на імпорті концепцій та моделей із зарубіжної літератури, а також практики іноземних компаній, заснованих в Румунії. Проте цей імпорт був не механічним у формі захоплення та досконалого відтворення моделей, а включав важливі адаптації до румунського соціального та культурного контексту [7].

У досліджуваних країнах після соціальних змін з 1990 року з'явилися ініціативи та заходи, спрямовані на створення професійних групи за інтересами, які працюють у сфері управління персоналом. Основною мотивацією персоналу було створення платформи для обміну досвідом та взаємного знайомства.

Література

1. Griffin R.W. Podstawy zarządzania organizacjami, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. 2013. S. 35-42.
2. Prof. Dr. Gulyás László, egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem
3. Pocztowski A. (2002), Międzynarodowe zarządzanie zasobami ludzkimi, Oficyna Ekonomiczna, Kraków. 2002. S. 12.
4. Боєчко В. Ф. Економічне становище Другої Речі Посполитої у перші повоєнні роки. *Молодий вчений* 3 (2016): 307-312.
5. Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja (prijatá vládou SR dňa 10. 10. 2001) URL: <http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/F34F511CC50CD268C1256ADA003D484F?OpenDocument>
6. Roman Pospíšil ROZVOJ A ŘÍZENÍ LIDSKÝCH ZDROJŮ V SOCIÁLNÍ PRÁCI. Ostravská univerzita. Ostrava : 2019. 213 c.
7. URL:https://www.academia.edu/35524546/Cap_14_MANAGEMENTU_L_RESURSELOR_UMANE_%C3%8EN_ORGANIZATIILE_DIN_ROM%C3%82NIA

Коновалова М.В., к.н.з держ.упр.,
доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

МЕХАНІЗМИ ТА РОЛЬ НЕПРЯМОГО ЛОБІЮВАННЯ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Як в мирний час, так і в часи гострих воєнних дій не применшується роль дипломатії. Сьогодні, коли Україна перебуває у вогні, дипломатія працює нон-стоп. Адже на порядку денному стоять стратегічні пріоритети держави та тактичні засоби, що можуть наблизити країну до перемоги. Йдеться про роботу на рівні міжнародних організацій (НАТО, ЄС, ООН, РЄ), парламентську дипломатію у сфері санкційної політики, переговорів на найвищому рівні з очільниками різних держав тощо. Разом з тим варто надати увагу потужному механізму лобіювання, яке *вийшло за рамки* класичних дипломатичних відносин і все частіше відбувається за допомогою сучасних засобів та форм лобіювання.

Лобіювання та іноземний вплив є стандартною, інтегрованою діяльністю в сучасному формуванні державної політики та геополітики. Надважливо правильно використовувати форми міжнародного лобіювання в умовах воєнного конфлікту з метою забезпечити геополітичні та насамперед безпекові позиції для України.

Узагальнене визначення міжнародного лобіювання за Є. Макаренко охоплює повний спектр здійснення лобістської діяльності на всіх рівнях: «лобіювання в міжнародних відносинах є діяльністю соціальних груп, що відстоюють свої політичні та економічні інтереси, інтереси держав, коаліцій держав або транснаціональних корпорацій у міжнародних відносинах; групи тиску на національні або міждержавні органи законодавчої та виконавчої влади з метою прийняття рішень на користь лобі» [1, с.738].

Лобістська діяльність може здійснюватися як напряму, так і опосередковано. Так, пряма лобістська діяльність полягає в здійсненні безпосереднього впливу лобістськими акторами на цільову аудиторію, певну особу, комітет або ж на суспільство. В поточній ситуації йдеться про роботу українських дипломатів на засіданнях Ради Безпеки ООН, ПАРЕ, самітах ЄС, безпосередній роботі депутатських груп з роботи міжпарламентських зв'язків, переговорів на найвищому рівні.

Непряма лобістська діяльність полягає у використанні протилежного засобу ніж пряма, а саме використання певних груп, інституцій, органів і. т. задля досягнення поставлених цілей. Тут насамперед йдеться про лобіювання інтересів України в тих міжнародних організаціях, де вона не представлена. Так, наприклад, Україна заручається підтримкою Польщі з метою вигнати країну-терориста рф з усіх міжнародних організацій та об'єднань [2].

Дещо недооціненою в цьому сенсі є сьогодні залучення міжнародних неурядових організацій як третіх сторін, що виконують експертні аналізи та

пропонують свої методи вирішення тих чи інших проблем. Наукові дослідження та оцінки фахівців надають певного авторитету посланню, що частіше за все сприймається позитивно.

Сукупність опосередкованих методів лобіювання у зарубіжній науковій літературі називають ще «лобіюванням на рівні коріння трави» («lobbying at grass roots»). Важливим на сьогодні є використання і цієї форми лобіювання.

Серед форм опосередкованого лобіювання вчені виокремлюють:

1. Надсилання заяв, скарг, пропозицій поштою (електронною поштою), телеграфних або факсимільних повідомлень чи іншої кореспонденції посадовим і службовим особам органів державної влади, де вони акредитовані.

2. Проведення публічних заходів (круглих столів, конференцій, семінарів тощо) за участі посадових і службових осіб органів влади, де вони акредитовані, та громадськості.

3. Проведення публічних зібрань громадян – мітингів, походів, демонстрацій чи пікетів.

4. Розміщення в засобах масової інформації коментарів фахівців, результатів різноманітних досліджень, опитувань, аналітичних матеріалів тощо [3, с.13].

В умовах війни, наявності діаспори та великої кількості тимчасово переселених за кордон українців найбільш актуальним видається третій пункт - проведення публічних зібрань громадян – мітингів, походів, демонстрацій чи пікетів. По суті, йдеться про адвокатування через громадянські кампанії та акції задля привернення уваги громадськості закордоном та тиску на національні уряди їх виборців.

Можемо спостерігати величезну кількість фото та інформації з найвіддаленіших куточків світу про мітинги та зібрання заради підтримки України у відповідь на нещодавнє звернення очільника МЗС до українців по всьому світу зі закликами мобілізуватися та вийти на мітинги з вимогою до національних урядів країн Європи підтримати швидкий вступ України в ЄС.

Громадське лобіювання (громадянське заступництво, громадянське представництво, адвокація) — це процес відстоювання, захисту чи підтримки певної справи або ідеї в інтересах конкретних груп людей. Процес громадянського лобіювання вважається завершеним, коли приймається владне рішення й, відповідно до нього, проблема вирішується.

Громадянська кампанія — це серія взаємопов'язаних заходів протягом певного періоду часу, націлена на досягнення конкретних результатів у подоланні суспільно значущої проблеми. Використовує різні тактики впливу на організації та конкретних осіб з тим, щоб вони певним чином змінили свої уявлення, поведінку або рішення. [4,с.17]

Результативності таких кампаній передують:

- системна робота посольств, громадських організацій та асоціацій українців в європейських країнах (чітка координація, визначення групи інтересів та залучення її через соціальні мережі, наявні контакти до заходів).

- широке висвітлення заходів в ЗМІ

Дуже рідко трапляється, що вирішити проблему можна тільки одним

заходом. Тому кампанія громадського лобіювання завжди передбачає поєднання великої кількості різноманітних заходів (прес-конференцій, громадських слухань, судових позовів, масових акцій, розповсюдження друкованих матеріалів). Громадянське лобіювання нагадує гру в шахи. Але є різниця: один з гравців робить перший хід, а інший змушений реагувати [4, с.18].

Наразі бачимо єднання та чітко визначену мету, але від міста до міста виникає безліч проблем та перешкод на досягнення цілі (в нашому випадку – надання Україні статусу кандидата в члени ЄС). Громадські організації беруть на себе як волонтерські завдання (допомога біженцям, допомога армії), так і завдання координації масових протестних заходів. Особливо маленькі європейські містечка не мають чіткої координації. Якщо до гуманітарної допомоги залучені міжнародні організації (Червоний Хрест, Карітас, місцеві благодійні організації), то до координації протестних акцій варто було б залучити українські посольства, створити єдиний координаційний центр по країнах чи регіонах, публікувати та поширювати достовірну та чітку інформацію про заплановані акції, залучати волонтерів до розробки інформаційних матеріалів та конкретних напрямів дій.

Звичайно, суспільство не було готове до повномасштабної війни та не було розроблено дієвих інформаційно-комунікаційних стратегій для дій українців за кордоном, але після 30 днів воєнних дій на нашій території варто зробити роботу над помилками та включити посольства і громадськість до списку активних суб'єктів лобіювання, адже маємо безліч викликів попереду пов'язаних із залученням підтримкою від міжнародних партнерів.

Література

1. Українська дипломатична енциклопедія [Текст] : у 2 т. / Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. . – К. : Знання України, 2004. – Т. 1. – 760 с.
2. Олена Кондратюк: росія має бути виключена з G20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-povyna/220770.html>
3. Інститут лобіювання в Україні та за кордоном: походження, проблеми, перспективи розвитку. Науково-інформаційне видання / Д. Базілевич, В. Нестерович, В. Федоренко; Інститут професійного лобіювання та адвокати. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2015. – 111 с.
4. Абетка політична. Вплив громадян на ухвалення політичних рішень: навчальний посібник. За наук.ред. док.наук держ. упр. О.В.Радченка; Редактор-упорядник М. Д. Городок, [автори-упоряд. С.В. Герасимчук, М.Д.Городок, А.В. Карташов]; Вид. 11-е, доп. і перероб. — Київ.: Вид-во «Березовська», 2016. — 76 с.

Крицишин О. О.,
студентка Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
Науковий керівник: Цебенко О.О., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Східне партнерство (СП) було засновано ще в далекому 2009 році в Брюсселі. Його ініціаторами стали Польща та Швеція, які були та залишаються активними прихильниками приєднання України до ЄС. Східне партнерство ще на початкових етапах свого заснування передбачало участь шістьох держав, а саме України, Молдови, Білорусі, Грузії, Вірменії та Азербайджану. Через цей регіон, розташований у стратегічному положенні між Європою, Азією та Близьким Сходом, пролягають ключові коридори, важливі в контексті геополітики та торгівлі, зокрема постачання нафти та газу [2, 6].

СП можна вважати продовженням східного напрямку Європейської політики сусідства. Основною його метою є зміцнення та налагодження стосунків зі східними сусідами ЄС. Після закінчення Холодної війни та розпаду Радянського Союзу в регіоні відбулися кардинальні зміни в економічному та політичному розвитку. Дискусія щодо безпеки, враховуючи нетрадиційні і традиційні чинники в регіоні, дуже широка за своїм масштабом і вплинула на прогрес у регіональному співробітництві, економічному розвитку та належному управлінні [10, 11].

До основних сфер співпраці в межах СП належать:

- фінансування комплексних програм, які мають покращити адміністративну структуру;
- інтеграція з економіками країн ЄС;
- створення економічного союзу між учасниками СП;
- реалізація програм, спрямованих на подолання економічних та соціальних нерівностей;
- реалізація індивідуальних програм у різних сферах;
- додаткова фінансова допомога.

Східне партнерство поділено на чотири основні тематичні платформи: демократія, належне врядування та стабільність; економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС; енергетична безпека та міжлюдські контакти. Кожна зі сфер є важливою, але у цій статті ми зупинимося на аналізі – економічного виміру [7].

Головна ціль цієї складової СП – створення необхідних умов для прискорення політичної та економічної інтеграції ЄС і зацікавлених країн-партнерів. Тому розглянемо особливості економіки шістки країн Східного

партнерства. Кожна з них має налагоджені тісні промислові зв'язки з ЄС, включаючи експорт та імпорт. Найбільшим експортером є Україна, проте зараз ця сфера сильно постраждала через економічну кризу та військові дії. Щодо імпорту, то одним з лідерів є Молдова, і такий стан зберігається упродовж доволі тривалого періоду [1].

Важливим фактором є економічна безпека, яка пов'язана з головними викликами, що постали перед країнами регіону Східного партнерства. Поняття економічної безпеки є складним, але загалом воно описує здатність країни захищати та просувати свої економічні інтереси незалежно від чинників, які можуть блокувати ці інтереси. Ця сфера включає виявлення та управління слабкими місцями, ризиками та загрозами для гарантування економічної стабільності, а також передбачає прийняття стратегічних рішень щодо використання життєво важливих ресурсів. Економічна безпека в цьому регіоні тісно пов'язана з належним управлінням і боротьбою з корупцією. Високий рівень корупції завдає величезних економічних збитків, водночас приховані соціальні втрати є ще вищими [4, 8].

Східне партнерство ґрунтується на двосторонньому співробітництві Європейського Союзу з державами-партнерами та багатосторонній взаємодії. Запровадження багатостороннього виміру політичного та експертного діалогу є однією з основних відмінностей СП від Європейської політики сусідства [3].

Економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС включає питання торговельного та регуляторного наближення, соціально-економічного розвитку, збереження довкілля та протидію зміни клімату. Куратором цього напрямку з української сторони виступає Міністерство економіки України [5, 7].

В рамках СП ЄС започаткував чимало програм у сфері бізнесу, культури, політики та освіти, проте варто зосередити увагу на ті з них, що стосуються економічного виміру.

1. Мери за економічне зростання (M4EG initiative) – ініціатива спрямована на підтримку співпраці місцевої влади, бізнесу і громадянського суспільства з метою стимулювання економічного розвитку та створення нових робочих місць.

2. EU4Business – ініціатива Європейської комісії, яка об'єднує фінансовані ЄС програми, спрямовані на підтримку розвитку МСБ, покращення умов для підприємницької діяльності в регіоні Східного Партнерства та більшої інтеграції на ринки ЄС.

3. Горизонт 2020 – найбільша програма Європейського Союзу з фінансування науки та інновацій з загальним бюджетом близько 80 млрд. євро. Вона має сприяти збільшенню числа інноваційних технологій, відкриттів і перспективних розробок шляхом просування ідей з наукових лабораторій на ринок [1, 9].

Загалом ініціатива Східного партнерства є унікальною можливістю для підвищення ефективності субрегіональної співпраці. Економічний вимір в рамках СП відіграє важливу роль, проте є доволі суперечливим. Зокрема, варто звернути увагу на експорт та імпорт, які є доволі нестабільними, особливо для України зараз. ЄС активно сприяє розвитку СП, яскравим прикладом чого є започаткування багатьох програм у різних сферах, у тому числі в

економічній. Варто зазначити, що Україна є однією з учасниць, які найбільш активно прагнуть увійти в ЄС, та може стати регіональним лідером, про що свідчать показники у сфері експорту та імпорту. Проте останній події на території нашої держави скасували багато планів та започаткували формування нової реальності, у якій буде розвиватися економічна співпраця в майбутньому.

Література

1. Європейські дослідження: навч. посіб. / В. А. Манжола, В. В. Копійка, О.І. Шнирков та ін.; за ред. В. А. Манжолі. – К.: Либідь, 2008. – 510 с.
2. Ініціатива ЄС “Східне партнерство” [Електронний ресурс] // офіційний веб портал Національної комісії. – Режим доступу: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=1&language=uk>
3. Україна впала в очах ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/4643-ukrayina-vpala-v-ochah-yes.html>.
4. Манжола В.А. Європейська безпека та Україна / В. А. Манжола, О. Л. Хилько. – К.: Знання, 2010. – 85 с.
5. Нугайред Н. Європі бракує амбіцій щодо «Східного партнерства» / Наталі Нугайред // *Le Monde* (Франція): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inozmi.glavred.info/>
6. Східне партнерство [Електронний ресурс] // Інтернет-енциклопедія «Вікіпедія: Вільна енциклопедія». – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
7. Східне партнерство [Електронний ресурс] // Урядовий портал – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>
8. Polkhov S. EU’s «Eastern Partnership» and Russia-Belarus Relations / Svyatoslav Polkhov. – December 19, 2008 [El. resource]. – Режим доступу: <http://www.rbth.ru>.
9. Civil society [Електронний ресурс] // EU Neighbours east. – Режим доступу: <https://www.euneighbours.eu/en/east/eu-in-action/civil-society>
10. EU Neighbours east [Електронний ресурс] // EU Neighbours east. – Режим доступу: <https://www.euneighbours.eu/en/east/eu-in-action>
11. The Eastern Partnership – Flagship Initiatives. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/eastern/initiatives/index_en.htm

Кузьменко В.В.,
студентка Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Ржевська Н.Ф., д. політ. н.,
завідувач кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних
студій Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна

ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄС: ВІД МРІЙ ДО РЕАЛЬНОСТІ

24 лютого - день, який назавжди залишиться в пам'яті кожного українця. В цей день Російська Федерація здійснила активний збройний наступ по всій території нашої держави і розпочала жорстоку війну, війну без правил, знехтувавши всією системою міжнародного права та міжнародних відносин. І саме цей період входження нашої держави в європейський простір є дуже важливим етапом, тією точкою біфуркації, яка здатна змінити все.

Зі здобуттям незалежності в 1991 році Україна визначилась з основним вектором розвитку держави – інтеграцією в європейське середовище. Це був свідомий вибір громадян незалежної держави, закріплений в Конституції України.

Входження в Європейський Союз має дуже багато переваг та плюсів для нашої країни. Перш за все, це вихід нашої держави на новий рівень з провідними державами Європи і прийняття України до співдружності вільних, розвинутих в політичному та економічному плані держав. ЄС надає всім своїм членам право користуватися усіма принципами та свободами, які дозволяють будувати вільну й заможну державу. Бути в ЄС, означає “сидіти за одним столом” з представниками цивілізованого світу [1].

Для України євроінтеграція – це шлях до модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій та нових технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, отримання доступу до світових ринків, особливо на ринок ЄС [4]. Як невід'ємна частина Європи, Україна надає перевагу сучасній моделі соціально-економічного розвитку провідних європейських країн.

Серед основних позитивів вступу України до ЄС також можна віднести:

- Політичний аспект: участь в Європейській колективній безпеці та гарантування за її допомогою територіальної цілісності та суверенітету держави, а також політичної стабільності;
- Соціальний аспект: реформування освіти, захист прав людини в інституціях ЄС, відкриття кордонів для вільного пересування, забезпечення високого рівня життя населення тощо;
- Культурний аспект: поширення в межах ЄС української культури та цінностей, широкий доступ до інформаційного потенціалу країн ЄС тощо;
- Енергетичний аспект: енергетична безпека держави, відстоювання власних енергетичних інтересів, підтримка з боку провідних європейських країн [4].

З огляду на це можна побачити, що для нашої країни вступ до ЄС є ключовим моментом у процесі реформування держави, що, насамперед, сприяє підняттю держави на новий щабель розвитку.

Сам процес входження України до ЄС є дуже складним та неоднозначним. Ще за президентства Віктора Ющенка розпочалась активна фаза розвитку відносин між Україною та європейськими країнами, було підписано низку угод, обговорювалися питання щодо підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зовнішньополітичної ініціативи «Східне партнерство» тощо. За президентства Віктора Януковича ситуація значно змінилась, його проросійська політика дозволяє нам зрозуміти, хто насправді ним керував, і для чого це робилося. В 2013 році Кабінет міністрів України вирішив призупинити процес підготовки до підписання Угоди про асоціацію з Євросоюзом, внаслідок цього на всій території країни почалися масові демонстрації проти відмови від курсу євроінтеграції. Під час кривавого Майдану українці вистояли та довели всьому світу, що бажають і готові вступити до організацій об'єднаної Європи. За президентства Петра Порошенка євроінтеграційний процес знову відновився, проте яскравих змін ми не побачили. В 2017 році на саміті Україна-ЄС в Києві завершено процес ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Тоді ж набув чинності безвізовий режим з Євросоюзом для громадян України.

У 2019 році відбулася зміна влади. Новий Президент Володимир Зеленський висловив чітку позицію вступити якомога швидше до Європейського Союзу та НАТО. Під час 23-го саміту Україна – Європейський Союз 12 жовтня 2021 року було підписано угоду між Україною та ЄС і його державами-членами про Спільний авіаційний простір. Це ще одна маленька перемога України, яка наблизилася нас до вступу в ЄС.

28 лютого 2022 в умовах війни, яку розпочала країна-агресор, Володимир Зеленський підписав заявку на членство України до Євросоюзу. Цей історичний момент, якого так довго чекали, нарешті настав, але ціна за нестійкий консенсус у межах ЄС щодо цього питання є надзвичайно високою для України. Нині є сподівання, що вступ нашої держави до ЄС відбудеться за спеціальною, пришвидшеною процедурою. Таким чином, можна вважати, що процес вступу вже розпочався, і за умови завершення війни на нашу користь ми швидше за все вступимо до Європейської спільноти.

Варто відзначити значну фінансову, військову і гуманітарну допомогу, яку надають держави-члени ЄС Україні в цей трагічний для неї час. Це свідчить про те, що Європейський союз є сильною організацією, майбутнім усього регіону. До неї входять країни, громадяни яких у своїй більшості готові об'єднатися та допомогти в протидії агресору заради миру на європейській землі.

Література

1. Інтеграція України до ЄС: плюси та мінуси [Електронний ресурс]. 2022. – Режим доступу: https://24tv.ua/integratsiya-ukrayini-v-yes-shho-tse-plyusi-ta-minusi_n1357884
2. Україна і Європейський Союз [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим

доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Україна_і_Європейський_Союз

3. Унікальна ситуація, в якій можливо все: експерти оцінили ймовірність вступу України до ЄС [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/28/statija/svit/unikalna-sytuacija-yakij-mozhlyvo-vse-eksperty-ocziuly-jmovirnist-vstupu-ukrayiny-yes>

4. Позитивні наслідки вступу України до ЄС [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6860-pozitivni-naslidki-vstupu-ukraini-do-es/>.

Лемко Ю. Р., к. політ. н.,
старший викладач кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД, ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЦІУМУ

Європейський вибір України визначає не лише «вектори» її зовнішньої політики, але й обґрунтовує потребу у внутрішніх соціокультурних трансформаціях. Від політичної ситуації в українському суспільстві та рекомендацій євроструктур, а також від усвідомлення її населенням власного соціокультурного вибору залежить чи досягне наша держава мети євроінтеграції. Україна провадить свою євроінтеграційну діяльність переважно в політичній, правовій та економічній площинах, що виглядає швидше як її бізнес-, економічна і дипломатична стратегії, тоді як культурна її площина і стратегія залишаються «в тіні». Зважаючи на поглиблення інтеграційних процесів, які спостерігаються останні десятиріччя, актуалізується питання про появу так званої європейської ідентичності.

Розпад Радянського Союзу призвів до зміни українських пріоритетів. Змінюючи геополітичний вектор зі сходу на захід, Україна почала ідентифікувати себе як європейська держава з прагненням активно і всебічно інтегруватися до ЄС.

Дослідники по-різному трактують ідентичність українців, і зокрема їх європейську сторону. Зокрема, введено таке поняття, як «союзний націоналізм». Його зміст полягає в спільності історії, території, культури всіх учасників процесу європейської інтеграції, що й стало основою формування європейської ідентичності.

Також європейську ідентичність розглядають як усвідомлення спільних цінностей. Йдеться про принципи демократії, правової держави, толерантності, людини як найвищої соціальної цінності в міждержавних взаєминах. Цей «ідеальний» підхід отримав назву «патріотичного конституціоналізму» [4].

«Євронаціональний» підхід сьогодні є пріоритетним серед дослідників. Згідно з цим підходом шлях громадян окремих європейських держав до спільної

європейської ідентичності пролягає через усвідомлення ними своєї національної ідентичності. Про пошанування державами-членами цієї ідентичності та її зміцнення зазначено у Преамбулі Договору «Про Європейський Союз (7 лютого 1992)» та його ст. 6 [1]. Проблеми формування української ідентичності як підґрунтя спільного «європейського буття» треба розглядати у контексті саме «євронаціонального» підходу.

Деякі науковці визначають європейську ідентичність, як набір цінностей демократії та громадянського суспільства, закладених у християнстві [6]. Інші вважають, що європейська ідентичність – це могутній вираз спільної мети, визнаної європейцями, котрі після численних на континенті воєн нарешті зрозуміли, що відповідальні за нього [7, р.109]. Тому у Європі її ідентичність – це неухильне дотримання демократії, прихильність до правової держави, толерантність.

Також європейську ідентичність розглядають як органічне поєднання двох різних ідентичностей – національно-державної та транснаціональної (європейської). Формування європейської ідентичності, на думку дослідників-прихильників цього підходу, не означає ліквідації національної ідентичності, а те, що перша з них повинна більше опиратися на другу [3]. Авторитетні спеціалісти вважають, що шлях до європейської ідентичності особи полягає саме через усвідомленні нею своєї національної ідентичності. Це підтверджує і сама історія формування спільної ідентичності в ЄС. Народи, які сьогодні ототожнюють себе з Європою, спершу вирішили власні проблеми, позбулися взаємних історичних образ та негативних стереотипів, а лише потім стали повноправними членами «великої європейської сім'ї народів» [4]. Такий досвід вже є у французів, німців, італійців, а зараз через це проходять румуни, поляки та інші народи. На спільності національних ідентичностей європейських народів якраз ґрунтується підхід «союзного націоналізму» до визначення європейської ідентичності [4]. Такий шлях України до Європи має розпочатися з побудови спільної національної ідентичності, яка згодом би переросла в європейську, а не з початкового розчинення української ідентичності в європейському культурному просторі.

Отже, якщо метою України є інтеграція до Європи, то ми маємо добре знати, чим же є Європа як соціокультурна цілісність. З огляду на це, українці зможуть визначити і межі інтегративних можливостей Європи. Варто зважати і на те, що Україна як самостійна та самодостатня соціокультурна цілісність ще перебуває в процесі свого становлення. Отже, проблема ускладнюється двома інтеграційними викликами: внутрішнім (інтегрувати етнічно-культурне, історичне та соціальне розмаїття в сучасну європейську націю) та зовнішнім (здійснити інтеграцію в Європу не на правах периферійного придатка соціокультурного регіону).

Входження в соціокультурний простір об'єднаної Європи може бути успішним лише на основі всебічної аналітики соціокультурних реалій Європейського Союзу та України. Лише з урахуванням її результатів можна скласти програму-план реальних, а не просто бажаних євроінтеграційних кроків.

Отже, успішне досягнення цілей євроінтеграції залежить від того, наскільки

враховуватимуться культурні «виміри» носіїв певної європейської ментальності. Маємо тут на увазі, що євроінтеграція, яка за своєю суттю впливає на історичну долю всього українського народу, не може відбуватися без взяття до уваги його соціокультурних особливостей.

Література

1. Консолідована версія договору про Європейський Союз [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до джерела: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
2. Ролевые игры: социодрама Украина – ЕС [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до джерела: <http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=20>.
3. Тихомирова Є. Б. Формування європейської ідентичності як чинник європейської інтеграції / Є. Б. Тихомирова [Електронний ресурс]. – 2019 – Режим доступу до джерела: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV45_2005_polityk/10_tykhomyrova_yeb.pdf
4. Толкачов О. Європейська ідентичність України / Олексій Толкачов [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до джерела: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1786690.html>.
5. Чалий О. Європейська інтеграція: проблеми та виклики / Олександр Чалий [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до джерела: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1732460.html>
6. Extract from the speech, made by Vaclav Havel to the European Parliament in Strasbourg [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до джерела: <http://www.eurplace.org/diba/citta/cartaci.html>.

Мартиненко Б.О.,

студентка Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Науковий керівник: Івасечко О.Я., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПОЗИЦІЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ЩОДО ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Країни Вишеградської четвірки завжди були для України одними із ключових партнерів, попри наявні певні протиріччя та політику стосовно РФ.

В умовах збройного нападу Росії на Україну від 24 лютого 2022 р. Польща, Словаччина, Чехія та Угорщина (далі – В4) об'єднались спільною позицією та метою – підтримати Україну та виступити єдиним фронтом проти військових дій Росії. Країни Вишеградської четвірки зазначили, що Україна це європейська

держава, яка бореться не лише за свою свободу, а й за свободу всього світу.

З огляду на це, В4 розпочала активну діяльність в антивоєнній коаліції. З першого ж дня воєнного нападу Росії на Україну держави-учасниці В4 спільно з ЄС та США закрили своє небо для російських літаків. Згодом, а саме 25 лютого 2022 р. Президент України Володимир Зеленський звернувся до Бухарестської дев'ятки, новоутвореного формату держав-членів НАТО, який охоплює і країни В4, за оборонною допомогою і проханням щодо посилення режиму санкцій проти Росії. Слід зазначити про те, що Чехія, як і Польща та Словаччина, одні із перших виступили за відключення Росії від міжнародної міжбанківської системи передавання інформації та здійснення платежів – SWIFT. Натомість Угорщина не відразу погодилася із таким рішенням, оскільки прем'єр-міністр країни Віктор Орбан є проросійським та не мав наміру розривати «вибудовані» відносини з Кремлем. Однак вже 26 лютого 2022 р. Угорщина підтримала запровадження нового пакету санкцій проти Росії. Більше того, офіційний Будапешт підписав указ, котрим дозволяється військам НАТО просуватися і розміщуватися в країні. Однак, коли питання стосується постачання зброї та летального спорядження, то тут прем'єр-міністр Віктор Орбан заявив, що Угорщина не буде здійснювати доставки в Україну [6].

Запровадження «жорстких» санкцій проти Росії продовжується, у зв'язку з чим офіційна Москва вже посіла перше місце за кількістю застосованих до неї санкцій. Особливу увагу надають питанню призупинення поставок російської нафти, газу та вугілля. США заявили про введення ембарго на нафту і закликає підтримати цю ідею ЄС. Серед країн Вишеградської групи не підтримала таке рішення лише Угорщина, оскільки за словами Віктора Orbana це буде надто велика проблема для його держави, яка отримує більшість енергоносіїв саме з Росії [2].

Попри певні розбіжності між країнами В4 спільним знаменником для них є підтримка України в якнайшвидшому вступі до ЄС. Зокрема в кожній країні В4 відбулася низка мітингів на знак протесту проти російського вторгнення на територію України. Крім цього, країни В4 з перших ж днів активно надають гуманітарну поміч і допомагають українським біженцям знайти прихисток. У Польщі Генеральний штаб Збройних сил України разом із українськими бізнесменами розгорнули центр для гуманітарної допомоги Україні, куди спрямовуються медикаменти, їжа, одяг та інші необхідні речі для українців. Також Польща надає безкоштовний проїзд транспортом для біженців і скасувала плату за дороги для транспортних засобів, які перевозять гуманітарну допомогу для українців. Допомогою в Чехії займається міжнародна неурядова організація «Людина в біді» (People in Need, PIN), яка доставляє до Львова вантажівки із безліччю необхідних речей, які потім розвозять в інші міста України. Громадяни Чеської Республіки також об'єдналися, щоб підтримати Україну через надання гуманітарної та фінансової допомоги. PIN допомагає і на кордоні між Словаччиною і Україною, куди постачає утеплені намети для дітей, волонтери роздають їжу для людей, які змушені стояти у великих чергах [3]. З боку Угорщини також надходить велика кількість допомоги, зокрема партнери надали Україні медичне обладнання, продукти харчування, засоби гігієни тощо.

Країни В4 не залишилися осторонь і у сфері оборонної допомоги. За перший тиждень війни Чехія відправила потяг із військовою зброєю та боєприпасами на 188 мільйонів крон, а також доставила запаси палива та вирішила надати медичну допомогу всім бійцям, пораненим у бою [4]. Зі свого боку Словаччина 3 березня ухвалила додатковий пакет військової допомоги на суму 32,2 мільйона євро, що є одним із найбільших внесків для України. Також словацький уряд ухвалив дозвіл на переліт іноземних сил НАТО [5]. Особливим бажанням допомогти відзначилась Польща, яка здійснила поставку шоломів, гранатометів і запропонувала передати всі свої винищувачі МіГ-29 для України. Останню пропозицію, на жаль, виконати не вдалося через позицію США.

Для України є дуже цінною така всестороння підтримка та допомога з боку країн Вишеградської четвірки. Важливо, щоб ця підтримка від міжнародної спільноти була не лише під час війни, але й після, тому лідери країн Вишеградської групи виступили ініціаторами зі створення «Плану Маршалла для України», аби допомогти відновити країну після війни [1].

Отож, можемо резюмувати, що позиція держав Вишеградської четвірки в умовах збройного нападу Росії проти України є особливою та виражена в наданні фінансової, гуманітарної та оборонної допомоги офіційному Києву. Ці держави також виступили ініціаторами створення «Плану Маршалла» для України. Разом з ЄС і НАТО, до яких входять В4, вони прагнуть відновити справедливість та мир у регіоні.

Література

1. Британія закликає створити «План Маршалла для України» [Електронний ресурс] // Економічна правда. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/8/683558/>
2. Угорський прем'єр Орбан виступив проти обмежень на імпорт енергоносіїв з РФ [Електронний ресурс] // Укрінформ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3424232-ugorskij-premer-orban-vistupiv-proti-obmezen-na-import-energonosiv-z-rf.html>
3. First three trucks carrying humanitarian aid en route to Ukraine, two more will join in Slovakia [Електронний ресурс] // ОСНА. – Режим доступу: <https://reliefweb.int/report/ukraine/first-three-trucks-carrying-humanitarian-aid-en-route-ukraine-two-more-will-join>
4. How is Czechia helping Ukraine relating military aid? [Електронний ресурс] // Embassy of the Czech Republic in Brussels. – Режим доступу: https://www.mzv.cz/brussels/en/how_is_czechia_helping_ukraine_relating.html
5. Slovakia increases military aid for Ukraine [Електронний ресурс] // Reuters. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-slovakia-defence-idUSL2N2V626W>
6. Ukraine war: Orban lets NATO troops into Hungary but bans weapons passage to Kyiv [Електронний ресурс] // Euronews. – 07. 03.2022. - Режим доступу: <https://www.euronews.com/2022/03/07/orban-signs-decree-to-let-nato-troops-in-hungary-bans-weapons-passage>

Олієвська М. Г., д.е.н., доц.,
завідувач відділу бюджетних видатків соціальної сфери та економічного
розвитку НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління»,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нові виклики несуть загрози сталому розвитку. Особливо небезпечними є збройні агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності та порушення територіальної цілісності. І саме такі ризики зумовили введення воєнного стану в Україні як особливого правового режиму.

Відповідно до чинного законодавства, в Україні або в окремих її регіонах воєнний стан передбачає *надання* відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування *повноважень*, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Ці заходи також поєднано із тимчасовим, зумовленим загрозами, обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4].

Такий правовий режим запроваджували в різні періоди часу в різних країнах, які зіштовхнулися із загрозами національної безпеки, а саме у Канаді (1970 р.), у Панамі (1989 р.), в Союзній Республіці Югославія (1999 р.), в Ізраїлі (2006 р.), в Грузії (2008 р.), в Таїланді (2014 р.) [3]. У сусідній Польщі, воєнний стан у 1981-1983 рр. став періодом диктатури, оголошеної генералом В. Ярузельським, котрий боровся з опозицією. Зауважимо, що оцінки подій тієї епохи сильно різняться як у самій Польщі, так і за її межами [2]. В Україні у відповідь на російську загрозу воєнний стан було введено Указом Президента 24 лютого 2022 року; і відповідно до цього Указу в нашій країні нині реалізують план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, а також забезпечене фінансування та вживаються в межах повноважень інші заходи, пов'язані із запровадженням правового режиму воєнного стану на території України [4].

Закономірно, що загроза національній безпеці та введення воєнного стану обмежують можливості досягнення позитивної динаміки, негативно впливають на структурні реформи, обумовлюють скорочення державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій, а також впливають на державні фінанси, тобто провідну складову фінансової системи держави, її центральну сферу, через яку здійснюється вплив держави на економічний і соціальний розвиток. Здійснюючи бюджетний процес, уряд повинен враховувати заходи правового режиму воєнного стану, визначені статтею 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану» [5], адаптувати бюджетну політику до показників

реального економічного стану, при цьому її проведення повинне забезпечити досягнення і стратегічних, і тактичних цілей фінансової політики.

Відповідно до частини 6 статті 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», фінансування діяльності військових адміністрацій із виконання повноважень органів місцевого самоврядування здійснюють за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, виконання інших функцій – за рахунок коштів Державного бюджету України [5].

Одним із найбільш дієвих і ефективним інструментом втілення фінансової політики держави в таких особливих умовах є управління державними фінансами, зміст котрого полягає у визначенні правових засад та встановлення принципів управління державними фінансами, адаптації бюджетного процесу і міжбюджетних відносин в умовах особливого правового режиму воєнного стану.

Слід зазначити, що законодавча база уже містить певні документи, котрі регулюють фінансове забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану, а саме: Указ Президента України №67/2022 «Про невідкладні заходи щодо фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану», Указ Президента України №104/2022 «Про фінансове забезпечення заходів правового режиму воєнного стану», а також законопроект «Про особливості управління урядом бюджетом в умовах воєнного стану». Наступним кроком має стати прийняття нормативно-правового документу «Про особливості управління державними фінансами в умовах воєнного стану» у формі закону, указу або постанови, що зумовлено життєвою необхідністю визначення правових засад управління державними фінансами, встановлення принципів, адаптації бюджетного процесу і міжбюджетних відносин в умовах особливого правового режиму воєнного стану. Документ має містити нові підходи до управління державними фінансами в умовах воєнного стану й складатися з таких розділів:

1. Бюджетна система України та бюджетний процес в умовах воєнного стану, у якому передбачити регулювання відносин, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, і питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства, а також визначити правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу в умовах надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

2. Фінансування бюджету та державний (місцевий) борг в умовах воєнного стану. Передбачити розширення джерел фінансування бюджету в умовах воєнного стану.

3. Бюджетний процес та його учасники в умовах воєнного стану, в тому числі:

3.1. зміна/скорочення тривалості стадій бюджетного процесу таких як складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і

прийняття рішення щодо них; складання проектів бюджетів; розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);

3.2. збільшення Резервного фонду та здійснення видатків винятково на забезпечення діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану. Рішення про виділення коштів з резервного фонду бюджету приймаються відповідно Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування з урахуванням Указу Президента про введення воєнного стану, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та інших документів.

3.3. посилення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, що спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками з урахуванням умов воєнного стану.

4. Державний бюджет України в особливий період, зокрема доходи, видатки та кредитування Державного бюджету, організаційні засади складання Бюджетної декларації та проекту Державного бюджету України в умовах воєнного стану, розгляд та затвердження Державного бюджету, виконання Державного бюджету, Порядок внесення змін до Закону про Державний бюджет України в умовах воєнного стану.

5. Місцеві бюджети в умовах воєнного стану, зокрема надходження та витрати місцевих бюджетів, організаційні засади складання, розгляду, затвердження та виконання місцевих бюджетів.

6. Міжбюджетні відносини в умовах воєнного стану.

7. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

8. Прикінцеві положення.

На наш погляд, завдяки такій структурі та з урахуванням документів [1, 4, 5, 6], нормативно-правовий документ «Про особливості управління державними фінансами в умовах воєнного стану» здатен врахувати інтереси громадян України та створити умови для забезпечення національної безпеки України в ситуації збройної агресії росії, небезпеки державній незалежності й територіальній цілісності України.

Література

1. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.57. Редакція від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

2. Воєнний стан у Польщі (1981 – 1983). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD_%D1%83_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96_\(1981%E2%80%941983\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD_%D1%83_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96_(1981%E2%80%941983))

3. Найвідоміші випадки запровадження воєнного стану в світі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/11/26/infografika/bezpeka/najvidomishi-vypadky-zaprovadzhennya-voennoho-stanu-sviti>
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Редакція від 19.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

Орлов С. Ю.,
студент Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
Науковий керівник: Івасечко О.Я., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

РОСІЙСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ДИНАМІКА НАРАТИВІВ

Починаючи з 2014 року, російська дезінформаційна кампанія в Україні є одним із механізмів масового впливу на українську аудиторію. В умовах відкритого збройної агресії Росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, кампанія політичних маніпуляцій у засобах масової комунікації (надалі – ЗМК) лише інтенсифікувалась, вийшла на нові рівні просування наративів.

Необхідно зазначити, що існує певний поділ між наративами для внутрішнього українського та зовнішнього споживачів. Також слід вказати універсальний тип наративів, який використовується як підґрунтя для подальшого вибудовування внутрішніх та зовнішніх інформаційних кампаній, що мають ознаки політичних маніпулятивних технологій.

Отож, починаючи з 2016 року головним універсальним наративом можна вважати об'єднання кількох потужних наративів, які націлені на Україну та її інституції («Україна failed-state» та «Україна як маріонетка Заходу»), які є взаємопов'язані в семантичну матрицю та підсилюють одна одну. Згідно з дослідженням Українського кризового медіа центру, такі ідеї «створюють враження, що російський вплив є бажаним і необхідним, щоб допомогти врегулювати хаос на українській території, на що місцеве населення нібито не

здатне» [1].

У період 2014-2015 років ключовий універсальний наратив звучав «Україна в громадянській війні» [1], але позаяк цей меседж виявився неефективним як в українській, так і зовнішній аудиторії, то він став внутрішньоросійським, який культивувався в матриці наративів щодо українського суспільства («неонацисти при владі», «русофобія в Україні»). Таким чином, внутрішньому споживачеві подавалась інформація, котра змальовувала Росію як постійну жертву русофобії інших країн [2]. Паралельно війну на територію Донецької та Луганської областей як «громадянську війну між українським неонацистським режимом та російськомовними, котрі зазнають утисків» [1]. Звісно, це посилювало антизахідні наративи, котрі поширювалися як у внутрішній, так і зовнішній аудиторії здебільшого через російські телеканали (Росія-24, Russia Today, Sputnik тощо). Те, що ці політичні наративи на внутрішньому ринку є ефективними підтверджується результатами опитування Левада-Центру. Так, що ставлення росіян до України у 2021 році значно погіршилося (з попередніх 55% опитаних, які відносились позитивно до 50%) [11].

У 2020 році та першій половині 2021 року прослідковувався факт, що зовнішній наратив було спрямовано на матрицю щодо України та її інституцій. У дослідженні Інституту масової інформації зазначається, що у 18,5% пропагандистських матеріалів використовувався наратив щодо «зовнішнього управління України», а у 12,58 % - «України як failed-state» [7].

Варто зазначити контекст фреймінгу лідера Росії. Так, Катерина Шульман, російська політологиня, зазначає, що починаючи з 2020 року (тобто з початку пандемії) його зображення постає у більш «холодному» та «безпековому» світлі [12]. У такий спосіб, фреймінг особистості лідера Росії змістився з привабливих позицій «сильного лідера» як для зовнішньої, так і для внутрішньої аудиторій, до «відстороненого індивіда», котрий турбується про власну безпеку [12].

Фреймінг в контексті особистості є лише одним із інструментів зміцнення наративу «небезпеки НАТО та ЄС (Країн Заходу) для Росії». Цей наратив, як можна вважається, є трансформацією антизахідних сентиментів Росії, що разом із наративами про «загниваючий Захід» та «ніхто не чекає Україну (Грузію, Молдову) у ЄС та НАТО» просувалась у матриці наративів проти Заходу. Туди ж можна й віднести тему «спонсорування США «Кольорових Революцій» [2]. Починаючи з другої половини 2021 року до матриці антизахідних меседжів приєднався й наратив щодо «втягування НАТО та ЄС у конфлікт із Україною». Так, для прикладу, цікавими є результати соціального опитування в Росії, станом на 18.01.2022, де чимало респондентів вважають США та Захід такими, що «цілеспрямовано втягують Росію у війну» [8]. У цій аналітиці фіксується факт того, що з 2018 року погляди на ситуацію навколо України однорідні у всіх вікових та соціальних групах [8]. З цього можна зробити висновок, що з кінця 2018 року, російські маніпулятивні кампанії вийшли зі сфери традиційних медіа й перейшли до нових ЗМК (телеграм-канали, соціальні мережі штибу Instagram, Facebook, Twitter, YouTube, TikTok тощо).

У динаміці зміни матриці антизахідних наративів можемо констатувати, що, в інформаційному середовищі Росії з жовтня 2021 року започатковано

інформаційну кампанію, де головним інформаційним постом був нібито заклик українців до росіян, щоб ті прийшли й визволили їх від «нацистської влади» (наприклад, фейк, де українці «масово вивішували плакати» із цитатою зі статті В. Путіна «Да, мы один народ»)[5].

Згодом через закриття більшості традиційних інформаційних каналів, розповсюдження російських наративів після 24 лютого 2022 року, розпочалася кампанія в нових ЗМК, які ще не заблоковані за допомогою нішевих «впливовців», що мають завданням поширити новоутворені наративи. Ймовірно, від цього часу найбільшими платформами, де розповсюджується дезінформаційний контент, націлений на, здебільшого, зовнішнього користувача є Telegram та TikTok. Остання - це платформа, розроблена в КНР, яка через запрограмований алгоритм є «сприятливим середовищем для поширення контенту про війну» [4]. Оскільки відео у TikTok за своєю суттю мають бути короткими й здебільшого такими, що «зачіпають» своєю емоційністю, то це полегшує розповсюдженню фейкової інформації серед масштабної аудиторії (зазначимо, кількість користувачів у соціальній мережі станом на 2022 рік перевищує 1 мільярд [3]). Новітнім наративом й одночасно трендом у соціальній мережі став «#СвоихНеБросаем», де повторюються меседжі неспроможності України вести свою внутрішню політику разом із переплетенням старих наративів про «Братній (Триєдиний) народ» [9]. Серед інших не менш масових наративів можна виділити такі, як-от: «Росія за мир!» або ж такі, що дискредитують Українські інституції разом із НАТО та ЄС («Де ви були 8 (9) років?»). Сьогодні ж Telegram-канали є способом розповсюдження неправдивих новин. Як зазначає Центр протидії дезінформації, контент telegram-каналів підпадає під визначення інформаційного тероризму, позаяк спрямований «на залякування населення України, нагнітання панічних настроїв та психологічний терор» [10].

Отже, можна резюмувати факт трансформації наративів, котрі поширює Російська Федерація. З кінця 2018 року російські дезінформаційні кампанії розповсюдились на усі нові ЗМК, а з початку блокування російського телебачення в більшості інфосфер у демократичних країнах, то нові ЗМК стали головним каналом розповсюдження маніпулятивного матеріалу. Щодо динаміки трансформації основних наративів, то прослідковується зміна від наративу «Україна у громадянській війні» до «Україна як failed-state». Після жовтня 2021 року головним наративом був «Україна як нацистська держава», а з переходом у нові ЗМК наратив трансформувався до «#СвоихНеБросаем», котре є об'єднанням наративів про «Триєдиний народ» та матриці наративів «Україна як failed-state». Усі згадані наративи є універсального характеру.

Література

1. Evolution of Russian Narratives About Ukraine and Their Export to Ukrainian Media Space (research) Оригінал статті - на сайті Українського кризового медіа-центру: <https://uacrisis.org/en/russian-narratives-about-ukraine7> [Електронний ресурс] // Ukraine Crisis Media Center | Hybrid Warfare Analytical

Group. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://uacrisis.org/en/russian-narratives-about-ukraine7>.

2. Russia's Top Five Persistent Disinformation Narratives [Електронний ресурс] // US Department of State – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.state.gov/russias-top-five-persistent-disinformation-narratives/>

3. TikTok Statistics – Updated March 2022 [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://wallaroomedia.com/blog/social-media/tiktok-statistics/>

4. TikTok Was Designed for War [Електронний ресурс] // Wired – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wired.co.uk/article/ukraine-russia-war-tiktok>

5. Война с НАТО началась... [Електронний ресурс] // Россия-24 (YouTube) – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=qA9j0CIEY1U>

6. Да, мы один народ - послание Путина распространяется по Украине [Електронний ресурс] // ПОЛИТИКУС – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://politikus.ru/events/138506-da-my-odin-narod-poslanie-putina-rasprostranyaetsya-po-ukraine.html>

7. Дискредитация Байдена та «Україна винна у війні». Антизахідні та проросійські наративи в українських онлайн-медіа у 2020-2021 роках [Електронний ресурс] // Інститут Масової Інформації – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvu-v-ukrayinskyh-i39592>

8. Нас втягивают в войну [Електронний ресурс] // Левада Центр – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.levada.ru/2022/01/18/nas-vtyagivayut-v-voynu/>

9. Нові Наративи [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://tegra.ph/Nov%D1%96-Narativi-03-05>

10. Увага! Російські колаборанти у Telegram [Електронний ресурс] // Центр протидії дезінформації (Facebook) – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=129422986273442&set=a.117239117491829>

11. Украина и Донбасс [Електронний ресурс] // Левада Центр – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.levada.ru/2021/04/15/ukraina-i-donbass/>

12. Шульман. Мовчан: конфликт, санкции и рубль. Что делать при конце старого мира? [Електронний ресурс] // YouTube "Осторожно: Собчак". – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=w_j8voVDDMM.

Радь П.В.,
студент Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: Столярський О.В., к. ю.н., доцент кафедри
міжнародного права Львівського національного університету ім. Івана Франка
м. Львів, Україна

ОКРЕМІ РЕГІОНАЛЬНІ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В ЄВРОПІ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

На думку Лукашука І.І., система безпеки в сучасному розумінні є всеохопною, адже вона охоплює політичні, військові, економічні, екологічні, гуманітарні та правові аспекти, які в комплексі служать засобом запобігання конфліктам, усунення загроз і забезпечення миру [1, ст. 284]. Сьогодні ситуація в Європі знову напружена, а повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну становить загрозу не лише для існування нашої держави, але й несе ряд викликів для Європейського Союзу. Ще задовго до трагічних подій 2022 року останній був вимушений розробити інший підхід до формування політики оборони. Система безпеки, яка в кінці минулого століття поставала на комплексі міжнародних домовленостей у сфері контролю над озброєнням та військовою діяльністю, була зруйнована Росією і втратила свою ефективність

Вперше інституалізація військового виміру безпеки відбулася у 1975 році в рамках Наради з безпеки і співробітництва в Європі. У подальшому шляхом еволюції європейській спільноті вдалося створити комплексний безпековий механізм, який складається з договорів про контроль над звичайним озброєнням. Єдиний для всіх європейських держав безпековий простір існував на основі трьох міжнародних договорів.

Договір про звичайні збройні сили в Європі покликаний усунути військові передумови для воєнного конфлікту шляхом скорочення кількості основних ударних систем озброєнь, обміну інформацією про кількість ударних систем і місця їх розташування, а також забезпеченням балансу військових сил в Європі [2]. У 2007 році Російська Федерація призупинила свою участь у Договорі, а остаточно вийшла з цих домовленостей у 2015, давши поштовх до відновлення атмосфери недовіри на європейському континенті. Виходу з Договору про звичайні збройні сили в Європі передувала відмова Москви від виведення свого озброєння з територій Грузії та Молдови [3].

Іншим надважливим документом є Договір з відкритого неба, який націлений на застосування режиму відкритого неба для контролю та легального спостереження за військовою діяльністю, концентраціями та переміщенням військ і озброєнь, виконанням зобов'язань у сфері озброєнь, а також моніторингу кризових ситуацій [5]. Протягом 2009-2020 років Російська Федерація грубо порушувала Договір з відкритого неба шляхом скорочення зони його застосування через окупацію частин територій України та Грузії. Як наслідок, у 2020 році США вийшли з договору, а в 2021 це зробила і Росія.

Наступною угодою є Віденський документ ОБСЄ про заходи зміцнення

довіри та безпеки у військовій галузі в Європі, який хоч і не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів, проте є політично зобов'язувальною домовленістю держав-учасниць ОБСЄ та підлягає імплементації державами-учасницями [4]. Договір покликаний забезпечувати моніторинг військової активності держав-учасниць, і навіть Росії. Відповідно до пункту 16.1 Віденського документу ОБСЄ будь-яка держава, яка занепокоєна незвичайною військовою активністю іншої держави, може надіслати офіційний запит щодо надання роз'яснень. Неодноразово Російська Федерація відмовляла українській стороні в наданні роз'яснень щодо своєї військової активності, підриваючи і без того хитку систему європейської безпеки.

В умовах зміни геополітичної та безпекової ситуації довкола Європейського Союзу, останній був змушений розробити інший підхід до формування системи своєї безпеки. З набуттям чинності Лісабонського договору оборонна політика ЄС отримала назву Спільної політики безпеки та оборони. У главі другій оновленого Договору про Європейський Союз встановлено, що ЄС може використовувати військові засоби, і навіть поза межами Союзу, з метою підтримки миру, запобігання конфліктів і зміцнення міжнародної безпеки. Реалізація цих завдань забезпечується використанням ресурсів, які надають держави-члени.

Лісабонський договір відкрив можливості для інтеграції країн-членів ЄС у сфері оборони. Надважливим є положення статті 42 ДЄС, згідно з якою ЄС функціонує і як організація колективної безпеки [7]. У випадку, якщо проти держави-члена Європейського Союзу буде здійснено військову агресію, інші члени ЄС повинні надати допомогу і сприяння всіма можливими способами відповідно до статті 51 Статуту ООН [8].

Згідно зі статтею 42, держави-члени, військовий потенціал яких відповідає вищим критеріям, можуть запровадити постійну структуру в рамках Союзу. Механізм реалізації такої структури передбачений статтею 46 [7].

У 2017 році пункт 6 статті 42 та стаття 46 було втілено в програму «Постійне структурне співробітництво» (Permanent Structured cooperation, PESCO) у сфері оборони. PESCO – це постійний формат для поступового посилення військової співпраці в Євросоюзі. Варто зазначити, що військові комплекси, створені в рамках PESCO, залишаються в розпорядженні держав-членів ЄС, тож можуть використовуватися в рамках співпраці з НАТО та ООН [9].

Окрім того, положення оновленого ДЄС містять нормативну базу для перетворення ЄС в організацію колективної оборони. Пункт 2 статті 42 ДЄС вказує на те, що Спільна політика безпеки та оборони включає розробку спільної оборонної політики Союзу. Це приведе до спільної оборони, якщо так одностайно вирішить Європейська Рада. В такому разі Європейська Рада рекомендує державам-членам ухвалити таке рішення згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

Проте запорукою функціонування європейської системи безпеки та оборони є не лише зміст правових актів ЄС, а інституційні механізми її реалізації. Значна відповідальність за реалізацію політики ЄС у сфері безпеки та оборони

покладена на Європейську Раду. Вона, згідно з частиною 1 статті 26 ДЄС встановлює стратегічні інтереси Союзу, фіксує цілі і визначає спільні орієнтири щодо спільної зовнішньої політики та політики безпеки, і навіть з питань, які стосуються сфери оборони [6, ст. 29].

Важливу роль у формуванні політики у сфері безпеки і оборони відіграє також і Європейський Парламент. Так, згідно з статтею 36 ДЄС Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки постійно проводить консультації з Європейським Парламентом щодо головних аспектів та пріоритетів спільної зовнішньої та безпекової політики, а також спільної безпекової та оборонної політики [6, ст. 34].

Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки головує в Раді закордонних справ. На її засіданнях присутні міністри закордонних справ усіх держав-членів ЄС, а також розглядається вся зовнішня діяльність ЄС, зокрема спільна зовнішня політика, політика безпеки та оборони. Згідно з частиною 3 статті 27 ДЄС Європейська служба з питань зовнішньої діяльності асистує Верховному представнику в здійсненні повноважень. Завданням Європейської служби є формулювання цілісного стратегічного курсу із набору різних за спрямованістю, масштабом і практичним наповненням механізмів, переданих до її відома [6, ст. 30].

Крім того, Комітет з питань політики та безпеки здійснює політичний контроль і стратегічне керування операціями урегулювання кризових ситуацій під керівництвом Ради та Верховного представника [6, ст. 35].

Сьогодні ЄС володіє достатніми правовими та інституційними механізмами реалізації функціонування європейської системи безпеки та оборони, проте ситуація на міжнародній арені підтверджує думку, що створення єдиного куполу безпеки для всіх європейських держав неможливе. Своїми військовими авантюрами Російська Федерація зруйнувала безпековий вимір, який ефективно існував протягом двадцяти років, а повномасштабне вторгнення Росії в Україну створило низку додаткових загроз на європейському континенті. Російське керівництво на чолі з Путіним перевело Сили стримування російської армії у бойову готовність, що підвищує ризик початку ядерної війни. Окрім того, можлива ненавмисна ескалація, сценаріїв для якої безліч: від порушення повітряного простору держав-членів ЄС до помилки під час планування ракетного або авіаційного удару. Такий розвиток подій автоматично активізуватиме 5 статтю Північноатлантичного договору, а також створить передумови для застосування пункту 2 статті 42 ДЄС, в якій вказано, що спільна політика безпеки приведе до загальної оборони, як тільки Європейська рада єдиногolosно вирішить про це [10].

Література

1. Лукашук І. І. Международное право. Особенная часть / Ігор Іванович Лукашук. – Москва: Волтерс Клувер, 2005. – 511 с.
2. Договір про звичайні збройні сили в Європі; Договір, Міжнародний документ від 19.11.1990 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_314#Text

3. Указ «О приостановлении Российской Федерацией действия Договора об обычных вооруженных силах в Европе»; Указ від 11.03.2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://kremlin.ru/supplement/3327>

4. VIENNA DOCUMENT ON CONFIDENCE- AND SECURITY-BUILDING MEASURES; Міжнародний документ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/4/86597.pdf>

5. Договір з відкритого неба; Договір, Міжнародний документ від 24.03.1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_316#Text

6. Трагнюк О. Я., Анакіна Т. М., Комарова Т. В. та ін. Основи права Європейського Союзу : нормативні матеріали. Харків, 2010. 392 с.

7. Договір про Європейський Союз; Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text

8. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду; Статут, Міжнародний документ від 26.06.1945 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

9. Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pesco_factsheet_19-10-2017_1.pdf (дата звернення 21.06.2019)

10. Північноатлантичний договір; Договір, Міжнародний документ від 04.04.1949 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm

Remez R. A.,

student of the Department of Political Science and International Relations,
Lviv, Ukraine.

Scientific advisor: Zavada Y. I., PhD,
assistant professor of the department of Political Science and International Relations
Lviv Polytechnic National University,
Lviv, Ukraine

EASTERN PARTNERSHIP REGION AS A SPHERE OF INFLUENCE OF THE EUROPEAN UNION AND THE RUSSIAN FEDERATION

The need for a project such as Eastern partnership evolution of the European Neighbourhood Policy originated from Eastern economic and political enlargement of the EU trying to assimilate eastern countries for its own geopolitical needs, suppress the Russian overpower regime and influence id est. The first concept of this part of the ENP is called Eastern dimension. Such non-paper naming was proposed by the Polish government. Later, after rethinking the project name, it came to be called 'Eastern Partnership' made to the Council by Swedish and Polish governments developed by the

EU with its Eastern European neighbours. The base of the European geopolitics is on the statement that a Russian hazard comes far away from the EU border. The EU is fully aware of the fact that keeping in touch with Russia would restrict its regional sphere of influence. Russian presence and overt confrontation with Eurasian Economic Union causes the EU under the EaP initiative to support the fight for interconnection with as many partner countries as possible. Ought to memento Russia adds more to the it talking about the Nagorno-Karabakh war between two EaP countries.

The EU tries to reroll the current internal affairs in Eastern Europe (Belarus, Ukraine, Moldova) and South Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia) into a pan-European way using soft power instruments to serve their own needs for the main part. By the EU Commissioner Štefan Füle reckoning, Europe should not threaten by force the internal affairs in changing the course of these countries. The main objective of the EaP is to guide regions mentioned above on how to make the necessary transformations for ultimate European requirements such as respect to international law, effective governance and domestic legislation codification according to the EU trade policy.

In the last decade, the EaP has been tremendously changed, the geopolitical situation in Eastern Europe has been changed as well. After Mr. Yanukovich gave up the European deal in 2014, Ukrainians rose against the pro-Russian government, leading Ukraine to tough servitude. When Mr. Yanukovych had left Kyiv, Ukraine, Mr. Putin faced a new geopolitical reality far worse than the Orange revolution. The Russian response was brutal — Mr. Putin annexed Crimea and started a war in Donbas. It throws us into a question: "Why the response was so harsh and immediate ?" From the start, the EaP had a geopolitical dimension. It was obviously not without cause for official statements of different EU members to think that way. Poland and the Baltic states hoped the EaP would stay a stable buffer zone while Germany and France considered it a pressure tool *exempli gratia*. The possibility of the actual Ukraine membership in the EU does not coincide with Russia national interests. Complete Ukrainian independence is irretrievable if Ukraine becomes a part of liberating Europe. Assuming that Ukraine has crucial historical importance and has shared the past with the RF, Russians comprise 17.3 percent of the Ukrainian population; the russian-speaking population has 29,6 percent; [2, p.3] Ukraine is the second-largest European country. With Russia and Ukraine important trade ways, it might be the second greatest geopolitical lost after USSR breakup for Russia and total domination of Western capitalism and democracy. It is no wonder why Ukraine would like to become an essential part of the EU.

The existence of the EaP has raised many questions from the Russian side. Firstly, it puts Russian external politics in an awkward economic, geopolitical situation, even the energy sector. That is related to the root of the Eastern Partnership political model predicting an association with its partners, introduction of free trade that might have a tremendous impact on the Russian market, implementation cooperation and regulatory basis with Ukraine and Moldova on the correlated synthesis of the energy sector, determination of technical standards policy. At the same time, the goals of the EaP are being achieved consistently and flawlessly according to the contemporary tendentious of its development. Russia's immense power had to rise against this background since 2009 with persisting critique, which was a prior warning. Undoubtedly this statement

was affirmed by The Russian Foreign Minister Sergei Lavrov, speaking in the Council of Federation (Senate) of Russia on May 13, 2010, while remaining critical of the eventual impact of the Eastern Partnership, moderated the debate pointing out that the program had shown little practical result so far. According to the Russian official position, the cooperation in Eastern Europe is impossible if it does not involve the Russian Federation. From the point of view declared by Russian positions of power, Russia has the unique position to take under control all the six partner countries included in the EaP. Nonetheless, we ought to pay attention to the fact that the six EaP countries have been divided politically and economically since the Soviet Union dissolved. Now two blocks have been preserved: the Eastern Europe (Belarus, Moldova, Ukraine) and the South Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia) are not capable of consistent and correlated interaction despite the existence of GUAM, which purpose is to get rid of the dependence from Russia and create constant relationship among participants. As a result, neither stimulated mutual trade nor maintained closer economic, political, and security relations is an option.

If we count the reasons above, we can realize why Russia is so skeptical and even suspicious and why, from the Russian point of view, the EU attempt to organize regional cooperation is doomed to fail and runs contrary to the Russia interest and its strategic partners (such Belarus). The Russian government claims the EU purposes, trying to take superiority and enhance the influence on neighbouring Russian border countries, might be faced with the opposite force. However, all the accuses of Russian diplomatic colleagues seems to be a nonsense if we catch the eye of the Russian Federation, never try to be involved in creating the EaP framework. Why the EU never foresaw a negotiation with Russia on its participation in the trade regime between the EU and the EaP countries? Although, the EU always assumes the Russian diplomatic institutions "regarding the Russian integration policy towards the Soviet successor state and never seek to undermine it." Under Russian integration policy lie such projects as "the Union State of Belarus and Russia, Single Economic Space (a respective agreement was signed in 2003 by Russia, Kazakhstan, Belarus, and Ukraine, but has reduced to a trilateral endeavour pursued by Russia, Kazakhstan, and Belarus)". Instead of seeking a compromise, Russia has always claimed for its demands to the EaP. By Andrei Zagorski's view, the central part of it is:

- the implementation of the EaP shall not undermine the Russia-sponsored economic integration with the countries of the common neighbourhood;
- it shall not question the existing formats of protracted conflicts resolution, including the peace-keeping arrangements and negotiating formats;
- it shall not confront the EaP countries with the dilemma of choosing between Russia and the European Union
- Following these demands it is managed to EU restricted behaviour and put a lot of fundamental ambitions and goals related to six EaP countries off. [1, p. 15]

Nowadays, Russians face with a problem when the question on a membership and rapprochement with the EU is a strategic priority for the EaP partners. That issue threatens Russia's influence in Eastern Europe and the South Caucasus, especially in context if we recall two waves of the NATO eastward enlargement in 1999 and 2004. That is why Russia is so interested in the reluctance of the EU to grant a membership

option to its eastern neighbours.

So far so good? We do not think so. After the decay of the Bipolar system of international relationships and becoming the new era of flexible bipolar system, the antinomy between the West and Russia was gained by unresolved cases, giving the advantage to not only Eastern Europe but other regions of the world. Nevertheless, the geopolitical situation in the EaP countries is critical, first of all, thanks to the proximity neighbourship with Russia and attempts of the West (in the face of the USA) to kill any Russians hopes for USSR reinstate. Certain unclear steps of the EU to attract the EaP countries with strategic rapprochements and almost indifferent position in particular to long term conflicts in South Ossetia, Abkhazia Nagorno-Karabakh uncover political incertitude in relations between USA and Russia. There are two points here. Firstly, after World War II, Europe still strongly relied on the USA financial system and had a lot of external debts. Secondly, Europe still needs a lot of energy supplies but the most reliable and expedient exporter is Russia, especially if we are talking about natural gas. Is the EU ready to help the USA confronting Russia in these geopolitical manipulations in contrast to the possibility of nuclear winter when this game is not worth the candle? Time will show.

References

1. Zagorski A. Eastern Partnership from the Russian Perspective [Електронний ресурс] / ResearchGate. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/266231950>
2. Robert W. McGee. How Russian is Ukraine, and Why It Matters [Електронний ресурс] / ResearchGate. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/profile/Robert-Mcgee-4/publication/357255535>

Соколовський О.Б.,
аспірант кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВРАЦІ УКРАЇНИ ТА СЛОВАЧЧИНИ

Транскордонне співробітництво є важливим елементом політичного, економічного та культурного розвитку прикордонних регіонів. Україна виступає активним учасником єврорегіону «Карпати» та співпрацює з державами Вишеградської групи. Традиційно важливим партнером для офіційного Києва вважається Республіка Польща, проте і з іншими учасниками Вишеградської четвірки, Україна активно співпрацює, і навіть зі Словаччиною.

Примітно, що українсько-словацьке транскордонне співробітництво започатковано ще з часів приєднання Словаччини до ЄС. Для прикладу,

транскордонна співпраця Трнавського краю реалізується у форматі програми INTERREG: European Territorial Cooperation [4]. Ціллю програми є інвестування та надання дотацій прикордонним регіонам. Словаччина докладает чимало зусиль для розвитку транскордонної співпраці зі своїми сусідами, і навіть з Україною та надає можливість розвитку периферійним регіонам. Митний режим на словацько-українському кордоні є одним із найжорсткіших, що пояснюється міграційними проблемами, відсутністю спільного планування, відмінностями в адміністративних системах та незадовільною інфраструктурою. В транскордонному співробітництві між Словаччиною та Україною визначальним є зовнішній вплив, а не місцеві ініціативи [6].

Учасниками транскордонної співпраці між Україною та Словаччиною є Закарпатська область (Україна) та Прешов і Кошице (Словаччина). Основоположними документами, що націлені на регулювання транскордонної співпраці є Мадридська конвенція 1980 р. (Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владою), а також додаткові протоколи до Конвенції, документи Ради Європи та Верховної Ради України. Сьогодні напрацьованою є і договірно-правова база двостороннього співробітництва, як-от: міжурядова угода про транскордонне співробітництво підписана у Братиславі 2000 р.; двосторонні угоди між прикордонними регіонами, зокрема Угода про міжрегіональне співробітництво Закарпатської області та Кошицького краю від 17 грудня 1999р.; Угода про міжрегіональне співробітництво Закарпатської області та Пряшівським самоврядуванням від 19 листопада 2000 р. та інші.

У рамках транскордонного співробітництва функціонує українсько-словацька Ділова Рада. Головна мета діяльності цієї ради – це здійснення контролю, надання рекомендацій та рішень щодо покращення співробітництва між сторонами. Створення такої Ради дає можливість оперативно вирішувати питання щоденні, а також створювати подальший план дій на середньо-термінові цілі задля поглиблення транскордонної співпраці. Для прикладу, у 2020 р. Ділова Рада постановила сприяти досягненню сталого розвитку регіону та підвищення якості життя населення прикордонного регіону по обидва боки кордону [3].

З-поміж ключових цілей транскордонного співробітництва України і Словаччини можна відзначити таке: підвищення інтенсивності соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів; покращення менеджменту кордону на словацькій та українській стороні; модернізація прикордонної інфраструктури; підтримка України в рамках імплементації Угоди про асоціацію з ЄС; посилення транскордонного управління словацько-українським співробітництвом.

Окрім цього, Словаччина активно співпрацює з Україною в питаннях енергетичної безпеки. Обидві сторони вбачають загрозу в створенні та запуску «Північного потоку-2». Важливо відзначити, що Словаччина є більш інтегрованою до внутрішнього ринку ЄС, аніж до ринку РФ, а тому беззаперечно підтримує євроінтеграційні прагнення України та її суверенітет і незалежність [1].

Важливо відзначити, що з 2018 р. транскордонна співпраця України і

Словаччини націлена і на міста. Асоціація міст та муніципалітетів Словаччини створила проект між органами місцевого самоврядування Словаччини та України. Як зазначає словацька сторона, 48% населення Словаччини проживає в прикордонних районах, а тому створення подібних проектів має на меті не тільки сприяти модернізації місцевого самоврядування, але і поширити найкращі практики Західних держав в різних сферах з акцентом на інноваційні та смарт-рішення. Проект повинен завершитися у 2023 р., та може бути подовженим за рішенням Ділової Ради [3].

Однією з важливим проблем, транскордонного співробітництва між сторонами, є недостатня інституційна спроможність українських урядових інституцій та агенцій. Реформи відбуваються вкрай повільно, що пояснюється доволі слабкою або повністю відсутньою координаційною діяльністю з боку центральних органів влади. Слабка інституційна спроможність української адміністрації, включаючи її централізований та негнучкий бюрократичний характер, на думку словацької сторони, є однією з ключових причин відставання України в проведенні реформ та наближенні свого національного законодавства до ЄС відповідно до Угоди про асоціацію [5].

Отже, якісно новий рівень українсько-словацьке транскордонне співробітництво набуло одразу після приєднання Словаччини до ЄС. Словаччина вбачає в Україні потенційно важливого партнера та союзника у Східній Європі, а інтереси обох країн часто збігаються, тому не дивно, що Словаччина виступає за приєднання України до ЄС, особливо зважаючи на відкриту агресію Росії проти України.

Словаччина є важливим українським партнером, а транскордонна співпраця ймовірно буде лише поглиблюватися та розширюватися, зокрема у сфері прикордонного обігу товарів та сприяти проведенню реформ, децентралізації влади та економічного сталого розвитку регіону. Основними напрямками транскордонної співпраці також залишаються інноваційні, рекреаційні форми співпраці, а також взаємодія у сфері міжнародної логістики. Попри це, робити прогнози щодо поглиблення і розширення співпраці, слід робити виключно після завершення війни в Україні та припинення військової агресії та бойових дій Росією. Словаччина залишається важливим партнером для України, а військові дії Росії проти України лише зміцнили двосторонні стосунки між сторонами.

Література

1. Зосименко Т. Україна-Словаччина / Т. Зосименко // Українська призма. – 2020. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до джерела: <http://prismua.org/ukraine-slovakia/>
2. Словаччина розпочинає новий проект транскордонного співробітництва з Україною // mukachevo.net. – 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.mukachevo.net/>
3. Стратегія розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва до 2020 року (зі спрямуванням на розвиток співробітництва між Пряшівським і Кошицьким самоврядуванням краями СР та Закарпатською

областю України) // Пряшів-Ужгород. – 2014. – 50 с.

4. Cooperation between regions and countries // Interreg: European Territorial Co-operation. – 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://ec.europa.eu/regional_policy/sk/policy/cooperation/european-territorial.

5. Duleba A. Cross-border cooperation between Slovakia and Ukraine / A. Duleba // Presov. – 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29164/1/CBC_SK_UA_EU%20impact_Volume%20I.pdf

6. Ukraine-Slovakia Relations // Kyiv: ICPS. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/ukr_slovakia_rozd_a4.pdf

Сухорольська І. Ю., к. політ. н.
асистент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ: УРОКИ ДЛЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

На восьмому році російсько-української війни держава-агресор і окупант наважилася на повномасштабне вторгнення. Це суттєво позначилося на міжнародних відносинах практично в усьому світі і, водночас, продемонструвало новий рівень впливовості громадськості в політичних процесах. Безумовно, війна – це передусім потужне зіткнення жорсткої сили однієї держави з жорсткою силою іншої. Проте, як показали події лютого – березня 2022 року, ігнорувати важливість м'якої сили в міжнародному збройному конфлікті було б великою помилкою. Зважаючи на це, розглянемо як вплинули реалії першого місяця повномасштабної війни на наше розуміння громадської дипломатії – одного з основних інструментів нарощення м'якої сили.

Під громадською (публічною) дипломатією ми розуміємо вплив міжнародного актора на цільові аудиторії громадськості за кордоном. В останні десятиліття це поняття дещо розширилося внаслідок появи нових чинників, головним із яких є розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. З'явилася концепція нової громадської дипломатії, яка передбачає поповнення переліку учасників, технологічних засобів та методів, характерних для традиційної громадської дипломатії [3, 5]. Власне ця концепція, на нашу думку, здатна якнайповніше охопити процеси, які відбуваються в цій сфері сьогодні, включаючи події в межах війни. Щоб переконатися в цьому, перелічимо важливі особливості нової громадської дипломатії, які були раніше виокремлені в нашій статті 2015 року [4, с.139-140]. Зокрема, йдеться про:

- гостру конкуренцію держав та неурядових акторів в інформаційному просторі;
- горизонтальні зв'язки між учасниками;
- поступове розмивання меж між зовнішньою та внутрішньою аудиторією щодо міжнародних проблем;
- поєднання стратегічних програм із необхідністю миттєвої реакції.

Практичну реалізацію усього вказаного у великих масштабах ми можемо спостерігати безпосередньо зараз в умовах війни.

Враховуючи теоретичні напрацювання у сфері м'якої сили, традиційної та нової громадської дипломатії, спробуємо виділити ті суттєві характеристики громадської дипломатії, які стали особливо значущими під час війни.

1. Чи не найголовніший висновок, який можна тепер зробити, полягає в тому, що цінності у сьогоднішньому світі справді мають значення. Вони здатні сколихнути великі маси людей, стимулювати їхню самоорганізацію та заохотити до дії. Саме завдяки тому, що міжнародна громадськість переконалася в антигуманній сутності сучасного російського режиму, Україна змогла схилити на свою бік багатьох урядових та неурядових суб'єктів. Тиск іноземної громадськості на свою владу та бізнес є особливо важливим тоді, коли засобів традиційної дипломатії, якими послуговується влада України, виявляється недостатньо для того, щоб гарантувати накладення додаткових санкцій на агресора, отримання нових видів допомоги, а також, щоб змусити транснаціональні корпорації призупинити свою діяльність у Росії.

2. Війна демонструє, що пропаганда в міжнародному вимірі далеко не всесильна. Упродовж десятиліть Росія вкладала мільярди доларів у промивання мізків населення за кордоном. Незважаючи на певні успіхи у цій царині їй, очевидно, не вдалося завоювати довіру широких мас людей у світі. І це абсолютно не випадково, адже навіть найбільш поверховий аналіз подій навколо України дозволяє виявити множинні фейки, які є базисом для аргументів і висновків російської пропаганди. З іншого боку, путінський режим зміг посіяти зерна недовіри в серця і уми багатьох людей до України, європейських цінностей та ліберально-демократичної моделі розвитку загалом, і з усім цим доведеться боротися у повоєнні часи, передовсім засобами громадської дипломатії.

Інший невтішний висновок, який можна зробити, це те, що пропаганда все ж залишається вирішальним чинником усередині авторитарної держави. Незважаючи на мережі і численні альтернативні засоби отримання інформації, досвід Росії демонструє, що людський мозок, затьмарений багаторічною системною пропагандою, яка паразитує на слабкостях і травмах людини, стає від неї залежним і вимагає нової дози «імперських перемог» і «величчя». Практично весь інструментарій громадської дипломатії виявляється тут безсилим, і в цьому на особистому досвіді щодня переконуються сотні тисяч українців, які намагаються донести до росіян правдиву інформацію про війну.

3. Важливим чинником успіху в інформаційному протистоянні є здатність великих мас людей самоорганізуватися для досягнення своїх цілей. Зіставляючи дві моделі організації комунікації зі закордонними аудиторіями – ієрархічну, яка керується з одного центру, та «рою бджіл», що захищає розтривожений вулик, –

очевидними є значні переваги останньої в плані швидкості, адаптивності, економії ресурсів та, загалом, ефективності. В українських реаліях це означає, що численні люди та організації за підтримки держави і закордонних партнерів ефективно виявляють російські маніпуляції та протидіють їм на національному і глобальному рівні. Ще одним новітнім чинником, який став украй неприємною несподіванкою для Росії, є так звана «культура скасування» («cancel culture») – форма остракізму, що передбачає вилучення певного суб'єкта з поля спілкування і відносин за вчинені ним дії, неприйнятні з погляду домінантної суспільної групи [2]. В цьому випадку об'єктом «культури скасування» майже в глобальному вимірі стала Росія, її бізнес та громадяни [1]. Це потужний засіб тиску, який потрібно враховувати в майбутньому формуючи стратегію громадської дипломатії.

Як війна, так і загальне цивілізаційне протистояння України та Росії, наразі далекі від завершення. Упродовж наступних етапів збройного конфлікту потрібно уважно стежити за зазначеними, а також іншими особливостями ведення інформаційного протиборства для підвищення ефективності українських стратегій. А у повоєнний період основний акцент громадської дипломатії необхідно змістити на вузькі цільові аудиторії за кордоном (головно, на представників політичної еліти і ключових галузей бізнесу), які повинні врешті-решт стати надійними партнерами України в справі просування свободи та демократії і у її боротьбі проти російського імперіалізму.

Література

1. Білаш К. Культурні санкції проти Росії: очікування та реальність. *Лівий берег*. 21.03.2022. URL: https://lb.ua/culture/2022/03/21/510423_kulturni_sanktsii_proti_rosii.html
2. Морі Є. Що таке cancel culture та як люди знову опинилися по різні боки барикад. *Суспільне/Культура*. 15.07.2020. URL: <https://suspilne.media/48015-so-take-cancelculture-ta-ak-ludi-znovu-opinilisa-po-rizni-boki-barikad>
3. Най Дж. С. Нова публічна дипломатія. *День*. 2010. № 28. URL: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/den-planety/novaya-publichnayadiplomatiya>
4. Сухорольська І. Нова громадська дипломатія та особливості її реалізації в сучасних умовах. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: збірник наукових праць*. 2015. Вип. 27. С. 136-143.
5. Seib Ph. *Toward a New Public Diplomacy*. Palgrave Macmillan. 2009. 257 p.

Тишкун Ю. Я., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СУБ'ЄКТНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ГЛОБАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

Сучасна глобальна політика характеризується складною конфліктною взаємодією множини державних і недержавних акторів, одним із яких є західний світ-цивілізація («Захід», північноатлантична спільнота, спільнота демократій), ядром якої є Західна Європа. Остання майже 500 років була колективним гегемоном планети, поступившись із сер. ХІХ ст. глобальним лідерством Пн. Америці, уособленій США. Однак і зараз Зх. Європа прагне відігравати істотну роль у глобальній політиці, як через окремі держави (середні, великі і наддержави), розташовані у цьому регіоні, так і через базовані на континенті міжнародні урядові організації, зокрема, Європейський Союз (до 1992 р. – Європейські Співтовариства, Європейські спільноти).

Вперше Європейські спільноти спробували проявити свої інтереси та ідентичність на глобальній арені в 1970-1980 рр., коли виникла можливість для маневру між США і СРСР під час розрядки Холодної війни між Сходом і Заходом. Згодом, із закінченням Холодної війни, Європейські Співтовариства спробували виступити потужним міжнародним гравцем у глобальному масштабі у формі «цивільної світової держави», яка компенсує свої обмежені військові можливості економічною могутністю. Хоча, (нео)реалісти вважають імовірним перетворення ЄС в повноцінну супердержаву – конкурента США у воєнному значенні цього слова у ХХІ ст. Євросоюз, опираючись на власні економічні показники та м'яку силу прагне стати гравцем із впливом «міцнішим ніж раніше», «стратегічно суверенним» «провайдером міжнародного миру і безпеки» ще до 2030 р. [4]. Втім, навіть без істотної воєнної сили (могутності), ця «цивільна світова держава», завдяки своїм гігантським масштабам, виявилася надзвичайно успішною в: просуванні спільних торгових інтересів її членів щодо решти економік планети; ідейно-ціннісній боротьбі із недемократичними режимами в різних куточках Землі, зокрема, завдяки успішній співпраці з іншими демократіями Заходу; санкційному тиску як на економічних, так і ідейних та політичних конкурентів ЄС [2, С. 378]. Втім, виникає питання, наскільки успішною була ця «цивільна держава», «єдина справжня наднаціональна влада у світовій політиці» [Цит. за: 3] у попередженні російсько-українського воєнного конфлікту, зокрема його відкритої, масштабної фази, яка розпочалась 24 лютого 2022 р. і, що більше, який вплив ця війна має і буде мати на перспективи збереження суб'єктності ЄС на глобальній арені?

Можливу відповідь на це питання дає аналіз історії глобальної суб'єктності Європейської Спільноти у 1970-2000 рр., здійснений В. Вагнером і Г. Гельманном. З їх аналізу випливає, що Європейські Співтовариства найкраще

себе проявляли в періоди воєнної розрядки, затишшя між міжнародними конфліктами – до їх початку чи після їх завершення (Холодної війни, І війни в Іраку, розпаду Югославії, війни в Косово тощо), та на етапі врегулювання останніх (наприклад, повоєнне врегулювання в Боснії і Герцеговині). І, навпаки, Європа, в розумінні ЄС, не відігравала будь-якої значної самостійної ролі під час міжнародних криз, і, тим більше, воєн на планеті, і, навіть на європейському континенті. Натомість, НАТО зберігає свої воєнні роль і значення в глобальному, континентальному та північноатлантичному масштабі. Більше, «цивільна» ідентичність ЄС цьому лише сприяє, а налагодження тісних інституційних зав'язків Євросоюзу та Північноатлантичного Альянсу, на нашу думку, лише зберігає такий функціональний розподіл. Не зважаючи на тривалі (починаючи з 1954 р.) зусилля Франції та інших прихильників збільшення воєнного потенціалу ЄС і зміцнення його воєнної ідентичності та «стратегічної автономії» від Північноатлантичного Альянсу (НАТО) та, особливо, від США, активізовані після 2017 р.

З цієї позиції (функціонального розподілу компетенцій між згаданими вище міжнародними урядовими організаціями в Європі), російсько-українське протистояння ні в його напівлатентній фазі конфлікту низької інтенсивності на Півдні і Сході України (2014-2022 рр.), ні на етапі повномасштабної високотехнологічної війни високої інтенсивності (з 24 лютого 2022 р.) не здатне підірвати суб'єктність ЄС на регіональному і, тим, більше глобальному рівні у сфері «жорсткої безпеки», оскільки останній у воєнній сфері більше покладається на свого інституційного партнера в цій сфері – НАТО, аніж діє самостійно. І навпаки, можемо припустити, що саме російсько-український конфлікт може підштовхнути Євросоюз до підвищення ролі і значення його воєнної компоненти (могутності) на різних рівнях, і, відповідно, зростання його глобальної суб'єктності як саме військового союзу, оскільки учасниками цієї війни безпосередньо на кордонах Союзу є два його найбільші європейські сусіди – РФ і Україна, а опосередковано він охоплює ще більше сусідів і партнерів ЄС (Білорусь, Молдову, Грузію, Вірменію, Азербайджан), на території яких є російські війська і сильний вплив офіційної Москви, і держави-члени Союзу вже відчують на собі вплив цієї війни (українські біженці), наслідки взаємних російсько-європейських економічних і культурних санкцій тощо.

З іншого боку, саме статус ЄС як «цивільної світової держави» російсько-українська війна жодним чином не поставила під сумнів з 2014 р. і дотепер. Навпаки, її початок та ескалація є свідченням успішності відповідного глобального статусу Євросоюзу. Адже саме успіх його угод («Про асоціацію», «Про стабілізацію та асоціацію», про безвізовий режим і про безвізову та/або преференційну торгівлю тощо), успішна адаптація законодавства і технічних стандартів ЄС з різними державами Старого світу, зокрема пострадянськими і посткомуністичними державами, державами «Третього світу», членами Європейської політики сусідства (ЄПС), зокрема, Середземноморського союзу і Східного партнерства сформував тренд на зближення України з Євросоюзом та її «європеїзацію» (яка визначається Р. Айзінгом як «глибинний вплив... розвитку» Європейського Союзу на його держави-учасниці, зокрема

«переорієнтування напрямків та форм політики до того рівня, на якому політична та економічна динаміка ЄС стає частиною організаційної логіки національної політики та її творення»; «прийняття спільних для ЄС рішень, після чого вони інкорпуються в логіку локального дискурсу, ідентичностей, політичних структур і локальних політик» [1, С. 255, 257]), що, в довгостроковій перспективі, врешті-решт відірвало би офіційний Київ від офіційної Москви, яка, врешті-решт, вирішила не «європеїзуватись» (у тому розумінні терміна, який прийнятий в ЄС) і не брати участь у ЄПС. В цих умовах послідовні спроби Росії: зірвати ратифікацію угоди «Про асоціацію» між Україною і ЄС на Вільнюському саміті Східного партнерства 28-29 листопада 2013 року в Литві й підштовхнути В. Януковича розігнати за допомогою поліції «Євромайдан» у листопаді 2013 р. – лютому 2014 р., окупація Криму в лютому 2014 р. і гібридна війна на Донбасі з березня 2014 р., два випадки прямого введення російських військ на Донбас у 2014-2015 рр. і підписані за їх підсумками квазіміжнародні протоколи «Мінськ-1» і «Мінськ-2» між Україною і Росією, врешті-решт, початок відкритої міждержавної війни з 24 лютого 2022 р. свідчать саме про нездатність Росії подолати своїми засобами «м'якої сили» успішний вплив ЄС як «цивільної держави» на Україну і, через це, необхідність прямого захоплення і окупації останньої, використовуючи війну, збройну силу як «останній доказ королів» [5], щоб зупинити «європеїзацію» офіційного Києва. З огляду на це, стійкий тренд до європеїзації України не зважаючи на її внутрішні проблеми, нестабільну економіку і непослідовні реформи, відкриту війну, може бути практично ідеальним типом (у веберівському розумінні) успішності впливу ЄС як «світової цивільної держави» за кордоном. Відтак, якщо такий його «м'який вплив» працює в надзвичайно несприятливих умовах України, то він може бути більш успішним і в інших регіонах планети, де немає комбінації настільки несприятливих умов (війна, демографічна депопуляція, екологічна катастрофа) і є типові для багатьох країн проблеми (корупція, слабкість державних і бізнес інститутів, економічна криза).

Отже, можна констатувати те, що саме спроби впливу (правового, економічного, культурного тощо) ЄС як «світової цивільної держави» в його найближчому оточенні (зоні, охопленій Європейською політикою сусідства, а точніше – на держави-члени Східного партнерства) стали однією з причин сучасного російсько-українського конфлікту, зокрема його активної фази. Оскільки взаємне бажання України та ЄС до інтеграції і його успішне втілення у формі: Угоди «Про асоціацію», функціонування поглибленої і всеохопної зони вільної торгівлі, безвізового режиму між Україною і ЄС, підготовка між ними «повітряного безвізу» (Угоди «Про відкрите небо») та «промислового безвізу» (уніфікації промислових стандартів) тощо, на фоні відставання темпів інтеграції (але не торгівлі) між ЄС і РФ бачилось елітою та масами останньої як перспектива остаточної втрати України як своєї сфери впливу в міру успішної «європеїзації» останньої і її підготовки (в довгостроковій перспективі) до подання заявки на вступ в Євросоюз через виконання Маастрихтських і Копенгагенських критеріїв членства в останньому. Ця загроза і спричинила російсько-українську війну. Позаяк Україна мала на меті подати заявку на

членство, але не може цього зробити оскільки на її території триває збройний конфлікт; через наявність груп, зацікавлених у блокуванні такого вступу і «європеїзації» України через створення вороже налаштованих щодо цього ЛНР і ДНР; через спробу прямої окупації України і її ліквідації як держави, яка би могла бути суб'єктом стосунків з ЄС (зовні) і «європеїзації» суспільства (всередині).

Звідси можна констатувати те, що така ситуація в Україні доводить, від протилежного, успішність впливу ЄС як «світової цивільної держави» на інші держави планети, якщо навіть такі потужні наддержави як Росія, із значним потенціалом «м'якої» сили та економічними ресурсами, не можуть протиставити Євросоюзу альтернативного потенціалу «м'якої сили» і змушені вдаватись до відкритого застосування «жорсткої» сили, щоб зірвати «європеїзацію» держав (у цьому разі – України) в їх «традиційних» сферах геополітичного впливу.

Література

1. Айзінг Р. Європеїзація та інтеграція: концепти дослідження ЄС / Райнер Айзінг // Європейська інтеграція / Уклад.: М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 255-274.
2. Вагнер В. Цивільна світова держава? Зовнішня політика та політики оборони і безпеки Європейського Союзу / Вольфганг Вагнер, Гунтер Гельманн // Європейська інтеграція / Уклад.: М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 377-394.
3. Hardwick D. Is the EU a Normative Power? [Електронний ресурс] / Daniel Hardwick // E-International Relations. – 2011. – Sep 3. – Режим доступу: <https://www.e-ir.info/2011/09/03/is-the-eu-a-normative-power/>
4. Kaim M. Compass or Wind Chime? An Analysis of the Draft “Strategic Compass” of the EU [Електронний ресурс] / Markus Kaim, Ronja Kempin // SWP Comment 2022/C 03, 17.01.2022, 8 p. – Режим доступу: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/strategic-compass-of-the-eu-compass-or-wind-chime>
5. Le canon classique français [Електронний ресурс] // Base documentaire des Artilleurs Basart. – Режим доступу: https://artillerie.asso.fr/basart/article.php3?id_article=1015

Турчин Я.Б., д. політ. н.,
професор кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПИТАННЯ ПРИШВИДШЕНОЇ ПРОЦЕДУРИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

З 2009 року Україна разом з Молдовою, Грузією, Вірменією, Азербайджаном та Білоруссю є членами ініціативи ЄС «Східне партнерство»,

що, безперечно, призвело до багатьох позитивних наслідків, головню, відкрило можливість для підписання Угод про асоціацію, запровадження безвізового режиму чи поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з європейськими партнерами. Варто зазначити, що від моменту заснування ініціативи українська сторона досить критично оцінювала її зміст, вказуючи на відсутність принципово нових підходів до розвитку відносин між Європейським Союзом та Україною, наявність дещо завищених очікувань від українських реформ. Такий формат співробітництва не окреслював перспектив членства, а, радше, був противагою інтеграційним проектам Російської Федерації на пострадянському просторі. Хоча ЄС завдяки Східному партнерству посилив свою політичну та економічну присутність у регіоні, але такі кроки не могли конкурувати з ідеєю розширення ЄС країнами Східної Європи, реалізація котрої виглядала малореалістичною в умовах несприятливої внутрішньої ситуації в ЄС. Хоча в далекій перспективі така можливість не є винятковою. Підтвердженням того слугували неодноразові заяви європейських чиновників про те, що ЄПС (частиною котрої є Східне партнерство) «не зачиняє двері європейським країнам, які в майбутньому можуть мати бажання стати членами ЄС» [8, с.9].

У відносинах з ЄС Україна довгий час домагалася чіткості щодо євроінтеграційної перспективи. Проте європейські партнери покликалися на декілька причин, які унеможлилювали надання Україні перспективи членства в середньому чи навіть довгостроковому часі. Йшлося про «втому від розширення», проблеми конвергенції держав-членів ЄС, а також наявність внутрішніх політико-економічних викликів для європейської спільноти. Це посилювало невизначеність європейської політики до майбутніх форм співпраці з Україною, коли, з одного боку ЄС демонстрував зацікавленість в інтеграції східноєвропейського простору, а з іншого – неготовність інвестувати в цей процес належні ресурси. Також надання перспективи членства для країн східного виміру зовнішньої політики ЄС могло призвести до суттєвих геополітичних змін. За такого сценарію, ЄС був би змушений взяти на себе певні союзницькі зобов'язання до нових партнерів на Сході, що стало б справжнім викликом у відносинах з Росією [8, с.9-10]. Безперечно, головною проблемою в розвитку відносин між ЄС та Україною була й залишається політика Російської Федерації. Якщо Молдову чи Грузію Росія ще може трактувати як «близьке зарубіжжя», то Україну – як незаконно «відірвану» територію своєї держави [10, s.113.].

Агресія РФ щодо України в 2014 році дала новий поштовх до посилення співробітництва між Україною та ЄС. Як наслідок, 21 березня 2014 року відбулося підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Така подія прямо суперечила імперським геополітичним інтересам Російської Федерації, яка 24 лютого 2022 року розпочала повномасштабне військове вторгнення до України. Напередодні, 21 лютого, президент Росії В. Путін визнав окуповані території України – так звані «Донецьку народну республіку» та «Луганську народну республіку», які де-факто перебувають під контролем офіційної Москви, починаючи з 2014 року. В. Путін назвав пряме військове вторгнення «спецоперацією на Донбасі», а його метою оголосив «демілітаризацію і денацифікацію України» [5]. Такі дії РФ призвели не лише до величезних втрат

з-поміж військових, а й цивільного населення України, значних інфраструктурних руйнувань, мільйонів українських біженців [4]. Попри те, російським окупаційним військам не вдалося досягнути планованого «бліцкригу» як через опір Збройних сил України, так і мирного населення, яке цивілізаційно не ототожнює себе з РФ, чинить супротив авторитарному окупаційному режимові. Значною мірою це пояснюється європеїзацією українського населення, поширенням демократичних стандартів і правових норм, зокрема завдяки численним програмам Східного партнерства, спрямованих на економічний розвиток і демократизацію пострадянського простору.

Не викликає сумнівів, що військова агресія РФ до України, яка триває з 2014 року, має своїм основним завданням заблокувати можливість вступу України до ЄС і НАТО. Доказом того слугує факт, що станом на сьогодні ключовою вимогою Росії для припинення вторгнення є набуття Україною нейтралітету. Натомість українська сторона в багатолітній співпраці з європейськими партнерами постійно наполягала на перспективі членства в ЄС і НАТО, що, зрештою, зафіксовано і в Конституції України.

За таких умов, президент України В. Зеленський 28 лютого 2022 року підписав заявку України на вступ до ЄС, заклавши європейських партнерів підтримати Україну в такій складній ситуації. З інтервалом у декілька днів аналогічні кроки здійснили Грузія та Молдова. Проте прискорена процедура приєднання до ЄС не передбачена Європейськими угодами. Оцінюючи наявну ситуацію, голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн зазначила про необхідність дотримання країнами Асоційованого тріо (Україною, Грузією, Молдовою) передвступних умов із забезпечення політичної стабільності, верховенства права та економічних показників. «В ЄС не обійтися без критеріїв. Ми всі підписали угоди, існують передумови, які мають бути виконані», - підкреслила політикиня [6].

За прискорену процедуру набуття членства України в ЄС висловився Президент Республіки Польщі А. Дуда, заклавши невідкладно надати Україні статус кандидата та терміново розпочати перемовини про її приєднання до ЄС. Одночасно вказувалася необхідність забезпечити Україні доступ до фонду відновлення ЄС. Аналогічну позицію висловили й інші східноєвропейські держави-члени ЄС, як-от: Болгарія, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Словаччина та Словенія, які закликали невідкладно надати Україні статусу країни-кандидата на вступ до Євросоюзу.

Важливо, що всі 27 країн ЄС погодилися прийняти заявки на членство від України, Грузії та Молдови та скерувати їх на розгляд Єврокомісії. Європейський парламент у своїй резолюції проголосував за надання Україні статусу кандидата, яку ухвалили на позачерговій пленарній сесії в Брюсселі 1 березня 2022 року. За неї проголосували 637 євродепутатів, 13 висловилися проти, ще 26 утрималося. Водночас про прискорену процедуру вступу тут не йдеться [9]. Домінантного значення в цьому разі набуває політична воля країн ЄС з цього питання [6]. Також 10 березня 2022 року відбувся екстрений саміт ЄС, присвячений агресії РФ проти України за результатами якого було ухвалено

компромісне рішення щодо української заявки на вступ до ЄС. У резолюції саміту зазначається: «ЄС та його держави-члени продовжуватимуть проявляти солідарність і надавати гуманітарну, медичну та фінансову підтримку всім біженцям та країнам, які їх приймають. Ми закликаємо, щоб кошти були доступні без зволікання через ReactEU, а також, після швидкого ухвалення, запропонований (Єврокомісією) механізм Cohesion's Action for Refugees in Europe (CARE)» [2]. Також зобов'язали Раду ЄС у найкоротші терміни подати висновок щодо поданої заявки, відповідно до положень Договорів ЄС, тобто з'ясувати відповідність України критеріям держав-кандидата. Таке рішення є важливим, бо Україна до цього моменту не мала офіційно визнаної *європейської перспективи* і подала заявку тоді, коли ЄС міг взагалі відмовити в її розгляді. Натомість європейські партнери дали на це згоду. Однак тут не згадана ст.49 Договору ЄС, яка єдина регулює процедуру опрацювання заявок на членство, а вжито словосполучення «відповідні положення Договорів ЄС». Також рішення саміту вказує, що особлива процедура зближення стосується виключно України, яка потребує негайної підтримки, зокрема політичної, через особливі обставини. Відтак заявки Грузії та Молдови також розглянуть, але небезпека їхнього тісного зв'язку з українською – відсутня. Найголовніше, що рішення саміту не містить «заборони» про використання прискореної процедури стосовно України, що є цілком можливим за наявності політичної згоди країн-членів ЄС. Наступний саміт ЄС відбудеться 24-25 березня, де знову будуть розглядати українське питання. Зрозуміло, що в такій ситуації цілком можливо пришвидшити надання Україні статусу кандидата, але сама процедура вступу може тривати роками. З іншого боку, аналітики зазначають, що Україна є значно підготовленішою до членства, ніж будь-яка інша країна Східної Європи чи, наприклад, Західних Балкан, яких вважають «першими претендентами на вступ до ЄС». Наприклад, Чорногорія подала заявку в грудні 2008 року та отримала статус кандидата через два роки. Показово, що угода про асоціацію з ЄС тут почала працювати лише в 2008 році. Натомість Україна вже понад шість років виконує угоду про асоціацію та провела низку важливих реформ [7].

Загалом процес вступу до ЄС складається з чотирьох етапів: 1) консультативний (оцінювальний); 2) переговорний етап; 3) перегляд права та його результати; 4) поява та зміна переговорних позицій, перехідні періоди. Наприклад, у поляків цей процес реформ і перемовин зайняв 10 років (1993-2003). Натомість процедура розгляду заявки на вступ до ЄС триває, як правило, до 18 місяців і лише після позитивного рішення заявнику надають статус кандидата, що відображає серйозність намірів ЄС у прийнятті нової країни до свого складу. Але, фактично, переговорний процес може тривати роками, бо залежить від різних чинників, головно від результатів реформ у країні-кандидата, а також політичної волі членів Європейського Союзу.

У контексті цієї теми, варто знову згадати досвід країн Західних Балкан на шляху до набуття членства в ЄС. Загалом тут можна виділити три групи країн, ті, котрі: 1) ведуть переговори на просунутій стадії (Чорногорія, Сербія); 2) ведуть переговори на початковій стадії (Північна Македонія, Албанія з березня 2020 року); 3) є можливими кандидатами на членство в ЄС (Косово, Боснія-

Герцеговина). Загалом статус кандидата мають чотири країни Західних Балкан і Туреччина. Переговори про вступ тривають із Сербією та Чорногорією, чекають на початок діалогу Північна Македонія та Албанія. Натомість, Боснія та Герцеговина подала заявку на членство ще в 2016 році, а Косово ще у грудні 2021 року задекларувала близьке подання заявки, хоча не всі країни ЄС визнають її державність. Що стосується Туреччини, то переговори на тему її вступу до ЄС призупинені в 2016 році через автократичну владу президента Реджепа Таїпа Ердогана. Також Болгарія блокує перемовини про вступ з Північною Македонією внаслідок наявних суперечок про мову та історію країни [6]. Так, у вересні 2020 року болгарська сторона офіційно заявила, що слов'янські жителі Північної Македонії насправді є болгарами, які розмовляють болгарською мовою, а штучну «македонську» ідентичність їм нав'язав комуністичний режим Йосипа Броза Тіто шляхом «промивання мізків» [1]. Одночасно Нідерланди та Франція мають застереження до Албанії через наявну тут організовану злочинність та корупцію. Проте цілком очевидно, що кандидати на вступ із регіону Західних Балкан, які роками чекають позитивного рішення можуть оцінити пришвидшену процедуру для України, Грузії чи Молдови через воєнну інтервенцію з боку Росії як подвійні стандарти в реалізації процедури вступу до ЄС [6].

Якщо наприкінці березня ЄС надасть Україні статус кандидата на вступ, то це буде не лише конкретна обіцянка про членство, а й перелік ключових реформ для України, які ще доведеться реалізувати в майбутньому. За такого рішення Україна отримає додаткові кошти із фондів ЄС, що дозволить відновити зруйновану інфраструктуру після припинення бойових дій. Водночас варто усвідомлювати, що ЄС не є військовим альянсом на кшталт НАТО, і такий формат співробітництва не зобов'язує країни-члени ЄС надавати військову підтримку Україні в протистоянні з РФ. Однак, можемо припустити збільшення санкцій чи дипломатичного тиску з боку європейських партнерів. Наприклад, свого часу ЄС запровадив обмеження щодо Туреччини, яка порушила кордони Кіпру чи проводив перемовини з Лівією, щоб зупинити потік біженців до Італії. Позитивним моментом у посиленні системи безпеки є пропозиція президента Франції Е.Макрона та інших політиків про зміцнення зв'язку між країнами ЄС, розвиток нових сфер співпраці, зокрема й створення спільної армії [3].

Варто усвідомлювати, що «автоматичного» включення України до ЄС не відбудеться, а рішення європейських партнерів радше має «стимулювальний/підтримувальний» зміст, а саме рішення Європарламенту немає прямих юридичних наслідків. Існує чимало юридично-бюрократичних та політичних бар'єрів для швидкого рішення, а також наявні чіткі критерії, яким має відповідати країна-претендент на членство в ЄС. У першому варіанті, йдеться про Копенгагенські критерії, їх зафіксовано в ст. 49 Маастрихтського договору. Однак і їхнє виконання не гарантує членства, позаяк кожна країна-член ЄС має підтримати рішення про вступ того чи того кандидата. В політичному ж сенсі, рішення про прискорений вступ «поза критеріями» може допомогти зупинити агресію РФ, зміцнити суверенітет і відновити територіальну цілісність України.

Література

1. Георгієвський Б. Суперечка на Балканах: за що Болгарія блокує Північній Македонії вступ до ЄС / Б.Георгієвський [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.dw.com/uk/superechka-na-balkanakh-za-shcho-bolhariia-blokuie-pivnichnii-makedonii-vstup-do-yes/a-55029922>
2. Заява глав держав та урядів ЄС щодо російської військової агресії проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/11/7135723/>
3. Іженко Ю. Прискорений вступ до ЄС: що це означає / Ю.Іженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://rubryka.com/article/accelerated-accession-to-eu/>
4. ООН назвала кількість загиблих цивільних українців з початку війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/09/novyna/bezpeka/oon-nazvala-kilkist-zahyblyx-cyvilnyx-ukrayincziv-rochatku-vijny>
5. Путін о 5-й ранку оголосив про початок операції на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.radiosvoboda.org/a/31719676.html>
6. Рігерт Б. Вступ України до ЄС: чи настав час для швидких і сміливих рішень / Б. Рігерт [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.dw.com/uk/vstup-ukrainy-do-ies-chy-nastav-chas-dlia-shvydkykh-i-smilyvykh-rishen-a-61067965/a-61067965>
7. Сидоренко С. Дорога до членства: що пообіцяли та «загальмували» на українському саміті ЄС / С.Сидоренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/11/7135786/>
8. Снігир О.В. Ініціатива ЄС «Східне партнерство»: перспективи ефективної реалізації та можливості для України/ О.В.Снігир, С.А.Гуцал, С.І.Мітряєва, М.О.Лендъел [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-09/Shidne_partn-se670.pdf.
9. Шейко Ю. Європарламент: ЄС слід працювати над наданням Україні статусу кандидата / Ю.Шейко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.dw.com/uk/yevroparlament-yes-slid-pratsiuvaty-nad-nadanniam-ukraini-statusu-kandydata/a-60971184>
10. Barburska O. Polityka Wschodnia Unii Europejskiej: porażka czy sukces? / O.Barburska, D. Milczarek. – Warszawa, 2014.

Хацевич Д. І.,
студентка Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
Науковий керівник: Івасечко О.Я., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПОЗИЦІЯ КИТАЮ ЩОДО ВІЙНИ РОСІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні абсолютно кожна країна світу висловлює свою позицію щодо збройного нападу Росії на Україну, який розпочався 24 лютого 2022 року. Лідери одних держав виявляють свою підтримку Україні, деякі на боці Росії або ж, взагалі, дотримуються нейтральних позицій. Однією з них є Китайська Народна Республіка.

Китай – могутня країна, важливий гравець на міжнародній арені. Аналізуючи позицію офіційного Пекіну, слід відзначити, що з одного боку, Китай повністю визнає Україну та її існування в міжнародно визнаних кордонах. На заходах двостороннього рівня КНР також висловлює свою підтримку як територіальній цілісності України, так і її суверенітету [6].

З іншого боку, прослідковується той факт, що Китай посилює стратегічне партнерство з Російською Федерацією, не засуджує публічно агресивні дії, які здійснює Росія проти України. Крім того, КНР неухильно віддає свої голоси в Генеральній Асамблеї ООН проти українських резолюцій [4].

Офіційний Пекін намагається усіма способами уникати критики з боку Росії, але, водночас, не бажає порушувати свої зовнішньополітичні позиції та засади (непорушність кордонів та невтручання). Для прикладу, деякі китайські політики, і навіть речниця МЗС Хуа Чуньин, яка підтримує російську сторону конфлікту, зазначила, що саме термін «вторгнення» є недоречним у цій ситуації, оскільки українські міста не будуть ціллю [2]. Китай фокусується на просуванні переговорів між Росією та Україною і виступає проти стосування економічних санкцій щодо Росії.

Підхід Китаю щодо оцінки війни Росії в Україні є відносно врівноваженим та збалансованим, це пояснюється тим, що: по-перше, Китаю, як країні, потрібно зберігати свій імідж з пріоритетом міжнародного права, а також підтримувати відносини з Україною, як важливим постачальником с/г продукції; по-друге, Китаю також потрібно мати добросусідські та прогнозовані стосунки з Росією. Важливість останніх обумовлено протистоянням з офіційним Вашингтоном і в цілому отриманням енергетичних ресурсів. Варто відзначити, що посилення зв'язків Росії та Китаю не має на меті посилення бойового потенціалу Збройних сил Росії [4].

Проте за останні кілька днів китайська позиція щодо військового вторгнення Росії на українську територію змінилася кардинально. Навіть міністр Закордонних Справ Китаю надіслав до Кремля повідомлення, у якому йшлося

про те, що ніхто не має права порушувати безпеку та суверенітет другої держави, розраховуючи на свою абсолютну військову перевагу чи безпеку.

Згодом стало відомо, що до санкцій Росії приєдналися й китайські банки. Зокрема, припинили обслуговування угод із закупівлі сировинних товарів два великі державні банки Китаю в Росії. Також обмежив фінансування і Bank of China, який закуповував російську сировину за рішенням власного ризик-менеджменту [1].

Саме такий спосіб поведінки Китаю дозволить зберегти свої відносини із західними компаніями та допоможе запобігти обмеженням, під які б могли потрапити китайські банки.

Глобальні фінанси є також яскравим прикладом обмежень можливостей Китаю підтримувати Росію. Професор фінансів і заступник декана Шанхайського передового інституту фінансів Чжу Нін зазначив, що спроба уникнення будь-якого покарання для Росії буде вважатися «співучастю», тому це значно вплине на китайські фінансові установи. Також Азіатський банк інфраструктурних інвестицій у Пекіні оголосив про призупинення діяльності, пов'язаної з Росією та Білоруссю.

Нещодавно Міністр Закордонних Справ Китаю Ван І сигналізував, що він готовий виступити посередником щодо припинення вогню [3]. Державні ЗМІ повідомляють, що Ван І «підтвердив непохитну підтримку Китаєм суверенітету України» і запевнив у готовності Китаю докласти всіх зусиль, щоб припинити війну за допомогою дипломатії. Оскільки обидві сторони повинні проявляти стриманість, щоб запобігти широкомасштабній гуманітарній кризі [5].

Сьогодні Україна отримує значиму допомогу як від держав-членів ЄС, так і НАТО. У низці європейських держав українці знайшли прихисток, а саме в Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині, Румунії, також Італії, Іспанії та інші. Навіть США та Канада розглядають усі варіанти, щоб допомогти українським біженцям у цій складній ситуації. Багато країн надають і гуманітарну допомогу. Китай теж не залишився осторонь та готовий надати гуманітарну підтримку, про це заявив Сі Цзінпін.

Росія звернулася за допомогою до Китаю щодо надання військової техніки, а також економічної допомоги, задля пом'якшення режиму санкцій. Натомість, офіційний Пекін заперечує таке звернення від Росії та називає це фейком, оскільки і в посольстві Китаю в США та в прес-службі Кремля заперечили, що Росія просила про будь-яку допомогу. Натомість офіційний Пекін переконує, що максимально зосереджує всі свої зусилля для того, щоб знизити рівень напруженості в Україні [3].

Також Генеральний Секретар НАТО Єнс Столтенберг під час прес конференції у Брюсселі заявив, що Китай, як відповідальний член міжнародного співтовариства, повинен засудити війну РФ проти України та, в жодному випадку, не надавати Росії допомоги. Крім того інші країни закликають Китай прийняти жорсткіші міри, щоб зупинити агресію РФ проти України.

Отже, можна зробити такі висновки, що з самого початку Китай утримував нейтральну позицію стосовно україно-російської війни.

Останнім часом прослідковується тенденція того, що Китай, як і багато

інших держав, планує найближчим часом надати Україні гуманітарну допомогу (майже 800 тис. доларів), про це 9 березня 2022 року заявив Червоний Хрест Китаю. Також експерти наголошують на тому, що роль Китаю в російсько-українській війні може бути вирішальною, якщо офіційний Пекін готовий бути посередником у переговорах задля припинення воєнних дій на території України. Зазначається, що країна також поважає кордони та суверенітет України. Примітно, що офіційний Пекін, незважаючи на тісні стосунки з Росією, проігнорував прохання Москви щодо надання військової допомоги для подальшої війни з Україною.

Література

1. Китай різко змінив позицію по війні в Україні і приєднався до анти-російських санкцій [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mind.ua/news/20236835-kitaj-rizko-zminiv-poziciyu-po-vijni-v-ukrayini-i-priednavsya-do-anti-rosijskih-sankcij>.
2. Наскільки сильну підтримку готовий надати Путіну Пекін? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-kytayu-putin-viyna-v-ukrayini/31734800.html>.
3. Росія попросила в Китаю військову допомогу у війні проти України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://novynarnia.com/2022/03/14/rosiya-porprosyala-v-kytayu-vijskovu-dopomogu-u-vijni-proty-ukrayiny-zmi/>.
4. Союзник, якого боїться Путін: як Китай може допомогти стримати агресію РФ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2022/03/4/>
5. China watches warily as Ukraine makes U.S., EU and Japan strengthen their alliance [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cnbc.com/2022/03/09/china-watches-as-ukraine-war-makes-us-eu-and-japan-show-unity.html>.
6. The role of China in the conflict between Russia and Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.thenewfederalist.eu/the-role-of-china-in-the-conflict-between-russia-and-ukraine?lang=fr>.

Хім'як О.М., к.і.н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
Табунщик Г.В., к.т.н.,
професор кафедри програмних засобів
Національного університету «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна
Пархоменко А.В., к.т.н.,
доцент кафедри програмних засобів
Національного університету «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЄКТУ WORK4CE

Сучасний світ швидко змінюється та переходить до наступного рівня цифровізації, а також нової технологічної та економічної реальності [1, с. 205]. Цифрова трансформація є визначальною тенденцією майбутнього світу праці. Це має відобразитися у вищій освіті, особливо, якщо вона орієнтується на потреби ринку праці [2, с. 382]. Тому європейським університетам необхідно адаптувати свої навчальні програми, щоб підготувати майбутніх фахівців до професійної діяльності у цифровому, глобалізованому та пов'язаному світі.

Актуальною завдання залишається пошук організаційних шаблонів освітнього простору, які побудовані на основі нових дидактичних концепцій, способів розробки навчального контенту та можуть використовуватися різними вищими навчальними закладами (ВНЗ), навіть у різних країнах. Об'єднання зусиль ВНЗ дасть можливість створити нову цифрову освітню екосистему, яку супроводжено особливим досвідом навчання – міждисциплінарним, міжкультурним та міжнародним. Повна цифрова трансформація контенту має змінити спосіб надання та отримання компетентностей випускниками ВНЗ [3, с. 1].

Питання формування безпечного робочого простору майбутнього на основі Моделі компетентності для Роботи 4.0 та Моделі зрілості цифрової трансформації є пріоритетними при реалізації міжнародного освітнього проєкту «Міждоменні компетенції для забезпечення здорової та безпечної роботи у 21 столітті» (619034-EPP-1-2020-1-UA-EPPKA2-SVNE-JP [WORK4CE]). Консорціум проєкту об'єднує партнерські університети України, Німеччини, Бельгії, Іспанії та Азербайджану. Грантхолдером проєкту виступає Національний університет «Запорізька політехніка» [4].

Метою проєкту є розроблення нової форми співпраці між університетами та підприємствами в епоху цифрових технологій, а також просування міжнародного та міждисциплінарного напрацювання навчального змісту Моделі компетентності для Роботи 4.0. Основною особливістю реалізації проєкту є

організація відкритих спільнот практиків, що об'єднують європейських, українських та азербайджанських академічних і професійних експертів для спільної розробки відкритих освітніх ресурсів відповідно до Моделі компетентності для Роботи 4.0. З метою ефективної співпраці учасників проєкту, електронного навчання та організації електронного документообігу створено цифровий портал, що побудований на основі вікі-системи Confluence, яка дозволяє створити єдину базу знань проєкту, системи управління проєктами JIRA та віртуального середовища навчання Moodle. Нині відкритими спільнотами практиків активно ведеться розробка 9 компонентів магістерських програм: Data Analytics for Work, Digital Technologies, Industry 4.0, Distributed Teams, Work 4.0, Safe Workplaces, Managing Digital Change, Life Cycle Thinking and Sustainable Management.

Аналіз показав, що визначальною особливістю реалізації проєкту є гнучкий підхід до організації структури розроблюваних освітніх компонентів. В основі кожного з них лежить ключова, обов'язкова для вивчення складова, що спрямована на набуття базових знань, а також декілька додаткових складових, що обираються учасником освітнього процесу самостійно. Наприклад, для модулю Industry 4.0 (8 ECTS) обов'язковими є дві складові: Introduction to Industry 4.0 (2 ECTS) та Consequences and pathways to Industry 4.0 project management (2 ECTS). Крім того, пропонують набір додаткових складових, кожна з яких має обсяг 2 ECTS та може бути обрана для вивчення: Digital Twins [5, с. 677], Internet of Things, Additive manufacturing, Building Information Modelling, Quality of industrial systems/predictive maintenance/condition monitoring, Data analysis for industry 4.0/Use of Big Data.

Таким чином, запропонований підхід дає можливість забезпечити формування потрібного набору компетентностей не лише шляхом традиційного для українських вишів компонування обов'язкових та альтернативних (за вибором студента) навчальних дисциплін, але й шляхом формування структури певних дисциплін навчального плану залежно від потреб регіону, вимог роботодавців, тощо.

Цей організаційний шаблон для розробки структури навчальних дисциплін, може бути рекомендований при удосконаленні навчальних планів в Національному університеті «Львівська політехніка» та в Національному університеті «Запорізька політехніка», особливо в умовах дистанційної освіти. Це дозволить більш гнучко будувати траєкторію навчання студентів на основі компетентнісного інноваційного підходу до конструювання навчального плану, а також організувати студентоцентроване освітнє середовище для забезпечення якості освіти та орієнтованого на результат навчання.

Література

1. Tabunshchuk, G. Development of Cross-Domain Competences for Work 4.0./ G. Tabunshchuk, P. Arras, C. Wolff // Educating Engineers for Future Industrial Revolutions. ICL 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1328. Springer, Cham, 2021, pp 205-211.
2. Cross-Border Projects in Digital Education Ecosystems. / C. Wolff, G.

Tabunshchyk, P. Arras et. al // Mobility for Smart Cities and Regional Development - Challenges for Higher Education. ICL 2021. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 389. Springer, Cham, 2022, pp 382-394.

3. Digital Education Ecosystem (DEE) for a Virtual Master School / C. Wolff, C. Reimann, E. Mikhaylova et al. // 2021 IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST), 2021, pp. 1-7.

4. WORK4CE: Cross-domain competences for healthy and safe work in the 21st century. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://work4ce.eu/>

5. Arras, P. Implementation of Digital Twins for Industry 4.0 in the Engineering Study Program // P. Arras, G. Tabunshchyk // Advanced Manufacturing Processes III. InterPartner 2021. Lecture Notes in Mechanical Engineering. Springer, Cham, 2022, pp. 677–686.

Шмагай І.П.,

студентка Національного університету «Львівська політехніка»

м.Львів, Україна

Рослонь Д. Т.

старший викладач кафедри політології та міжнародних відносин

Національного університету «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

ПЕРСПЕКТИВА ВІДНОВЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ЄС З РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ У МЕЖАХ ІНІЦІАТИВИ ЄС «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО»

Східне партнерство - це політика Європейського Союзу (ЄС), що має на меті зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС і є продовженням східного напрямку Європейської політики сусідства [4].

Із самого початку заснування програми ефективність співпраці з білоруським урядом піддавалася серйозним сумнівам зі сторони лідерів Європейського Союзу. Адже стосунки між ЄС і Республікою Білорусь характеризувалися як “холодні” та дистанційовані ще з 1994 року, тобто з моменту обрання О. Лукашенка президентом країни. Тоді керівним чинником політики ЄС щодо Білорусі була занепокоєність ЄС з причин відсутності демократичного розвитку та порушення прав людини в РБ. Це зумовило поступове формування політики, базованої на двосторонньому підході (запровадження санкцій, умовний діалог і обмежені контакти з представниками влади та надання допомоги здебільшого громадському сектору та опозиції задля демократизації країни), що однак не вплинуло на внутрішню політичну ситуацію в Білорусі. Хоча ратифікація Угоди про партнерство та співробітництво було призупинено, впроваджені візові санкції, Білорусь фактично виключили з Європейської політики сусідства, ЄС продовжував спроби для розширення контактів з демократичною опозицією та «третім сектором», але авторитарний режим О. Лукашенка й надалі посилювався.

У межах програми Східного партнерства політика ЄС щодо Білорусі залишилася незмінною - основний акцент у співпраці покладался на розвиток і підтримку в основному громадянського суспільства, демократичних опозиційних сил, незалежних ЗМІ, заохочення малого та середнього бізнесу. Впродовж 2014 - 2020 рр. ЄС виділив близько 30 мільйонів євро допомоги щорічно та був найбільшим донором і грантодавцем для Білорусі [1]. Однак такий підхід європейських партнерів не призвів до жодних позитивних змін – режим О. Лукашенка зберігся й досі, опозиційних діячів переслідують, ув'язнюють або вони змушені емігрувати, в країні вкоренилося свавілля влади та авторитаризм, а масові протести непокори після президентських виборів у серпні 2020 року не призвели до змін політичного режиму, подібно як і посилення санкції ЄС. Також 28 червня 2021 року МЗС Білорусі заявило про призупинення участі в програмі Східного партнерства у відповідь на обмеження Заходу. Європейська спільнота активно відреагувала на цю заяву, називаючи таке рішення білоруських урядовців «ще одним кроком назад», «подальшою ізоляцією Білорусі» та «демонстрацією зневажливого ставлення режиму до білоруського народу».

Ціла низка білоруських експертів, на відміну від своїх європейських колег, вважають, що практичних наслідків виходу їхньої держави із програми Східного партнерства буде небагато. Наприклад, за твердженням І. Тишкевича, Східне партнерство було й залишається передусім «програмою політичного діалогу», а офіційний Мінськ із самого початку не проявляв особливого ентузіазму щодо ініціативи. Від моменту впровадження СП владу Білорусі здебільшого цікавила лише економічна співпраця. Натомість питання, які прагнули розв'язати європейські партнери – адаптація законодавства, зміцнення інституційної здатності країн-партнерів, розвиток освіти, сприяння регіональному розвитку на основі європейських стандартів та співпраці прикордонних областей, створення інтегрованої системи управління кордонами, співпраця у сфері енергетичної безпеки, питання прав людини тощо, які стосувалися політичного діалогу для офіційного Мінська залишалися малоцікавими. Відповідно лідери ЄС не могли розвивати з білоруськими партнерами діалогу на тему проведення демократичних перетворень у державі з авторитарним і нелегітимним О. Лукашенком.

З іншого боку, за словами експерта Валерія Карбалевича, для Білорусі Східне партнерство було інструментом для реалізації багатовекторної політики, хоча б незначним, та все ж балансуванням між Сходом та Заходом. Але після президентських виборів 2020 року, які білоруська опозиція, громадянське суспільство країни та держави Заходу вважають фальсифікованими, а головне – після придушення протестів та переслідування лідерів опозиції, така багатовекторна політика стала апriori неможливою. Навіть тою незначною мірою в якій вона проводилась раніше.

Співпраця в межах Східного партнерства була особливо важливою для цієї частини суспільства Білорусі, яка прагне до кращих життєвих стандартів і поділяє демократичні цінності ЄС. Та європейські політики не планують цілковито припинити співпрацю з громадянами Білорусі. Так, Верховний

представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель у своїх заявах зазначав, що попри рішення О.Лукашенка, офіційний Брюссель готовий продовжувати працювати “з білоруським народом для зміцнення зв'язків, розвитку регіонального співробітництва та вирішення спільних завдань” [3].

Щодо практичних наслідків, то Білорусь втрачає кілька мільйонів доларів, які ЄС виділив на різноманітні програми співпраці, а вихід з угоди про реадмісію – повернення нелегальних мігрантів, означатиме, що білоруси втратять можливість отримувати шенгенські візи за пільговим тарифом, тобто замість 35 євро платитимуть 85 євро.

Отож, як бачимо, співпраця ЄС з Республікою Білорусь залишається стабільно напруженою, а її позитивної динаміки за 28 років майже не спостерігалось. Звичайно ж, основною причиною тому слугує незмінний авторитарний режим О.Лукашенка. Проте важливо проаналізувати, чому стратегія ЄС з ізоляції О.Лукашенка та його оточення, допомоги й підтримки населення Білорусі не дала бажаних результатів.

По-перше, білоруська владна еліта залишалась ізольованою лише від ЄС, але не Росії. Тому Білорусь не залишилась без союзників, навпаки, політика ЄС мотивувала О. Лукашенка більш активно шукати підтримки на Сході. Білорусь залучалася до всіх російських ініціатив у рамках СНД: у 1995 р. Білорусь і Росія підписали угоди про Митний союз і військове співробітництво, 1997 р. – Договір про створення Союзної держави Білорусі та Росії, 2001 р. – Договір про створення ЄврАзЕС – Євразійського економічного співтовариства, 2002 р. – приєдналась до Організації договору про колективну безпеку, 2003 р. – Угоду про створення Єдиного економічного простору [2].

По-друге, ізоляція Білорусі та паралельний розвиток відносин ЄС з іншими країнами східного сусідства зумовили ізоляцію Білорусі не тільки від ЄС, а й від інших країн у регіоні. Відтак процеси демократизації в інших пострадянських країнах Східної Європи так би мовити “обходили” Білорусь, яка з року в рік ставала все більш залежною від Росії [5].

Щодо ефективності другого напрямку діяльності ЄС – підтримки опозиції, вільного та демократичного громадянського суспільства, то тут також не вдалося досягнути вагомих результатів. Це зумовлено декількома причинами. По-перше, підтримка ЄС опозиційних рухів залишалася декларативною і символічною. По-друге, будь-яка закордонна підтримка опозиції доволі легко нейтралізується в умовах авторитарного режиму. По-третє, опозиція не може стати серйозним актором на політичній арені без підтримки більшості населення РБ. Без сприяння широкої громадськості усі ці роки політична опозиція була настільки слабкою (і до того ж роз'єднаною), що не була здатною стати повноцінною стороною в переговорному процесі і тим більше запропонувати альтернативу режиму О.Лукашенка на тривалий період навіть за максимально інтенсивної підтримки усіх інституцій ЄС. Аналогічно в умовах, коли білоруська влада продовжувала переслідувати неурядові організації та незалежні ЗМІ, вплив ЄС залишався обмеженим і в цьому секторі.

Але все змінилось після вже неодноразово нами згадуваних президентських виборів 2020 року. Громадяни Білорусі підтримали опозиційних лідерів, вийшли

на масові акції протесту після вчергово фальсифікованих виборів. Вони тривали впродовж 11 місяців, всупереч жорстоким діям силовиків, ув'язненням і навіть випадкам смертей з-поміж протестувальників.

Режим О.Лукашенка зміг утриматися значною мірою завдяки підтримці Росії, але лідери ЄС та ООН, на нашу думку, зараз мають вагомні підстави піддати міжнародному правосуддю самопроголошеного президента. За його безпосередніми наказами в Білорусі роками кричуще порушували права людини й норми міжнародного права. О. Лукашенко зараз немає підтримки білоруських громадян та є співучасником військової агресії Росії проти України.

Отже, саме режим О. Лукашенка був і залишається основною перепоною для співпраці між ЄС і РБ. Громадськість у своїй більшості та опозиційні сили Білорусі є проєвропейськи налаштованими та готові розвивати співробітництво з ЄС, поділяючи європейські цінності. Тому, справжній розвиток відносин можливий після відставки О. Лукашенка, проведення чесних і справедливих виборів для обрання легітимного президента держави, який виражатиме волю білоруського народу.

Література

1. EU relations with Belarus [Електронний ресурс] / Council of the European Union. – Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/belarus/>
2. Gromadzki G. Effective Policy towards Belarus. A Challenge for the enlarged EU / G. Gromadzki, V. Silitski, L.Vesely / Stefan Batory Foundation. – Warsaw: Association for International Affairs.
3. Марія Щур. Рішення Білорусі про вихід з «Східного партнерства» - «символічний крок» - експерти [Електронний ресурс] / Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/minsk-belarus-eu-skhidne-partnerstvo/31331840.html>
4. Східне партнерство [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>
5. Сидорук Т. Дилеми політики ЄС щодо Білорусі [Електронний ресурс] // Вісник Львівського університету. – Режим доступу: <blob:https://xn--80affa3aj0al.xn--80asehdb/17e79b74-4478-4c52-9889-f9a22c3b43c6>

Герич А. В.,
студентка Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
Науковий керівник: Рослонь Д. Т., к. пол. н.,
ст. викладач кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ЗАГРОЗА З БОКУ РФ НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ЄС: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

11 березня 2022 р. лідери 27 європейських держав провели у Версалі екстрений саміт ЄС. Порядок денний саміту фіксував єдине питання: агресія РФ проти України. Результатом саміту стало прийняття компромісного рішення щодо української заявки на вступ до ЄС. Версальська декларація підтвердила «європейський вибір» офіційного Києва. Звичайно, що ЄС не є «панацеєю» для нашої держави у вирішенні внутрішньодержавних проблем, однак як і будь-яка інша країна Україна обирає опції для удосконалення своїх економічної, політичної, соціальної та навіть військової сфер.

Попри підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, ще з 16 вересня 2014 року зростало невдоволення з боку Російської Федерації. Анексія Криму та окупація Донбасу РФ у 2014 році ще більшою мірою ускладнили відносини між державами.

Примітно, що 2022 рік став найкритичнішим у відносинах офіційного Києва та Москви. Зростає рівень невдоволення та занепокоєння РФ щодо активної співпраці України з країнами Західної Європи та державами-членами НАТО. У зв'язку з цим, Кремль розпочав активне стягування військ біля кордонів з Україною, пояснюючи, що з боку України та НАТО очікується напад на Москву. «Визнання» РФ так званих «ЛНР та ДНР» дало змогу Росії розмістити свої війська на тимчасово окупованих територіях. Уже 24 лютого 2022 року, коли РФ розпочала повномасштабні бойові дії по всій території України, було розірвано дипломатичні відносини між державами.

Україну в російській війні підтримує офіційний Брюссель. Історичним моментом стало підписання Президентом України Володимиром Зеленським заявки на вступ України до ЄС[2]. Сьогодні тривають активні експертні дискусії щодо застосування до України спрощеної процедури вступу так званої «fast track». Однак, варто розуміти, що це абсолютно не звільняє Україну від виконання критеріїв вступу. Сьогодні ключовою перепорою на шляху України до ЄС є війна з РФ.

Загроза з боку РФ спровокувала катастрофічні наслідки для української економіки. Більшість причин занепаду економіки України пов'язано з анексією Криму та окупацією Донбасу. Україна втрачає щороку 19,9% ВВП, порівняно з довоєнним періодом. За даними СЕВР, наслідки російсько-української війни на Донбасі оцінюються у \$102 млрд. до \$14,6 млрд. на рік. Через одну лише окупацію Криму в 2014 році Україна втрачає щороку \$8,3 млрд.[1]. «Сукупні

капітальні втрати в Криму та Донбасі від втрати чи пошкодження активів України оцінюються у \$117 млрд», – зазначено у звіті СЕВР. Також через війну постраждала і фінансова сфера України – у період з 2014 до 2020 рік втрати податкових надходжень становили до \$48,5 млрд. З огляду на додаткові військові витрати за цей період, які становили \$14,9 млрд, Україна, в разі відсутності конфлікту, могла б витратити на невоєнні цілі на \$63,3 млрд. більше. При цьому фахівці СЕВР вважають, що динаміка фінансово-економічних втрат України зберігалася й після 2020 року, а, за останній період ескалації конфлікту навіть збільшилася[1].

Проблеми на шляху до ЄС з боку РФ для України не обмежуються виключно її внутрішньодержавними проблемами. Прямі торговельні зв'язки Росії з Європою досить невеликі (0,6% ВВП) та (0,4% від експорту та 0,8% імпорту) відповідно. Для європейської економіки найбільш відчутними були санкції та обмеження постачання енергоресурсів, оскільки Росія постачає близько 40% природного газу та 24% нафти від загального обсягу імпорту. Підвищення ціни на енергоресурси суттєво вплинуть на інфляцію, купівельну спроможність і рентабельність у корпоративному секторі[2]. Ця залежність від російського газу створювала напруженість у відносинах між ЄС та Україною, проте така ситуація була вкрай не вигідною для ЄС, через що Організація щороку вкладала потужні грошові потоки в альтернативні джерела опалення та енергопостачання.

Отож, можемо резюмувати, що в умовах російсько-української війни ключова загроза припадає саме на економічний стан країни. Експерти прогнозують економічну кризу, а в активній фазі російської війни Україна змушена збільшувати фінансування Збройних сил України та зменшувати фінансування інших сфер. На завершення варто зазначити, що жодні причини, якими керується російська сторона не можуть виправдати повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Література

1. Військовий конфлікт з Росією вже коштував Україні 280 млрд доларів – СЕВР від 11.02.2022р. [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/11/novyna/suspilstvo/vijskovyj-konflikt-rosiyeyu-vzhe-koshtuvav-ukrayini-280-mlrd-dolariv-sebr>
2. Економічна правда: Російська агресія розхитує міжнародні ринки від 03.03.2022р. [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/3/683157/>
3. Економічна правда: Україна офіційно спрямувала у Брюссель заявку на членство у ЄС від 28.02.2022 [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/28/682990/>

Шумська М. В.,
студентка Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна
Науковий керівник: Цебенко О. О., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

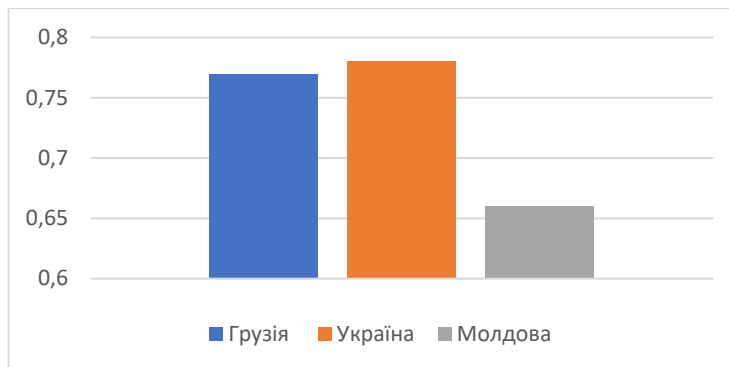
РИНКОВА ЕКОНОМІКА КРАЇН «АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО» ТА РІВЕНЬ ВПРОВАДЖЕННЯ УГОДИ ПВЗВТ ЗГІДНО ІНДЕКСУ СХП 2020-2021

Однією з головних ідей створення Ініціативи ЄС Східне Партнерство (далі СхП) є наближеність її країн-учасниць (Вірменії, Азербайджану, Білорусі (у червні 2021 року оголосила про призупинення членства [1]), Грузії, Молдови та України (останні три держави 17 травня 2021 року утворили між собою «Асоційоване тріо» до стандартів та цінностей ЄС[6]. Для визначення ефективності шести країнах-учасниць на шляху до демократії та європейської інтеграції в 2011 році було розроблено Індекс Східного партнерства. Індекс відображає кроки, зроблені в державах на шляху до належного управління, включаючи дотримання та захист прав людини, сталий розвиток та зближення з Європейським Союзом. Він також орієнтований на конвергенцію політики у п'яти ключових галузях: ринкова економіка, включаючи цифрову економіку; свобода, безпека та справедливість; енергетична політика; екологічна та кліматична політика; транспортна політика. Ці проблемні галузі стали пріоритетними для співпраці в рамках СхП. Основною все ж залишається ринкова економіка, яка є підґрунтям торгівельної співпраці країн-учасниць з ЄС.

Ринкова економіка включає численні положення та галузі технічного співробітництва, що забезпечують вільну торгівлю, лібералізацію та спрощення процедур торгівлі. Ця галузь передбачає належний вихід на ринок та вихід із нього, державну допомогу, захист приватної власності та прав інтелектуальної власності. Додатковою перевагою в торгівлі з ЄС для «Асоційованого тріо» є підписання Угод про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (далі ПВЗВТ). Три зони вільної торгівлі, створені між Європейським Союзом та Грузією, Молдовою та Україною відповідно. Угоди про ПВЗВТ є частиною Угоди про асоціацію кожної країни з ЄС. Вони надають Тріо доступ до єдиного європейського ринку в окремих секторах та надають інвесторам ЄС у цих секторах такі ж умови-регулювання, як і в ЄС [2]. Угоди з Молдовою та Грузією були ратифіковані та офіційно набули чинності в липні 2016 року, хоча частина цих угод на цей момент вже застосовувалися тимчасово [9; 11]. Угода з Україною тимчасово застосовувалася з 1 січня 2016 року, проте офіційно набула чинності 1 вересня 2017 року [13]. На відміну від стандартних зон вільної торгівлі, ПВЗВТ може запропонувати державі «чотири свободи» Єдиного ринку ЄС: вільний рух товарів, послуг, капіталу та людей.

Згідно Індексу 2020-2021 країни Асоційовані тріо очолюють список

ринкової економіки та впровадження ПЗВТ (Рисунок 1). В Україні спостерігалося різке зростання показників, вона посідає перше місце, Республіка Молдова також набрала декілька пунктів з 2017 року та посідає третє місце. Індекс показує, що попри втрату деяких балів, Грузія залишається на другому місці.

Діаграм 1. Ринкова економіка та впровадження ПЗВТ згідно Індексу СхП 2020-2021 рр.

Кожна країна має свої сильні й слабкі сторони щодо наближення своєї політики у сфері ринкової економіки. Україна впевнено йде шляхом конвергенції торгівлі, але відстає в питаннях, що стосуються ринкової економіки. Грузія має стійку ринкову економіку, однак відносно слабка в секторальній співпраці, тоді як Молдова лідирує в цій галузі [8].

За даними Світового банку за показником прозорості підприємницької діяльності у 2020 році Грузія посіла друге місце у світі (із 190 держав), Молдова – 13-те, тоді як Україна посіла 61-е місце. Згідно аналізу іншого показника – свобода виходу на ринок підприємств, серед країн «Асоційованого Тріо» кращу позицію зайняла Грузія – 64-е місце, далі Молдова на 67-му, Україна посіла 146-те місце. Згідно аналізу Індексу сфери виконання контрактів можемо зробити висновки, що цей напрям є проблематичним у регіоні СхП за винятком Грузії, яка посіла 12 місце. Республіка Молдова та Україна займають 62-е та 63-е місця відповідно [7].

Держави «Асоційованого Тріо» займають хороші позиції у сфері ринкової конкуренції. Їх відносно сильні позиції відображають той факт, що у державній структурі існують антимонопольні установи та механізми нагляду за державною діяльністю на прикладі ЄС, на відміну від Вірменії, Азербайджану та Білорусі.

Україна лідер у секторі ведення малого та середнього підприємництва (МСП), на нього припадає дві третини обсягу виробництва та понад 80% зайнятості. В інших країнах СхП роль МСП дещо нижча, хоч і залишається значною, на МСП припадає 45% обсягу виробництва Грузії. У всіх країнах СхП помітна вища частка МСП у сфері зайнятості, ніж у сфері виробництва, що свідчить про неефективність, недостатній рівень розвитку і, отже, необхідність розширення доступу до фінансування, технологій, освіти та професійної підготовки в галузі підприємництва [8].

Стосовно ПЗВТ, Грузія продовжує впроваджувати положення Угоди щодо конкуренції та внесла поправки до Закону Грузії про конкуренцію [12; 10]. Ці поправки змінюють процедурні норми та механізми контролю за концентрацією,

а також структурну Агентства з питань конкуренції. Вони також визначають компетенцію Агенції та регулювальних органів, таких як Національний банк Грузії, Національна комісія з комунікацій Грузії та Національна комісія Грузії з регулювання енергетики та водопостачання [12].

Грузія продовжує роботу з перетворення свого законодавства про державні закупівлі відповідно до норм ЄС та виконала основні вимоги першого етапу Дорожньої карти державних закупівель. У липні 2021 р. парламент затвердив поправки, на основі яких відповідно до вимог ПВЗВТ створюється новий незалежний та неупереджений орган, який відповідає за розгляд апеляцій згідно з процедурами торгів.

Стосовно захисту прав інтелектуальної власності (ПІВ) та правової системи, то Грузія просунулася вперед у своїх реформах, спрямованих на приведення грузинських законів про ПІВ відповідно до УА. Національний центр інтелектуальної власності Грузії «Сакпатенті» продовжив свою діяльність із реєстрації географічних назв. Перегляд правових рамок системи захисту та контролю якості географічних назв відповідно до законодавства ЄС у 2021 р. було відкладено [3].

Щодо України, впровадження ПВЗВТ йде за планом. У 2021 р. держава досягла певного прогресу на ринках цінних паперів. Розробляють нове законодавство щодо фінансових послуг, страхування та інвестиційних фондів. Прийняття нового законодавства щодо поштових послуг затримують.

У секторі електрокомунікацій «Закон про електронні комунікації» (прийнято парламентом, проте на час публікації Індексу 2020-2021 не підписано президентом) є важливим кроком на шляху до поглибленої секторальної реформи та зближення з нормативними актами єдиного цифрового ринку ЄС. Проведена на місці оцінка зобов'язань України щодо телекомунікаційних послуг відповідно до додатку XVII-3 до УА/ПВЗВТ показала, що досягнуто помітного прогресу в галузі законодавчих змін та зміцнення потенціалу в галузі регулювання [8; 5].

Молдова також продовжує впроваджувати положення ПВЗВТ, проте у грудні 2020 року парламент ухвалив поправки до Закону про внутрішню торгівлю, які оприлюднив колишнім президент Віктор Додон 22 грудня 2020 року. Відповідно до цих поправок роздрібні торговці зобов'язані мати на полицях не менше 50% продовольчої продукції, що виробляється в Молдові, що суперечить зобов'язанням Угоди ПВЗВТ та положення СОТ про національний режим на товари, які взяла на себе держава. У травні 2021 року парламент ухвалив нові поправки до Закону про внутрішню торгівлю, але президент Мая Санду скористалася правом вето, відмовилась промульгувати їх і повернула до парламенту для подальшого розгляду. 23 липня тимчасовий уряд ухвалив великий перелік товарів, що підпадають під правило 50%, з метою здійснення раніше прийнятих у грудні 2020 року поправок до Закону про внутрішню торгівлю. Імплементативні норми набули чинності 23 серпня 2021 року, що суперечить зобов'язанням ПВЗВТ та СОТ [4].

Країни-учасниці СхП, які об'єдналися в «Асоційоване тріо», у 2020-2021 роках показують найкращі свої результати зближення з ЄС, згідно Індексу.

Стабільний вихід на європейську ринкову економіку та впровадження положень Угод ПВЗВТ доказує готовність держав стати частиною європейської спільноти. Незважаючи на певні недопрацювання та на не завжди стійку внутрішню економіку і політичну ситуацію, Грузія, Україна та Молдова стали лідерами серед держав СхП та заслуговують повноцінного членства в ЄС.

Література

1. Шейко Ю. Білорусь призупиняє членство у «Східному партнерстві»: які наслідки? [Електронний ресурс] / Юрій Шейко // Deutsche Welle. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/bilorus-pryzupyniaie-chlenstvo-u-skhidnomu-partnerstvi-yaki-naslidky/a-58097889>
2. An "economic life-line for Ukraine": Temporary tariff cuts for Ukrainian exports to the EU [Електронний ресурс] // European Commission (від 11.03.2014). – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150981.pdf
3. Association Implementation Report on Georgia [Електронний ресурс] // EU Neighbours (від 12.02.2021). – Режим доступу: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/publications/association-implementation-report-georgia>
4. Association Implementation Report on the Republic of Moldova [Електронний ресурс] // European Commission (від 13.10.2021). – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2021_295_f1_joint_staff_working_paper_en_v2_p1_1535649.pdf
5. Association Implementation Report on Ukraine [Електронний ресурс] // European Commission (від 27.11.2020). – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2020_ukraine_association_implementation_report_final.pdf
6. Association Trio: Memorandum of Understanding between the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Georgia and the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova [Електронний ресурс] // Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/en/news/association-trio-memorandum-understanding-between-ministry-foreign-affairs-georgia-ministry-foreign-affairs-and-european-integration-republic-moldova-and-ministry-foreign-affairs-ukraine>
7. Business Enabling Environment [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness>
8. Eastern Partnership Index 2020-2021 [Електронний ресурс] // Eastern Partnership Civil Society Forum. – Режим доступу: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-Index-2020-2021.pdf>
9. Georgia [Електронний ресурс] // European Commission. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia/>
10. Low of Georgia [Електронний ресурс] // Legislative Herald of Georgia (від 28.05.2021). – Режим доступу: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/4990278?publication=1>

11. Moldova [Електронний ресурс] // European Commission. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/moldova/>
12. Parliament of Georgia has approved a package “On Amendments to the Law on Competition” [Електронний ресурс] // Georgian National Competition Agency (від 17.09.2020). – Режим доступу: <https://competition.ge/media/press-releases/139?fbclid=IwAR0QyMErGWfbuW93h6-L5r9ILggibyB5iQQScRppbR5ZQWb8kZK6efsqWWg>
13. Ukraine [Електронний ресурс] // European Commission. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/>

Яблонська А.В.,
студентка Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна.
Науковий керівник: Івасечко О.Я., к. політ. н.,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПОЛЬЩА ЯК ГУМАНІТАРНИЙ ХАБ В РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНО - СХІДНОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В геополітичних реаліях сьогодення в загальнопланетарному вимірі перед державами постають нові безпекові, гуманітарні та військові виклики. 24 лютого 2022 року Російська Федерація здійснила повітряну атаку над територією України, розпочавши збройне вторгнення в Україну. Проте, важливо зазначити, що без допомоги союзних держав Україні було б важче протистояти війні.

З-поміж держав ЦСЄ найбільш однозначну та послідовну позицію в захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України та – ширше – у цивілізаційному протистоянні України та Росії займають Польща та країни Балтії – Литва, Естонія та Латвія, що проявляється, серед іншого, у послідовному акцентуванні необхідності запровадження й посилення санкцій проти країни-агресора та у визнанні ними нагальної потреби у всебічній допомозі нашій країні, зокрема й озброєнням. Це обумовлено трьома чинниками: по-перше, безпосередньою наближеністю до джерела небезпеки – Росії, з якою ці країни мають спільний кордон, по-друге, найбільшою серед інших мірою визволення від економічного й політичного вантажу соцтабірного минулого й, по-третє, подоланою, однак не забутою його світоглядною спадщиною, яка дозволяє краще, ніж країни Західної Європи, розуміти абсурдистську й конфронтаційну логіку тоталітарного дівця й тому усвідомлювати серйозність, масштабність і глибину виниклої загрози як безпосередньо цим країнам, так і всьому світові[3].

Однією з країн Європи, яка чи не найбільше допомагає Україні є Польща. Ця допомога виражена у військовій, гуманітарній та фінансовій підтримці.

Президент Польщі Анджей Дуда заявив, що Польща буде солідарною з Україною та надаватиме підтримку нашій державі як член НАТО та ЄС. Важливо зауважити, що саме Польща повністю підтримує рішення України про вступ до ЄС.

Офіційна Варшава надає максимальну гуманітарну допомогу Україні. Спрощено процедуру пов'язану із перевезення через кордон гуманітарної допомоги. Біженців з України в Польщі налічується вже більше півтора мільйона осіб. Громадяни України мають можливість перетнути польський кордон при наявності головних документів. Проблем із перетином кордону немає[5]. Президент України Володимир Зеленський заявив, що сформовано надзвичайно сильний союз із Польщею, союз, який виріс з реальних вчинків, а не зі слів на папері[2]. Практично 25 лютого 2022 р., на другий день військового втручання, колона з боєприпасами з боку Польщі прибула до України. Колосальною є і фінансова підтримка, Національний банк Польщі надав Україні валютний своп сумою 4 мільярди злотих(близько мільярда доларів). Польща однією з перших країн в знак солідарності та підтримки України закрила повітряний простір для літаків Російської Федерації. Слідом за Польщею повітряний простір закрила і Чехія.

Прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький одним з перших закликав Єврокомісію накладати санкції на Росію, відключити Росію від SWIFT. Окремо прем'єр зауважив, що героїчна боротьба українських Збройних сил та українського народу доводить вкотре, що Європейський Союз не повинен функціонувати без України. Для нас вкрай важлива така підтримка в європейському середовищі, адже Польща є гуманітарним лідером для України в регіоні ЦСЄ[7].

Не можна не зауважити факту, що країни ЦСЄ скеровують усі практичні дії для допомоги Україні на Польську Республіку. Важливо зазначити, що польська політична еліта виконує функцію посередника між Україною та іншими державами, заохочуючи до дій та підтримки для України. До того ж, Польща погодилась виступати транспортним вузлом для доставки боєприпасів та військової техніки до України. Такий розвиток подій значно спростили проблеми пов'язані із логістикою. Щодо військовою підтримки, радянські винищувачі такі як МіГ-29, що є вкрай необхідними на українському фронті, деякі держави навіть погодилися надати літаки Україні, а саме: 28 МіГ-29 із Польщі, 12 зі Словаччини та 16 із Болгарії, а також 14 Су-25 із Болгарії. Однак згодом ці країни ЄС офіційно заявили, що не мають наміру передавати Україні бойові літаки. Зараз ситуація поволі починає змінюватися[4].

Польща намагається підтримувати Україну в протидії російській агресії різними способами, використовуючи різноманітні інструменти впливу. Найбільші мережі супермаркетів Польщі практично відмовились від російських та білоруських товарів, показуючи приклад для інших держав Європи. Варто підкреслити, що серед держав регіону ЦСЄ Польща найбільш активно та різнопланово підтримує Україну, беручи на себе відповідальність. У Варшаві при російському посольстві було закрито російську школу, польські вищі навчальні заклади один за одним розривають угоди про співпрацю з російськими

університетами, відраховуючи всіх російських студентів. Екс-президент Польщі Лех Валенса записав відео-звернення до українців, виражаючи підтримку українському патріотизму. Л. Валенса заявив, що українці зараз проходять важкий шлях боротьби за незалежність та своє місце в європейських та євроатлантичних структурах, як це в свій час зробила Польща. Така підтримка колосально важлива для України та українців, даючи розуміння, що наша держава на правильному шляху[1].

Польський Сейм ухвалив закон про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни [6]. Відповідно до положень закону громадяни України, які залишили Батьківщину внаслідок російської агресії, зможуть легально перебувати в Польщі протягом 18 місяців. Це стосуватиметься людей, які прибули до Польщі безпосередньо з України та заявили про намір залишитися на території країни. Допомогу громадянам України надають воєводи та органи місцевого самоврядування. Це може бути, серед іншого, проживання або надання повного пансіону. Будь-яка юридична особа, зокрема фізична особа, яка веде домашнє господарство, яка забезпечуватиме проживання та харчування громадян України, які втікають від війни, зможе отримати пільгу за угодою, укладеною з місцевим самоврядуванням. Ця допомога виплачуватиметься максимум 60 днів, а її розмір буде визначено постановою Ради Міністрів.

Також в перспективі передбачається створення Фонду допомоги. Кошти з фонду спрямовуватимуться, зокрема, на фінансування чи співфінансування завдань, пов'язаних із наданням допомоги громадянам України. Українські громадяни, які втекли від війни, також матимуть право працювати в Польщі. Це надає доступ до соціальних пільг або субсидій на зменшення батьківської плати за перебування дитини в яслах, дитячих клубах або з денним опікуном. Громадяни України також зможуть подати заяву на отримання одноразової грошової допомоги на утримання в розмірі 300 злотих на особу. Йдеться, зокрема, про витрати на харчування, одяг, взуття, засоби особистої гігієни та оплату житла[6].

Кожен громадянин України, який легально проживає в Польщі, матиме гарантований доступ до системи охорони здоров'я на тих самих умовах, що й громадяни Польщі. Будуть запроваджені рішення, які також дадуть змогу надавати освіту та виховання дітям чи студентам, які є громадянами України та на які поширюються положення Закону.

Підсумовуючи усе вище зазначене, варто зробити висновок, що підтримка Польщі в російсько-українській війні 2022 року – колосальна. Польський президент, польський уряд, польські політичні еліти, громадяни Польщі, працівники дипломатичного корпусу Польщі, польські волонтери як ніхто допомагають Україні на всіх фронтах цієї кровопролитної боротьби українців за власну незалежність у 21 столітті. Надано вагому фінансову допомогу близько мільярда доларів, передано колону бойової техніки та боєприпасів, але найсуттєвішою є гуманітарна допомога на українсько-польських кордонах та в польських містах. Польща зайняла найважливішу та найвідповідальнішу позицію серед держав ЦСЄ.

Література

1. Валленса Л. Звернення Леха Валенси до українського народу: "Прошу вас, встаньте на захист світу" [Електронний ресурс] / Лех Валленса. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=yhlhel4ETZ1M>
 2. Зеленський заявив, що Україна з Польщею вже сформували надзвичайно сильний союз [Електронний ресурс] // ТСН. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/zelenskiy-zayaviv-scho-ukrayina-z-polscheyu-vzhe-sformuvali-nadzvichayno-silniy-soyuz-2006299.html>
 3. Метальова Т. О. Країни Центральної Європи і міжнародна безпека: спільне й відмінне в українському питанні [Електронний ресурс] / Т. О. Метальова // Інститут всесвітньої історії Національної академії України – Режим доступу до ресурсу: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/statti/krainy-tsentralnoi-yevropy-i-mizhnarodna-bezpeka-spilne-i-vidminne-v-ukrainskomu-pytanni.html>.
 4. Польща готова передати винищувачі МіГ-29 Україні [Електронний ресурс] // Defense Express. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://defence.ua.com/news/polscha_gotova_peredati_vinischuvachi_mig_29-6335.html
 5. Польща спростила процедури перевезення через кордон гуманітарної допомоги для України [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3421998-polsa-sprostila-proceduri-perevezenna-cerez-kordon-gumanitarnoi-dopomogi-dla-ukraini.html>.
 6. Sejm przyjął ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa [Електронний ресурс] // Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gov.pl/web/mswia/sejm-przyjal-ustawe-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-w-zwiazku-z-konfliktem-zbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa>.
- Morawiecki apeluje do liderów UE: odciąć Rosję od SWIFT, zamknąć przestrzeń powietrzną dla Rosji [Електронний ресурс] // Polska agencja prasowa. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1093157%2Cmorawiecki-apeluje-do-liderow-ue-odciac-rosje-od-swift-zamknac-przestrzen>

Якимчук М.М.,

аспірантка кафедри політології та національної безпеки
Національного університету Острозька академія,
м. Острог, Україна
Науковий керівник: Сидорук Т. В., д. політ. наук,
професор кафедри політології та національної безпеки
Національного університету Острозька академія,
м. Острог, Україна

ВПЛИВ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ НА СПІЛЬНУ ЗОВНІШНЮ ТА БЕЗПЕКОВУ ПОЛІТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Безпека європейського континенту вчергове перебуває під загрозою. Зростає ймовірність не лише ескалації військових конфліктів, а й також використання гібридних тактик, серед яких інформаційні війни та кібератаки. Тривалі зовнішні та внутрішні кризи виснажували ЄС протягом останнього десятиліття, що посилює проблему євроскептицизму – зростання опозиції до ЄС. Зростання критики ЄС загрожує його цілісності та внутрішній стабільності, а також негативно впливає на поглиблення інтеграції та ймовірне його розширення. Послаблення ролі ЄС може негативно позначитися на євроінтеграційних прагненнях України, яка визначила інтеграцію до ЄС основним зовнішньополітичним пріоритетом та, більше того, може дестабілізувати безпекову ситуацію в державі.

Широкої популярності ідеї євроскептиків набули після боргової кризи 2010 року, міграційної кризи 2016 року та під час референдуму про вихід у Великій Британії. Однак у процесі виходу Британії з ЄС сторони зіткнулися з низкою проблем економічного та політичного характеру, тому дискусії про можливий вихід інших держав з ЄС були зняті з порядку денного. Однак, євроскептики продовжують критикувати формат реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики. У контексті зовнішньої та безпекової політики під євроскептицизмом розуміємо опозиційну риторичну та критику, спрямовану проти чинного формату співробітництва у сферах зовнішньої та безпекової політики та проти ймовірного поглиблення інтеграції в цих сферах.

Чи не найбільшою причиною зростання євроскептицизму в спільній зовнішній та безпековій політиці є небажання посилювати інтеграцію в цих сферах та послаблювати значення національного суверенітету. Кожна із держав-членів ЄС має довгу історію, на основі якої сформувалися національні інтереси та пріоритети, які досить часто не збігаються з інтересами інших держав-членів та ідеями європейської інтеграції. Також, до причин зростання опозиції до реалізації спільної зовнішньої та безпекової політик можна віднести втручання третіх держав, таких як США, Росія та Китай, які через лобізм, тиск та економічні механізми послаблюють єдність у реалізації європейської політики. Третьою причиною можна визначити нерозуміння корисності від поглиблення інтеграції в цій сфері. Особливо ця причина має значення для громадян держав-членів, які ознайомлені з політичними процесами в ЄС оглядово.

Розглядаючи вплив євроскептицизму на спільну зовнішню та безпекову політику Європейського Союзу варто враховувати позиції держав-членів, громадян та зовнішніх акторів. Найбільше євроскептична риторика лунає саме від представників держав-членів ЄС. Проти реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики виступають переважно лідери держав Центрально-Східної Європи. Серед євроскептиків дискусії точаться за міграційну політику, оскільки прем'єр міністри Болгарії Б. Борисов та Чехії А. Бабіш категорично були проти

прийняття мігрантів [2]. Щодо політичних партій, то переважно ліві та комуністичні партії не підтримують формування та реалізацію спільної безпекової політики ЄС. До таких партій можемо віднести партії з Греції: Грецьке рішення та Золотий світанок; Словаччини: Котлеба, Свобода і Солідарність; Чехії: Громадська демократична партія, Свобода і пряма демократія, Комуністична партія Чехії і Моравії; Болгарська соціалістична партія, Болгарський національний рух; Живий щит Хорватії; Червоно-зелена коаліція Данії; Шинн Фейн Ірландії; Нідерландів: Партія тварин, Партія свободи та Форум за демократію. Проте їх представництво в національних урядах та в Європарламенті не настільки високе, щоб впливати на зовнішню політику Союзу [5]. Також неузгодження виникають щодо санкційної політики ЄС щодо Росії. Наприклад, євроскептичні партії Угорщини, Фідес та Йоббік, підтримують спільну зовнішню політику, більше того, готові навіть до поглиблення інтеграції, але на практиці їх метою є зняття чи пом'якшення санкцій з Росії [4].

Розглядаючи проблематику впливу євроскептицизму на зовнішню та безпекову політику варто окреслити роль США, Росії та Китаю в зростанні євроскептицизму. Ці держави мають тісні відносини з ЄС та державами-членами ЄС і мають вплив на формування спільної зовнішньої та безпекової політики. Відповідно, Російська Федерація вдало використовує пропаганду, інформаційні війни, кібератаки та тиск на енергетичну систему ЄС. Основним інструментом Китаю є прихована торговельна експансія та лобізм, як прямий, так і через треті країни. США також проводять лобістську кампанію та часто використовують спільний безпековий формат НАТО з метою впливу на ЄС[1]. Ці держави намагаються збільшити свою роль у регіоні і тим самим послабити реалізацію спільної європейської політики.

Визначаючи позицію громадян щодо реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, варто зазначити, що, хоча рівень довіри до ЄС не такий високий як у попередні роки, суспільство продовжує підтримувати спільну зовнішню та безпекову політику. Дослідження, проведене Європейською радою з питань зовнішніх відносин, показало, що громадяни держав-членів не проти інтеграції в цій сфері, розуміючи під посиленням співробітництва – безпеку [3]. Попри високий рівень недовіри до ЄС, населення держав-членів вважає Союз гарантом їхньої безпеки.

У процесі імплементації спільної зовнішньої політики виникають дискусії, які значно більше пов'язані з національними інтересами, а ніж з євроскептицизмом. Не завжди поглиблення інтеграції у визначених сферах матиме позитивний вплив на державну політику та економіку держав-членів, що провокує певні побоювання щодо посилення співпраці в цих сферах. Більше того, євроскептики не сформували спільну позицію щодо європейської зовнішньої та безпекової політики і не мають єдності навіть щодо поточних питань у цих сферах. Залежно від регіону та політичної ідеології, деякі євроскептики підтримують розширення Союзу, інші закликають до створення спільних форматів безпеки, а треті хочуть утвердити статус-кво для Союзу без будь-якого подальшого поглиблення інтеграції. Тому, можна зробити висновок, що не так євроскептицизм стримує поглиблення співробітництва в цих сферах,

як загальна неготовність держав-членів ЄС до поглиблення співпраці та відсутність покрокового механізму інтеграції.

Література

1. Antypas I. How non-EU actors are lobbying Brussels. Deutsche Welle. 2019. URL: <https://www.dw.com/en/how-non-eu-actors-are-lobbying-brussels/a-46182626>
2. Babish: Migrants to return to their home countries. Sloboden Pecat. 2020. URL: <https://www.slobodenpecat.mk/en/babish-migrantite-da-se-vratat-vo-nivnite-maticni-zemji/> (Last accessed: 30.11.2020).
3. Dennisim S. Give the people what they want: Popular demand for a strong European foreign policy. European Council on Foreign Relations. 2019. URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/popular_demand_for_strong_european_foreign_policy_what_people_want?fbclid=IwAR011Zd-4ZpbSzJvaCctRoieXB3r-zP43Lzgf18ebBZzVIHXaBO-ZK4PW68 (Last accessed: 30.07.2020).
4. Makszimov V. Opposition pressures Fidesz over Pegasus purchase. Euractiv. 2021. URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/opposition-pressures-fidesz-over-pegasus-purchase/ (Last accessed: 30.11.2021).
5. Yakymchuk M. Positions of Eurosceptic parties on policies of European integration. European Political and Law Discourse. 2021. URL: https://web.archive.org/web/20210911014706id_/https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2021/2021-8-4/04.pdf

Яцишина Д.,

студентка Національного університету «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Науковий керівник: Івасечко О.Я., к. політ. н.,

доцент кафедри політології та міжнародних відносин

Національного університету «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

ПОЗИЦІЯ «АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО» ЩОДО ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНІ

В умовах збройного вторгнення окупаційних військ РФ на територію суверенної України – 24 лютого 2022 р. позиція щодо набуття членства нашої держави в ЄС стала майже необхідним кроком для припинення воєнних дій. Членство України в ЄС набуло значення нагальної потреби, зокрема для впевненості в підтримці держав-членів Європейського Союзу. Опір як населення, так і Збройних сил України російській агресії відкрив так зване «вікно можливостей» для України.

28 лютого 2022 р. - історичним документом стало підписання в Києві заявки

України на членство в Європейському Союзі Президентом України Володимиром Зеленським, Головою Верховної Ради України - Р. Стефанчуком та Прем'єр – міністром України – Д. Шмигалем. 1 березня 2022 р. Європарламент на чолі з Головою Робертою Матцолою затвердив резолюцію, яка рекомендує державам-членам ЄС працювати над наданням Україні членства в ЄС переважною більшістю голосів. Згодом, а саме 11 березня 2022 р. лідери країн ЄС зібрались на саміті у Версалі, щоб обговорити можливість вступу України до ЄС. Того ж дня Європейський Союз ухвалив Версальську декларацію, яка згідно з словами Президента Європейської ради Шарля Мішеля «увійде в історію європейської інтеграції». Відповідно до прийнятого документу організація повністю підтримує прагнення України стати членом ЄС та стверджує, що Україна належить до Європи. Окрім того в декларації вказано, що Європа планує позбутися залежності від імпорту з Російської Федерації газу, нафти та вугілля, а також про прагнення країн-членів ЄС інвестувати в спільну оборону в більших обсягах. В підсумку лідери ЄС підтримали зближення з Україною, втім нічого не вказали на пришвидшену процедуру приєднання [1].

Варто відзначити, що більшість європейців підтримують вступ України до ЄС. Для прикладу в Польщі прихильників вступу України до ЄС – 91%, в Італії – 71%, у Німеччині – 69%, у Франції – 62%. Такі результати опитування репрезентував Французький інститут громадської думки (IFOP) на замовлення Ялтинської Європейської Стратегії (YES) та Фонду Жана-Жореса. З-поміж інших результатів: 84% європейців позитивно ставляться до України, а 75% - позитивно оцінюють Володимира Зеленського [9].

Слідом за Україною й інші держави, а саме країни «Асоційованого Трію» Республіка Молдова та Грузія аналогічно подали заявки на членство в ЄС [5].

Експерти наголошують на тому, що це і є так зване «регіональне лідерство» України, котра відчиняє двері в європейське майбутнє не лише для себе, а й для своїх союзників. Разом з тим важливо з'ясувати позицію Грузії та Молдови щодо збройного вторгнення Росії в Україну.

Офіційний Кишинів та Тбілісі не стали приєднуватись до запровадження західних санкцій проти режиму В. Путіна. Попри потужну підтримку громадян Грузії України у війні з Росією, спостерігаємо абсолютно протилежне з боку уряду Грузії, а саме прем'єр-міністра Іраклі Гарібашвілі, який зазначив, що «це не їхня війна» [5].

Цікаво, що в умовах збройної агресії Росії в Україні у відносинах офіційного Києва та Тбілісі виникла суперечка, котра призвела до дипломатичного демаршу. Йдеться про те, що грузини, котрі виступили добровольцями задля допомоги Україні у війні з Росією, не змогли дістатись територій України через блокування вильотів зі сторони Тбілісі. Такі дії і стали причиною відкликання українського посла [6].

Президент України Володимир Зеленський пояснив відкликання українського посла двома причинами. Перша - це аморальна позиція Грузії щодо військового конфлікту в Україні та щодо запроваджених санкцій. Друга - рішення Тбілісі заблокувати виліт добровольців для захисту територій України. У відповідь офіційний Тбілісі усю відповідальність поклав на опозицію, а саме

на партію Міхаїла Саакашвілі, яка прагне розсварити «братські народи» України та Грузії. Така позиція Грузії призвела до гострої критики, передусім, громадян Грузії, які вийшли на багатотисячні мітинги в грузинських містах на підтримку України. Ключовими вимогами було введення жорстких санкцій проти Російської Федерації та надання допомоги офіційному Києву, проте з часом додалась ще одна - відставка чинного прем'єр-міністра Іраклія Гарібашвілі. Можна стверджувати, що не зважаючи на відкриту не підтримку грузинським урядом України, реакція суспільства свідчить, що Грузія завжди була та є дружньою до нас державою [4, 7].

Навіть оформлення заявки на членство в ЄС було втілене лише через тиск громадян. Як відомо, в уряді Грузії вважали цей крок недоречним саме зараз, проте рішення змінилось після візиту до Брюсселя. Тоді до цієї суспільної вимоги приєдналась президентка Грузії Саломе Зурабішвілі. Лише згодом грузинський уряд підготував та схвалив відповідну заявку на членство в ЄС. Але, і в ній влада Тбілісі уникла будь-яких згадок про широкомасштабне військове вторгнення Росії на територію України.

Натомість, коли йдеться про позицію Республіки Молдова стосовно збройного нападу Росії в Україні, то слід зазначити, що Молдова приймає українських біженців та допомагає всіляко сприяє їм в отриманні притулку. Від початку російського вторгнення Республіка Молдова прийняла в себе вже більше 300 тисяч біженців, що становить близько 10 % усього населення країни. Також на території Молдови від 24 лютого 2022 р. проходять багатотисячні мітинги громадян країни та біженців в знак підтримки України та протесту проти війни [3,8].

Отже, держави, що мають намір стати на шлях до членства в ЄС – це Україна, Молдова та Грузія, – з яких саме остання має такий собі «імідж аутсайдера». Також Міністр Закордонних Справ України Дмитро Кулеба негативно відреагував на бажання двох країн швидко вступити до ЄС, коментуючи це тим, що це виглядає як намагання «причепити свої вагони до швидкісного українського поїзда, який рухається до Брюсселя». Окрім того, міністр наполіг на тому, щоб заявка на членство в ЄС від України розглядалась окремо від заявок двох інших держав. Зважаючи на відкриту підтримку путінського режиму Грузією це дає змогу вважати, що у Європейському Союзі до заявки на членство офіційного Тбілісі поставляться інакше [2].

Література

1. ЄС ухвалив Версальську декларацію: що це означає? [Електронний ресурс]. – Портал новин «Про Букви». – Режим доступу до ресурсу: <https://bykvu.com/ua/about/>
2. Кулеба про заявки Молдови та Грузії на вступ в ЄС: "Спроба причепити свої два вагони до швидкісного українського поїзда" [Електронний ресурс]. – Портал новин «Zn.ua». – Режим доступу до ресурсу: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/kuleba-pro-zajavki-moldovi-ta-hruziji-na-vstup-v-jes-sproba-prichepiti-svoji-dva-vahoni-do-shvidkisnoho-ukrajinskoho-pojizda.html>

3. Молдова прийняла вже близько 300 тис. біженців з України [Електронний ресурс]. – Портал новин «Еспресо». – Режим доступу до ресурсу: <https://espreso.tv/moldova-priynuala-vzhe-blizko-300-tis-bizhentsiv-z-ukraini-mzs>
4. «Нам було дуже соромно», - ексміністр Грузії про позицію влади [Електронний ресурс]. – Портал новин. – Режим доступу до ресурсу: https://24tv.ua/nam-bulo-duzhe-soromno-eksministr-gruziyi-pro-pozitsiyu-vladi_n1898924
5. «Не моя війна». Як влада Грузії не захотіла підтримувати Україну в часи російської агресії [Електронний ресурс]. – Портал новин «Українська правда». – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/4/7135242/>
6. Несоюзницька поведінка: чому Грузія відмовила Україні у підтримці [Електронний ресурс]. – Портал новин «Українська правда». – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/5/7135288/>
7. У Грузії вимагають відставки прем'єра через його позицію щодо війни в Україні [Електронний ресурс] – Портал новин «24 канал». – Режим доступу до ресурсу: https://24tv.ua/opozitsiya-gruziyi-vimagaye-vidstavki-premyera-cherez-pozitsiyu_n1886257
8. Жители Молдовы и беженцы выходят на акции против войны [Електронний ресурс]. – Портал новин «Уси online». – Режим доступу до ресурсу: <https://usionline.com/zhiteli-moldovy-i-bezhency-vyhodjat-na-akcii-protiv-vojny-foto/>
9. 70% жителів Німеччини, Франції, Італії та Польщі підтримують вступ України до ЄС [Електронний ресурс]. – Інформаційний портал Польщі «In Poland». – Режим доступу до ресурсу: <https://inpoland.net.pl/novosti/glawnoe/70-zhiteviv-nimechchini-francii-italii-ta-polshhi-pidtrimuyut-vstup-ukraini-do-ehs/>

Україна в координатах Східного партнерства: пошук геополітичних пріоритетів крізь призму національної безпеки: матеріали інтернет-конференції.
- Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. – 106 с.

Матеріали інтернет-конференції опубліковано в рамках реалізації проєкту
ERASMUS+ J.MONNET MODULE
«Ініціатива ЄС Східне партнерство: можливості для України»
№ 619891-EPP-1-2020-UA-EPPJMO-MODULE

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein

©ІГСН, НУЛП, 2022